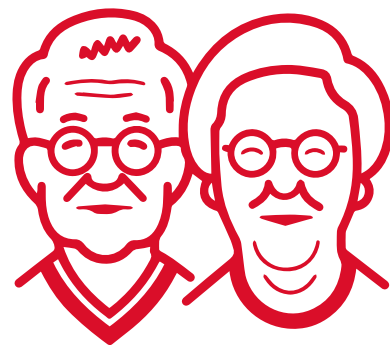

POTENCJAŁ ORGANIZACYJNY I DZIAŁANIA RAD SENIORÓW

RAPORT Z BADANIA

2025

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI –
CENTRUM ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Patronat

Minister do spraw
Polityki Senioralnej

Potencjał organizacyjny i działania rad seniorów

Raport z badania

Badania ilościowe, jakościowe i *desk research* zostały zrealizowane w okresie listopad – grudzień 2024 r. przez ARC sp. z o.o.

Autorzy raportu:

dr Rafał Bakalarczyk
Karolina Bartosiak
Magdalena Głomska
Agata Tkaczyk – kierownik zespołu

Projekt okładki, skład, łamanie: Time4 sp. z o.o.

Korekta językowa: Aleksandra Cebula, Daria Weps

Redaktor naczelny Wydawnictwa NIW-CRSO: dr Konrad Burdyka

© Copyright by Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa 2025
ISBN 978-83-972960-3-9

Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
al. Jana Pawła II 12, 00-124 Warszawa

SŁOWEM WSTĘPU

Współczesne wyzwania demograficzne wzmacniają potrzebę tworzenia przestrzeni, w której jest miejsce na zagospodarowanie potencjału pokolenia zarówno starszego, jak i młodszego. Rady seniorów, działając na rzecz lokalnych społeczności, nie tylko kształtują politykę senioralną, ale przede wszystkim wspierają dialog. Tworzą w ten sposób wspólnotę opartą na wzajemnym szacunku i zrozumieniu.

Prezentowany raport, bazujący na badaniach ilościowych i jakościowych, dostarcza cennej perspektywy na wyzwania, potrzeby oraz najlepsze praktyki rad seniorów. Wierzę, że zawarte w nim wnioski i rekomendacje staną się inspiracją do dalszych działań, wspierających pełne uczestnictwo osób starszych w życiu publicznym oraz rozwój polityki senioralnej, która odpowiada na oczekiwania całego społeczeństwa. Z tym międzypokoleniowym spojrzeniem w przyszłość zachęcam Państwa do lektury niniejszego raportu.

Marzena Okła-Drewnowicz
Minister ds. Polityki Senioralnej

Samorząd to nie tylko władze, ale cała lokalna społeczność. Wyłoniona spośród członków tej społeczności rada seniorów stanowi wyjątkowe narzędzie budowania polityki senioralnej – międzysektorowej, otwartej na potrzeby osób starszych, uwzględniającej ich aspiracje i oczekiwania. Członkowie i członkinie rad to bardzo często liderzy opinii i aktywni społecznicy inspirujący rówieśników do działania – dający przykład, że w każdym wieku warto brać sprawy małych ojczyzn w swoje ręce, odważnie mówić o troskach mieszkańców oraz dzielić się swoim doświadczeniem dla wspólnego dobra. Badanie zrealizowane dzięki środkom Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego pokazuje, że najczęściej podejmowanymi przez rady tematami działań są właśnie aktywizacja społeczna osób starszych oraz monitorowanie potrzeb seniorów w gminie i powiecie.

Nie ulega wątpliwości, że budowanie społeczności przyjaznej seniorom musi mieć charakter partycypacyjny. Otwarte pozostaje pytanie, jak to robić – jak skutecznie włączać osoby starsze w procesy decyzyjne? Niniejszy raport zawiera szereg użytecznych wniosków, m.in. prezentuje dobre praktyki działania rad seniorów w Polsce oraz dane, które mogą być nie tylko przedmiotem pogłębionych analiz, lecz także przyczynkiem do budowania skutecznego dialogu obywatelskiego na poziomie lokalnym.

Bardzo cieszy mnie zaangażowanie organizacji pozarządowych w tworzenie rad seniorów. Z naszego badania wynika, że ponad 70 proc. członków rad jest zgłaszanych przez stowarzyszenia działające na terenie gmin. Z pewnością jest to wielki – wciąż nie do końca pobudzony – potencjał trzeciego sektora, który warto i należy wykorzystać. Zapraszam do zapoznania się z raportem oraz zawartymi w nim rekomendacjami.

Michał Braun
Dyrektor NIW-CRSO

SPIS TREŚCI

I. Kontekst i cel badania	7
II. Metodologia badania	9
II.1. Badanie <i>desk research</i>	10
II.2. Badanie ilościowe CAWI	10
II.3. Badanie jakościowe i charakterystyka próby	12
III. Przegląd danych zastanych	13
III.1. Rady seniorów po wprowadzeniu ich do porządku prawnego w 2013 r.	17
III.2. Zmiany prawne wprowadzone w 2023 r.	21
IV. Wyniki szczegółowe badania – badanie ilościowe CAWI	25
IV.1. Charakterystyka rad seniorów	26
IV.2. Proces tworzenia rad seniorów i kadencyjność	28
IV.3. Finansowanie i cele	32
IV.4. Współpraca z jednostkami samorządowymi oraz innymi podmiotami	35
V. Wyniki szczegółowe badania – badanie jakościowe	39
V.1. Cel powołania rady	40
V.2. Motywacje seniorów do działalności w radach	41
V.2.1. Aktywność społeczna członków rady	43
V.3. Sposoby wyboru członków rad seniorów	45
V.3.1. Proces kandydowania (warunki udziału)	45
V.3.2. Kryteria wyboru	46
V.4. Powoływanie rady (skład, kadencja)	47
V.5. Ocena działalności rad seniorów	49
V.5.1. Style działania w radach seniorów	49
V.5.2. Zadania w ramach funkcji konsultacyjnej	50
V.5.3. Zadania w ramach funkcji doradczej	50
V.5.4. Zadania w ramach funkcji inicjatywnej	51
V.5.5. Inicjatywy własne	51
V.5.6. Inicjatywy gminy/powiatu	51
V.5.7. Autonomiczność działania rad seniorów	52
V.6. Ocena skuteczności rady w reprezentowaniu interesów seniorów	55
V.6.1. Sposoby diagnozowania potrzeb środowiska seniorów	56
V.6.2. Wpływ rady na kształtowanie polityki senioralnej w gminie	57
V.7. Modele współpracy rad seniorów z otoczeniem instytucjonalnym	59
V.7.1. Ocena współpracy rad seniorów z JST	59
V.7.2. Ocena współpracy rad seniorów z podmiotami innymi niż JST	62
V.8. Organizacja pracy rad seniorów	66
V.8.1. Komunikacja wewnętrzna	67
V.8.2. Miejsca posiedzeń	67

V.8.3. Częstotliwość spotkań	68
V.8.4. Wsparcie organizacyjne zapewniane przez JST	68
V.8.5. Budżet rad seniorów	71
V.9. Sposoby komunikowania działań	73
VI. Dobre praktyki funkcjonowania rad seniorów	77
VI.1. Odpowiednio dobrany skład rady	78
VI.2. Organizacja pracy rady seniorów	79
VI.3. Współpraca z JST	81
VI.4. Regularna współpraca z innymi stowarzyszeniami i organizacjami działającymi na rzecz seniorów	81
VI.5. Współpraca z dziećmi i młodzieżą	82
VI.6. Widoczność rady seniorów i transparentność jej działań	82
VI.7. Największe sukcesy rad seniorów	83
VI.8. Plany rozwoju	84
VII. Podsumowanie wyników badania	86
VII.1. Rekomendacje	88
VIII. Bibliografia	89
IX. Aneks. Rozmieszczenie rad seniorów w Polsce	92

Rada seniorów w Rybniku

I. Kontekst i cel badania

Rady seniorów to organy konsultacyjne, doradcze i inicjatywne w zakresie spraw istotnych dla osób starszych. Nowelizacja ustaw ustrojowych: o samorządzie gminnym, samorządzie powiatowym oraz o samorządzie województwa¹ zwiększyła kompetencje i rolę rad seniorów w samorządach. Samorzady zobowiązano do powoływania rad seniorów na wniosek obywateli.

Głównym celem projektu badawczego jest diagnoza potencjału i sposobów działania rad seniorów na szczeblach gminnym i powiatowym. Wnioski płynące z badania mają zostać wykorzystane jako baza do opracowania systemowych narzędzi wsparcia rad seniorów i rozwoju przeznaczonych dla nich usług społecznych, jak również zbioru rekomendacji ukierunkowanych na zwiększenie roli rad w życiu społeczności lokalnych oraz w lokalnych środowiskach osób starszych.

¹ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa (Dz. U. 2023 poz. 572).

Rada seniorów w Łukowie

II. Metodologia badania

II.1. Badanie *desk research*

Przeprowadzono analizę źródeł oraz danych zastanych, w tym: aktów prawnych i dokumentów strategicznych, dokumentów określających kierunki działania rad seniorów w gminach i powiatach, ogólnodostępnych materiałów ilustrujących działanie takich organów (artykuły prasowe, wpisy w mediach społecznościowych itp.) oraz wyników badań i opracowań naukowych dotyczących rad seniorów.

II.2. Badanie ilościowe CAWI

Badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem metody CAWI (*Computer Assisted Web Interviewing*), która polega na zbieraniu danych za pomocą kwestionariusza udostępnionego respondentowi poprzez link do ankiety. Została ona wybrana ze względu na efektywność, możliwość dotarcia do szerokiej grupy respondentów oraz łatwość w zbieraniu dużej liczby odpowiedzi w stosunkowo krótkim czasie. Badanie zostało przeprowadzone w okresie od 29.11.2024 r. do 13.12.2024 r. Respondenci zostali poinformowani o celach badania oraz zasadach anonimowości i poufności danych. Udział był dobrowolny, a wypełnienie kwestionariusza zajmowało ok. 10 min.

Kwestionariusz badawczy, opracowany specjalnie na potrzeby tego badania, składał się z pytań zamkniętych pojedynczego i wielokrotnego wyboru oraz pytań otwartych. Dotyczyły one takich aspektów, jak: struktura organizacyjna rad seniorów, ich finansowanie, wpływ na lokalną społeczność, sposób powoływania członków i ich wyboru. Kwestionariusz był dostępny online przez dwa tygodnie, a link do ankiety został rozesłany do potencjalnych respondentów za pośrednictwem e-maila przez regionalnych koordynatorów współpracujących z Departamentem Polityki Senioralnej.

Wyzwania związane z przeprowadzeniem badania

Wykonanie wśród osób starszych badania z wykorzystaniem techniki CAWI może się wiązać z kilkoma wyzwaniami, o których należy pamiętać przy interpretacji wyników. Nawet jeśli seniorzy posługują się sprzętem elektronicznym z dostępem do internetu, mogą mieć trudności związane z wypełnieniem ankiety. Wychodząc im naprzeciw, stworzyliśmy prostą, krótką ankietę, w której unikaliśmy wielopoziomowych pytań. Osoby starsze mogą mieć też problemy natury zdrowotnej, takie jak: słabszy wzrok, drętwienie dłoni czy kłopoty z koncentracją, dlatego w ankiecie użyliśmy dużych czcionek na jasnym tle. Pytania nie były rozbudowane. Ponadto zastosowaliśmy zamknięte kafeterie odpowiedzi, aby nie trzeba było wprowadzać tekstu ręcznie.

Charakterystyka próby badania ilościowego CAWI

Badanie obejmowało członków rad seniorów z całej Polski – działających zarówno w gminach, jak i w powiatach. W badaniu uczestniczyli przedstawiciele rad seniorów z różnych województw, co zapewniło zróżnicowanie geograficzne próby i pozwoliło uwzględnić różnorodne doświadczenia oraz perspektywy. Łącznie zrealizowano 252 wywiady ilościowe, w tym 27 z członkami powiatowych rad seniorów i 225 z członkami gminnych rad seniorów. Podział na województwa przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Liczba zrealizowanych ankiet w poszczególnych województwach

Województwo	Liczba zrealizowanych ankiet
dolnośląskie	18
kujawsko-pomorskie	9
lubelskie	12
lubuskie	3
łódzkie	6
małopolskie	15
mazowieckie	51
opolskie	9
podkarpackie	7
podlaskie	14
pomorskie	23
śląskie	24
świętokrzyskie	14
warmińsko-mazurskie	18
wielkopolskie	16
zachodniopomorskie	13

Źródło: opracowanie własne.

II.3. Badanie jakościowe i charakterystyka próby

W ramach badania jakościowego przeprowadzono wywiady bezpośrednie, telefoniczne oraz online. Uczestniczyli w nich członkowie rad seniorów i osoby odpowiedzialne za kontakt z radą seniorów w danej gminie. Zrealizowano:

- 10 zogniskowanych wywiadów grupowych (ang. *focus group interview* – FGI), prowadzonych bezpośrednio w dobranych celowo jednostkach samorządu terytorialnego. Ich dobór został wykonany w porozumieniu z NIW-CRSO i uwzględniał zróżnicowanie geograficzne oraz charakterystykę społeczno-ekonomiczną wybranych lokalizacji. W badaniu FGI udział wzięły łącznie 64 osoby (od 2 do 8 w grupie). Czas trwania wywiadu wynosił ok. 90 min.
- 10 indywidualnych wywiadów pogłębionych (ang. *individual in-depth interview* – IDI), prowadzonych bezpośrednio, telefonicznie lub online z osobami odpowiedzialnymi za współpracę z radą seniorów ze strony samorządu terytorialnego (w tych samych gminach, co wywiady grupowe z seniorami). Czas trwania wywiadu – ok. 60 min.

Lokalizacje

Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami rad seniorów i ich opiekunami w 10 lokalizacjach w województwach: lubelskim, łódzkim, śląskim, świętokrzyskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim.

Łąwa

III. Przegląd danych zastanych

Rady seniorów od lat stanowią formułę mającą na celu zwiększenie udziału osób starszych w życiu społeczności lokalnych. Od wprowadzenia podstaw prawnych dla tego typu organu przy jednostkach samorządu terytorialnego pod koniec 2013 r.² minęła już ponad dekada, co wydaje się klamrą czasową sprzyjającą przyjrzeniu się funkcjonowaniu tych grup oraz rolem, jakie pełnią one w lokalnej rzeczywistości społecznej. Współcześnie obserwujemy, a także coraz silniej odczuwamy, dynamiczne starzenie się populacji na poziomie zarówno ogólnokrajowym, jak i lokalnym. W wielu polskich społecznościach rośnie liczba osób będących na różnych etapach tzw. jesieni życia. Taka sytuacja może skłaniać władze, aby lokalne polityki publiczne oraz społeczne inicjatywy w większym stopniu uwzględniały potrzeby starszych ludzi, a także dawały im pole do współudziału w kształtowaniu otoczenia, którego są coraz większą częścią. Wprowadzenie rad seniorów do polskiej rzeczywistości i stworzenie odpowiednich ram prawnych dla ich funkcjonowania stanowiło wyraz poparcia ustawodawcy dla takiego zaangażowania tej grupy społecznej.

Znaczenie rad seniorów możemy dostrzec w kilku mniej lub bardziej powiązanych ze sobą aspektach. Po pierwsze, stanowią one jeden z podmiotów – i zarazem instrumentów – polityki senioralnej³, choć na poziomie lokalnym. Możliwe że nieprzypadkowo ustawa powołująca do życia rady seniorów weszła w życie pod koniec 2013 r., a więc w czasie, w którym budowano fundamenty krajowej polityki senioralnej na poziomie systemowym. To właśnie w latach 2012-2013 powstał Departament Polityki Senioralnej, przyjęto pierwsze założenia strategiczne w zakresie długofalowej polityki senioralnej czy nadano wieloletni horyzont czasowy wcześniej zainicjowanym programom na rzecz aktywności osób starszych i solidarności międzypokoleniowej (m.in. działający w latach 2014-2020 program ASOS, obecnie funkcjonujący jako Aktywni+). Już w pierwszej fazie rozwoju polityki senioralnej badacze zagadnienia mieli świadomość, że w programowaniu i realizacji polityki publicznej istotną rolę do odegrania mają nie tylko rządowe i pozarządowe inicjatywy, lecz także samorząd⁴. Potencjał i zakres odpowiedzialności jednostek samorządu terytorialnego można dostrzec w sytuacjach mierzenia się z wyzwaniami polityki senioralnej, rada seniorów zaś może być narzędziem ułatwiającym samorządom wejście w tę funkcję oraz jej pełnienie. Rady wpisują się zresztą w pewną tendencję (wykraczającą poza problematykę senioralną) dotyczącą samorządów, która polega na rozbudowaniu podmiotów kolegialnych, takich jak młodzieżowe rady powiatu, młodzieżowe rady gminy, młodzieżowy sejmik województwa czy komisja skarg, wniosków i petycji⁵. W literaturze przedmiotu można znaleźć przykłady niejednej analizy zestawiającej rady seniorów z radami młodzieży⁶, jako formy włączenia w procesy decyzyjne samorządów ciał reprezentujących grupy wieku, które także powinny mieć swoją reprezentację i przestrzeń partycypacji w tychże procesach.

Rady seniorów jawią się nie tylko jako czynnik wsparcia samorządu, lecz także jako kolejne ogniwo tworzącego się wówczas instrumentarium polityk publicznych zorientowanych na potrzeby i wyzwania starzejącego się polskiego społeczeństwa. W ujęciu prawnym

² Ustawa z dnia 11 października 2013 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym (Dz. U. 2013 poz. 1318).

³ M. Kubiak, *Gminne rady seniorów z perspektywy lokalnej polityki senioralnej*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2018, t. 25, s. 101-117.

⁴ P. Szukalski, *Rola samorządów lokalnych w polityce senioralnej*, pismo samorządu terytorialnego „Wspólnota” 2015, nr 19/1181, s. 10-16.

⁵ D. Sylwestrzak, *Rada Seniorów i jej charakter prawny*, [w:] B. Dolnicki (red.), *Samorząd terytorialny jako forma upodmiotowienia społeczności lokalnych*, Warszawa 2023, s. 439.

⁶ P. Bącał, *Status prawny młodzieżowej rady gminy i gminnej rady seniorów. Analiza porównawcza*, [w:] K. Łukomiak (red.), *Prawo w Polsce 2000-2020*, Łódź 2020, s. 1045-1063.

okazał się to instrument zarówno trwały (przetrwiał bowiem do dziś), jak i rozwojowy – o czym świadczy nowelizacja prawa w tym zakresie po 10 latach, wzmacniająca pozycję i warunki działania rady seniorów oraz bodźce czy wręcz wymogi (przy zaistnieniu określonych okoliczności dla jednostek samorządu terytorialnego – powiatowego i gminnego) do ich powoływania⁷. O tym, że polityka społeczna wobec osób starszych oraz – szerszej – starzenia się populacji ma bardzo silny wymiar lokalny, badacze zagadnienia pisali od lat, na długo przed wprowadzeniem omawianych instytucji.

Rady seniorów jednak mają tu znaczenie szczególne, nie tyle bowiem stanowią formę działań dla osób starszych, co taką jej postać, w której to seniorzy stają się uczestnikami procesów decyzyjnych (choćby jako podmiot konsultacyjny) i kształtowania rzeczywistości. Współgra to ze współczesnym myśleniem o starości i samej polityce senioralnej jako takiej, która uwzględnia podmiotowość, włączenie społeczne oraz aktywność osób w starszym wieku, i nie sprowadza ich do roli biernych odbiorców różnych form wsparcia. W takim samym sensie rady są formą wzmacniania podmiotowości oraz sprawczości dojrzałych generacji i mogą przyczyniać się do zmiany wizerunku jej członków w oczach zarówno decydentów, lokalnej społeczności, jak i ich samych. Walor partycypacyjny wydaje się tu wręcz pierwszoplanowy.

Kolejną korzyść to tworzenie platformy do aktywności seniorów. Statystycznie ograniczona aktywność społeczna osób w starszym wieku stanowi istotny problem, który niesie za sobą wiele negatywnych następstw⁸. Nawet tam, gdzie działalność rady nie odgrywa głównej roli w kształtowaniu decyzji lokalnych władz, a np. bardziej skupia się na organizowaniu akcji dla seniorów lub inicjatyw międzypokoleniowych, osoby, które są członkami rady (a w praktyce istotną ich część stanowią sami seniorzy), mają dodatkową płaszczyznę do aktywności – co więcej taką, która nierzadko angażuje lub inspiruje do podejmowania działań także te osoby starsze, które nie są członkami rady. Samo wsparcie aktywności seniorów jest też integralnym elementem polityki senioralnej, na co wskazują także międzynarodowe dokumenty czy wytyczne.

Inna – bardziej pośrednia – korzyść to potencjalny wpływ na lepsze identyfikowanie i adresowanie potrzeb osób starszych w danej społeczności lokalnej. Rada bowiem może uwrażliwiać lokalnych decydentów na problemy tej grupy lub dostarczać informacji na temat senioralnej perspektywy w spojrzeniu na różne kwestie czy wyzwania życia zbiorowego, ujawniające się w rzeczywistości danej społeczności⁹. W tym wypadku rada pełni funkcję niejako pośrednika między organami samorządu a często rozproszonym i niekoniecznie widocznym środowiskiem osób starszych, z których część nie może już być w pełni aktywna i skutecznie zgłaszać swoich oczekiwań czy informować o doświadczeniach. Choć ta funkcja nie została ujęta w przepisach, wydaje się, że może mieć niebagatelne znaczenie.

⁷ Por. Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa

⁸ Ł. Kaprańska, *Aktywizacja seniorów jako problem społeczny*, [w:] M. Synowiec-Piłat, B. Kwiatkowska, K. Boryślawski (red.), *Inkluzja czy ekskluzja? Człowiek stary w społeczeństwie*, Wrocław 2015, s. 241-255.

⁹ A. Kuchciak, *Gminna rada seniorów – znaczenie „głosu doświadczenia” w sprawach społeczności lokalnej*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2017, t. 22, s. 107-119.

Ponadto współcześnie, inaczej niż to było w okresie, kiedy rady seniorów dopiero uwzględniono w polskim prawie, dominuje tzw. paradygmat deinstytucjonalizacji. Jest on ukierunkowany na rozbudowanie środowiskowych, zintegrowanych modeli świadczenia usług (w tym także wobec osób starszych jako jednej z grup priorytetowych) na poziomie lokalnym. Rady seniorów – choć same nie należą do czołowych instrumentów wspomnianej deinstytucjonalizacji – mogą odgrywać w tym procesie pozytywną rolę. Chodzi tu np. o konsultowanie lokalnych programów rozwoju usług społecznych czy właśnie deinstytucjonalizacji, co obecnie jest dopiero w fazie początkowej, ale właśnie teraz przydatność rad może być szczególnie duża. Tym bardziej, że deinstytucjonalizacja to nie tylko rozwój usług na poziomie środowiskowym i ich odpowiednia integracja czy koordynacja, lecz także dążenie, by człowiek (także starszy) miał prawo do optymalnego poziomu uczestniczenia w społeczności i niezależnego samostanowienia w miejscu, które zamieszkuje. Idea rad seniorów ewidentnie konweniuje z takim podejściem. Jeszcze w poprzedniej dekadzie, przed przyjęciem ram procesu deinstytucjonalizacji, które na poziomie krajowym nastąpiło w 2022 r. (a w kolejnych latach miało miejsce na poziomie regionalnym i – jak dotąd – pilotażowo także w niektórych społecznościach lokalnych), pionierskie opracowania podejmujące wyzwania związane z deinstytucjonalizacją polityki względem osób starszych (już wówczas promowaną na poziomie unijnym) uwzględniały istnienie rady seniorów w kontekście budowy środowiskowego modelu usług i uczestnictwa osób starszych¹⁰. Można je też postrzegać – co pokazują artykuły pisane na podstawie przeprowadzanych współcześnie badań – jako podmiot będący składową szeregu środowiskowych instytucji działających na poziomie lokalnym¹¹, a to właśnie taki model – zintegrowanych lokalnie, zróżnicowanych i współpracujących podmiotów – stanowi właśnie horyzont dążeń procesów deinstytucjonalizacyjnych.

Analizując możliwe funkcje rad seniorów, R. Mędrzycki wskazuje na jeszcze jedną ich korzyść – jego zdaniem mogą one umacniać solidarność międzypokoleniową, co wynika nawet z samego kształtu prawnego tego typu ciał¹². W skład rady bowiem mogą wchodzić osoby zarówno w wieku senioralnym, jak i młodsze. Prawo nie określa wieku uczestników, a zatem takie organy mogą działać w składach jednopokoleniowym, a także międzygeneracyjnym. Ten ostatni model sprzyja współdziałaniu osób w różnym wieku i umacnia wzajemne zrozumienie potrzeb, perspektyw i potencjału. W perspektywie szukania solidarności czy choćby integracji między pokoleniami można przypisać radom jeszcze jeden atut – nawet te mające w składzie członków jednego pokolenia, wchodząc w kontakt z samorządem, ale też z lokalną opinią publiczną i społecznością, pokazują osobom (zazwyczaj) młodszymi przykłady wkładu seniorów w życie wspólnoty. Ważny jest przy tym styl funkcjonowania rady oraz budowania relacji z otoczeniem – na ile zajmuje ona stanowisko tylko w kwestiach senioralnych, a na ile angażuje się także w inne kwestie, które dotyczą całej lokalnej społeczności. W takich sytuacjach możemy postrzegać rady jako instytucje dialogu obywatelskiego na poziomie lokalnym.

¹⁰ J. Krzyszkowski, *Deinstytucjonalizacja usług dla seniorów jako element polityki senioralnej*, „Problemy Polityki Społecznej” 2018, vol. 42, s. 37-52.

¹¹ A. Sowa-Kofta, *Współpraca instytucji lokalnych w prowadzeniu działań na rzecz seniorów. Przykład gmin województwa mazowieckiego*, „Polityka Społeczna” 2023, t. 24, nr 1, s. 21-26.

¹² R. Mędrzycki, *Funkcje gminnych rad seniorów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, t. 79, nr 3, s. 119-131.

Jak zatem wykazano, rady seniorów mogą pełnić wiele funkcji, a ich istnienie może przynieść potencjalne korzyści – zarówno ich członkom, jak i większej grupie osób starszych (aktywnych i nieaktywnych) w danej społeczności, a także ich działalność może mieć pozytywny wpływ, patrząc z perspektywy rozwoju usług czy poprawy procesu podejmowania decyzji na szczeblu samorządowym w duchu partycypacyjnym. Przepisy prawne nie wyrażają wszystkich opisanych walorów *expressis verbis*, ale pośrednio z nich, a także – po latach – z praktyki wielu rad seniorów możemy wyprowadzić wskazane korzyści.

III.1. Rady seniorów po wprowadzeniu ich do porządku prawnego w 2013 r.

Przyjrzyjmy się zatem, co określa prawo, i jak ono ewoluowało w omawianym zakresie. Punktem zwrotnym była tu zmiana ustawy o samorządzie terytorialnym z października 2013 r., która przewidywała możliwość powoływania rad seniorów na poziomie gminnym¹³. Choć nie wskazywała wprost tego typu ciał na szczeblach powiatowym i wojewódzkim (zostało to zrewidowane dekadę później), to już w tamtym okresie w poszczególnych województwach powstawały podmioty pełniące funkcje regionalnych rad seniorów, np. działających przy niektórych urządach marszałkowskich. Przykładami mogą być Rada Seniorów Województwa Dolnośląskiego, która była aktywna już w 2018 r., czy Rada Seniorów Województwa Mazowieckiego.

W art. 5c. 1. ustawy o samorządzie gminnym zapisano, że „gmina sprzyja solidarności międzypokoleniowej oraz tworzy warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej”, a rada gminy z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanych środowisk może utworzyć gminną radę seniorów, która ma charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny¹⁴. Ustawodawca nie zawęził potencjalnego kręgu członków rady tylko do osób starszych – w przepisach bowiem wskazano, że „gminna rada seniorów składa się z przedstawicieli osób starszych oraz przedstawicieli podmiotów działających na rzecz osób starszych, w szczególności przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących uniwersytety trzeciego wieku” (art. 5c. 4.)¹⁵. To radzie gminy przypisano obowiązek nadania statutu określającego tryb wyboru członków rady oraz zasady jej działania.

Przyjęcie w 2013 r. nowych przepisów było krokiem milowym, dającym samorządom gminnym podstawę prawną do powoływania rad seniorów, co stanowiło także impuls do ich rozwoju. Należy zwrócić uwagę także na fakultatywny charakter regulacji (gminy nie były zobowiązane do powoływania rad, a jedynie miały taką możliwość), a to nie gwarantowało, że tego typu organy staną się podmiotem powszechnie obecnym w społecznościach lokalnych. Ponadto ogólny charakter przepisów wskazujących tryb ich powołania, zawartość statutu czy skład członków rady nie sprzyjał wytworzeniu określonego standardu. Poszczególne rady – co pokazały wybrane badania – w różny sposób i w różnym zakresie realizowały swoje funkcje.

¹³ Ustawa z dnia 11 października 2013 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym (Dz. U. 2013 poz. 1318).

¹⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2024 poz. 1465).

¹⁵ Tamże.

Rady seniorów mogą pełnić funkcję konsultacyjną, doradczą i inicjatywną. Nowa instytucja wprowadzona do porządku prawnego szybko doczekała się analiz i badań, które powstawały już w kolejnym roku od momentu wprowadzenia omawianych regulacji¹⁶. Analizy koncentrowały się na stanie prawnym – jego interpretacji i społecznych następstwach, a także na różnych modelach i praktykach funkcjonowania rad¹⁷. Opracowania na ten temat tworzyli zarówno badacze i ośrodki akademickie, jak i przedstawiciele organizacji pozarządowych, którzy zajmują się m.in. działaniami na rzecz osób w starszym wieku (Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”).

Niektóre „senioralne” organizacje pozarządowe podjęły próby nie tylko opisywania i analizowania kształtującej się nowej formy partycypacji osób starszych, lecz także dostarczenia im wiedzy i pomocy w rozwijaniu różnych kompetencji w zakresie działania rad seniorów i realizacji ich celów. Przykładem może być wieloletnia aktywność Fundacji Zaczyn na tym polu. W ramach wydawanego przez nią pisma „Polityka Senioralna” od momentu wprowadzenia omawianego rozwiązania do systemu prawnego publikowała zalecenia i instrukcje w zakresie powoływania tej świeżej wówczas instytucji¹⁸, poświęcono im także obszerny dodatek tematyczny do jednego z numerów¹⁹. Ponadto w kolejnych latach fundacja organizowała zjazdy wiosennej szkoły dla mazowieckich (a później również wielkopolskich) rad seniorów, podczas których uczestnicy mogli się integrować w wyjazdowej formule, wymieniać się doświadczeniami oraz informacjami i skorzystać z szerokiej oferty warsztatów prowadzonych przez specjalistów i praktyków z różnych dziedzin. Podczas pandemii ta ostatnia aktywność Fundacji Zaczyn nie została całkowicie zaprzestana, a szkolenia/warsztaty odbywały się w formule online (warsztaty również, choć nie tylko, miały poszerzać kompetencje w zakresie funkcjonowania rad z wykorzystaniem technik zdalnych)²⁰.

Także poza Mazowszem poszczególne organizacje podejmowały się misji wsparcia i wzmacniania rad seniorów. Przykładem jest powołanie w województwie podlaskim Ośrodka Wspierania Podlaskich Rad Seniorów, stworzone przez Stowarzyszenie Szukamy Polski. Ta inicjatywa służy wspieraniu instytucjonalnemu i kompetencyjnemu lokalnych seniorów oraz aktywistów zainteresowanych powołaniem rad seniorów w swoich gminach, a następnie w pomaganiu im w ramach ich działania. Na początku ośrodek został sfinansowany w ramach corocznego ministerialnego programu ASOS, a obecnie jego działania są kontynuowane dzięki środkom z programu Aktywni+.

Innymi aktywnościami realizowanymi w ten sposób są fora podlaskich rad online z udziałem gości (ekspertów różnych dyscyplin, samorządowców i parlamentarzystów), Kongres Podlaskich Rad Seniorów czy rozmaite warsztaty lub sesje coachingowe. Podlaska inicjatywa jest warta uwagi z kilku powodów. Po pierwsze: pokazuje możliwość wspierania z poziomu regionalnego lub ponadlokalnego przyszłych nowo powstających lub już dłużej działających rad na poziomie lokalnym, których członkowie mogą potrzebować różnego rodzaju wsparcia – zarówno organizacyjnego, jak i indywidualnego.

¹⁶ W. Borczyk, D. Jachimowicz, W. Nalepa, *Gminne rady seniorów w praktyce – wybrane zagadnienia*, Nowy Sącz 2014.

¹⁷ K. Starzyk, M. Wiśnicka, *Zoom na rady seniorów. Diagnoza funkcjonowania*, Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”, Warszawa 2014.

¹⁸ P. Wiśniewski, *ABC tworzenia Rad Seniorów*, „Polityka Senioralna” 2016, nr 2, s. 69-70.

¹⁹ *Rady Seniorów. Dobre praktyki tworzenia i rozwijania rad seniorów w Polsce – dodatek tematyczny do czasopisma „Polityka Senioralna”*, pismo samorządowców, aktywistów, pracowników sektora wsparcia społecznego, 2017, nr 3.

²⁰ zaczyn.org/szkolenia-dla-rad-seniorow-online [dostęp: 12.12.2024].

Ten wymiar współpracy podmiotów ze szczebla lokalnego i ponadlokalnego może mieć istotne znaczenie. W tym wypadku podmiotem ponadlokalnym jest organizacja pozarządowa, co ilustruje współpracę nie tylko na linii rada seniorów – podmioty samorządu terytorialnego, lecz także na poziomie rada seniorów – organizacje pozarządowe. Tym ostatnim podmiotom, po pierwsze, choćby ze względu na większy zasięg działania, doświadczenie czy *know-how*, może być łatwiej pozyskać do współpracy np. zewnętrzne podmioty (choćby specjalistów z poszczególnych dziedzin) niż przedstawicielom (którzy zazwyczaj są w starszym wieku) pojedynczych lokalnych rad seniorów, zwłaszcza z małych ośrodków. Po drugie: przykład Ośrodka Wspierania Podlaskich Rad Seniorów pokazuje, jak istotną rolę w procesie budowania zaplecza i wsparcia dla działania rad w poszczególnych społecznościach i regionach mogą odgrywać zarówno krajowe regulacje, jak i ogólnopolskie czy resortowe programy, z których pozyskiwane są środki finansowe (w tym wypadku dofinansowanie otrzymano z programów ASOS/Aktywni+, będących integralnym komponentem krajowej polityki senioralnej). Dla omawianej inicjatywy ukazuje to zależność między tym, co dzieje się lub może się dziać na linii: poziom systemowy – szczebel lokalny polityki senioralnej.

Wracając do obecności problematyki rad seniorów w literaturze przedmiotu (płynącej z badań i analiz), pojawiły się opracowania stanowiące studium przypadku w danej gminie²¹ lub uwzględniające ją jako komponent lokalnej polityki senioralnej²². Ta tematyka doczekała się także publikacji na etapie studenckim, jak również opracowania doktorskiego, zawierającego wyniki badań własnych z 2019 r.²³ Jak sugerują wyniki uzyskane przez badania E. Lewickiej-Kalki, w okresie przeprowadzenia badania (229 analizowanych rad seniorów) w formie ankietowej (z wykorzystaniem techniki CAWI uzupełnionej w dalszej części o metody jakościowe), w 64 proc. przypadków inicjatorami powołania rad seniorów byli przedstawiciele administracji samorządowej, w 19 proc. – przedstawiciele osób starszych, w 11 proc. – przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób starszych, w 5 proc. podmioty prowadzące uniwersytety trzeciego wieku, a w wypadku 2 proc. na pytanie o inicjatywę powołania rady seniorów wskazano odpowiedź „Nie wiem”. Wynika z tego, że organy te powoływano najczęściej (w ok. 65 proc.) z inicjatywy władz lokalnych, strona społeczna zaś rzadziej zabiegała o ich powstanie (aczkolwiek te proporcje mogą się zmieniać po wejściu w życie nowelizacji ustawy z 2023 r.). Jak wynika z badań E. Lewickiej-Kalki, w składach rad częściej były kobiety (55,1 proc.) niż mężczyźni (do 44,9 proc.). Funkcję przewodniczących najczęściej pełniły osoby w pierwszej fazie tzw. jesieni życia (36 proc. w wieku 66-70 lat; 24 proc. w wieku 71-75 lat), a także na „przedpolu” starości (20 proc. w wieku 61-65 lat). Zdarzały się też przypadki – aczkolwiek sporadycznie – przewodniczących w nieco młodszym wieku (6 proc. w wieku 56-60 lat i 2 proc. osób młodszych), jak również w bardziej zaawansowanych etapach starości (6 proc. osób w wieku 76-80 lat i 3 proc. powyżej 80 lat). Połowa badanych rad seniorów liczyła od 11 do 15 członków, a kolejne 33 proc. – do 10 osób. Większe grupy zazwyczaj nie przekraczały 25 osób (9 proc. rad bowiem miało od 16 do 20 członków, a kolejne 7 proc. – od 21 do 25). W jednostkach samorządowych, w których działały badane organy,

²¹ P. Pięta, *Gminna rada seniorów jako gremium inicjatywne na przykładzie Płockiej Rady Seniorów*, „Samorząd Terytorialny” 2023, nr 7-8, s. 174-183.

²² M. Kubiak, *Realia i wyzwania miejskiej polityki senioralnej w Gdańsku*, „Polityka i Społeczeństwo” 2024, t. 22, nr 1, s. 206-230.

²³ E. Lewicka-Kalka, *Funkcjonowanie rad seniorów w Polsce (wstępne podsumowanie badań prowadzonych w ramach rozprawy doktorskiej Osoby starsze jako współtwórcy polityki senioralnej. Pedagogiczna analiza funkcjonowania rady seniorów w Polsce)*, 2021.

ich kadencja prawie w połowie przypadków (45,41 proc.) trwała 4 lata, a w niemal jednej trzeciej – 5 lat (24,4 proc.). W 14,41 proc. badanych rad kadencja trwała 3 lata, natomiast w 10,4 proc. – 2 lata. Krótsze lub dłuższe kadencje zdarzały się sporadycznie. Co istotne, posiedzenia rady odbywały się w dominującej liczbie przypadków relatywnie rzadko – aż 38,43 proc. tych grup miało spotkania raz na kwartał, 16,59 proc. raz na dwa miesiące, a 5,25 proc. raz na pół roku. Jedynie 29,69 proc. rad spotykało się raz w miesiącu. Doraźne spotkania rady deklarowało natomiast 7,86 proc. respondentów. Te liczby zdają się sugerować niską intensywność funkcjonowania rad seniorów w analizowanym okresie, co także może się przekładać – przynajmniej w części przypadków – na skuteczność odgrywania rozmaitych, wymienionych wcześniej ról, a także limitowane korzyści, jakie z tego płyną.

Obszary, w których najwcześniej funkcjonowały badane rady seniorów, to: edukacja osób starszych (106 wskazań), kultura (101), ochrona zdrowia (97), integracja międzypokoleniowa (96) i bezpieczeństwo seniorów (93). Tak licznie reprezentowane sfery edukacyjna i kulturalna mogą zaskakiwać, biorąc pod uwagę, że w jedynie niewielkim stopniu rady te były powoływane z inicjatywy uniwersytetów trzeciego wieku lub innych instytucji edukacyjnych.

Nieco rzadziej wskazywano sfery, takie jak: diagnoza sytuacji osób starszych (78 wskazań), pobudzanie aktywności obywatelskiej (59), przeciwdziałanie dyskryminacji seniorów (49) czy ich wykluczeniu cyfrowemu (46). Stosunkowo rzadko obszarami działalności lokalnych rad seniorów były: wolontariat (28), podtrzymywanie lokalnych tradycji (27), promocja gminy (22), lokalny transport zbiorowy (17), porządek publiczny i bezpieczeństwo (15), poradnictwo specjalistyczne i prawne (14), prowadzenie poradnictwa dla osób starszych i ich rodzin (12) czy zagospodarowanie przestrzeni (12). Praktycznie nieobecne sferami wśród działalności rad były ochrona zabytków i opieka nad nimi oraz działalność polityczna – w ich wypadku odnotowano tylko po 1 wskazaniu.

Jeśli chodzi o lokalowo-przestrzenny fundament funkcjonowania rad seniorów, okazało się, że aż 52,40 proc. z nich nie dysponowało w tamtym czasie pomieszczeniem na własny użytek, a kolejne 41,05 proc. korzystało z przestrzeni pozostających do dyspozycji wielu podmiotów. Jedynie 5,68 proc. odpowiedzi wskazywało, że lokal jest dostępny wyłącznie dla rady. Najczęściej – w ponad czterech piątach przypadków – spotkania członków tych grup odbywały się w budynku urzędu gminy lub innej jednostki samorządowej. Na drugim miejscu – choć istotnie rzadziej – wskazywano dom albo centrum kultury (6,99 proc.). Inne odpowiedzi (na poziomie ok. 1 proc. lub poniżej) dotyczyły spotkań na terenie: organizacji pozarządowej (1,31 proc.), placówki oświatowej (0,87 proc.) lub uniwersytetu trzeciego wieku (0,44 proc.). W 9,17 proc. przypadków wskazano jeszcze inne miejsce.

Warto zauważyć, że w świetle omawianych badań, rady seniorów najczęściej nie miały przydzielonej puli pieniędzy w budżecie jednostki samorządowej lub innej podległej jej jednostki (77,73 proc. wskazań). Jeśli zaś chodzi o wydatki, jakie ponosiły te grupy, ich struktura wyglądała następująco: prawie połowę z nich stanowiły środki przeznaczone na cele reprezentacyjne, takie jak podróże służbowe członków rady, opłaty za udział w seminariach/szkoleniach i warsztatach; kolejne 28,07 proc. to koszty związane z marketingiem – druk ulotek, gazetek, materiałów promocyjnych. Niespełna 15 proc. to wydatki organizacyjne (wynajęcie sali, finansowanie strony internetowej, media czy inne stałe opłaty). Inne, niemieszczące się w powyższych kategoriach koszty stanowiły nieco ponad 10 proc. wydatków.

W ankiecie przeprowadzonej w ramach badania zapytano również o to, w jaki sposób rada seniorów informowała o swoich działaniach. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że dosyć często odbywało się to za pośrednictwem kanałów urzędów gminy: przez jej stronę internetową (w 32 proc. przypadków wskazano, że komunikowanie tą drogą odbywa się zawsze, a w 12 proc., że nigdy) lub w urzędzie gminy (28 proc. – zawsze, 14 proc. – nigdy). Inne formy komunikacji to: publikowanie sprawozdań z działalności, kontakt telefoniczny lub strona internetowa rady seniorów, dyżury członków rady gminy dla seniorów, zamieszczanie informacji w miejscach publicznie dostępnych, używanie tzw. poczty pantoflowej (marketing szeptany), korzystanie ze wsparcia organizacji pozarządowych czy umieszczanie komunikatów w instytucjach gminnych. Stosunkowo rzadko wykorzystywano w tym celu SMS-y, media społecznościowe, pocztę elektroniczną / newslettery, plakaty, ulotki, własne broszury informacyjne, media czy parafie.

Przywołane badanie – choć odnosiło się do stanu rzeczy jeszcze sprzed nowelizacji prawa w tym zakresie, które przewiduje nowe ramy prawne mogące rzutować na realia funkcjonowania tego typu instytucji – dostarcza cennego wglądu w sytuację rad seniorów, priorytetowe obszary i realia ich funkcjonowania. Pozwala także zidentyfikować sfery i instrumenty, w których być może należałoby wzmocnić aktywność wspierającą rady – w zakresie zarówno ich funkcjonowania, jak i kontaktów z otoczeniem zewnętrznym.

III.2. Zmiany prawne wprowadzone w 2023 r.

Po latach funkcjonowania rozwiązania z 2013 r. postanowiono je wzmocnić i rozszerzyć, co zaowocowało zmianami legislacyjnymi, które weszły w życie w 2023 r.²⁴ Tym razem ustawodawca zdecydował się na: obligatoryjność powoływania rad, jeśli wnioskowała o to określona liczba uprawnionych podmiotów, doprecyzowanie zasad funkcjonowania rady oraz stworzenia dla niej finansowego oraz administracyjno-biurowego zaplecza, a także umożliwienie formowania się rad na wyższych szczeblach samorządu terytorialnego. O ile prawo z 2013 r. przewidywało możliwość powoływania rad seniorów na poziomie gminnym, o tyle obecne przepisy dotyczą ich zawiązywania również na szczeblu powiatowym i wojewódzkim. To rozszerzenie stanowiło przedmiot dyskusji od strony prawnej – zastanawiano się, na ile uzasadnione jest powoływanie tego typu ciał społecznych w obszarze wykraczającym poza najbliższe miejsce zamieszkania²⁵.

Istotne *novum* stanowiło też wprowadzenie wymogu powołania rady przez jednostki samorządu terytorialnego (JST) w sytuacji, w której z wnioskiem w tej sprawie wystąpi odpowiednia, ustawowo określona minimalna liczba mieszkańców w starszym wieku. W świetle znowelizowanych przepisów rady seniorów mogą być więc powoływane na wniosek określonej liczby mieszkańców danej jednostki samorządu terytorialnego albo z inicjatywy organizacji działających na rzecz osób starszych, w szczególności uniwersytetów trzeciego wieku. W pierwszym wypadku za dolną cezurę wiekową osób

²⁴ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa.

²⁵ P. Glejć-Uziębło, *Kilka uwag na tle projektu ustawy zmieniającego powoływanie i funkcjonowanie rad seniorów*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1 (71), s. 241-251.

uprawnionych do podpisania się pod wnioskiem o powołanie rad seniorów przyjęto tę określoną w ustawie o osobach starszych z 2015 r., a więc, aby złożyć podpis, trzeba mieć co najmniej 60 lat. Przepisy jednak nie regulują dokładnie, w jakim wieku mogą być członkowie tego typu rady. W zależności od szczebla administracji, przy którym miałyby ona powstać, wniosek składa się w radzie gminy, radzie powiatu lub sejmiku województwa. Z kolei te organy mają prawo do odrzucenia wniosku ze względów formalnych, podmiot zaś, który z wnioskiem wystąpił, może ponowić próbę jego złożenia, ale dopiero po upływie pół roku od momentu wcześniejszego odrzucenia.

Obecne przepisy doprecyzowują wymagany zakres statutu rady – jego szczegółowe określenie leży w kompetencjach rady gminy, powiatu bądź województwa (w zależności od tego, w jakiej jednostce samorządu terytorialnego powstaje dana rada seniorów). Organ ten musi ustalić:

- procedurę i kryteria wyboru członków rady seniorów,
- zasady oraz sposób działania rady,
- długość trwania jej kadencji,
- zasady związane z wygaśnięciem mandatu i odwołaniem członków rady.

Powoływanie rady seniorów na poziomie gminnym, powiatowym i wojewódzkim w świetle przepisów z 2023 r.

Tabela 2. Sposób powoływania rad seniorów na szczeblach gminnym, powiatowym i wojewódzkim

I. Powoływanie rady seniorów w gminie

Rada powinna zostać powołana na wniosek określonej grupy mieszkańców, którzy ukończyli 60 lat:

- w gminie do 20 tys. mieszkańców – grupa minimum 50 jej mieszkańców,
- w gminie powyżej 20 tys. mieszkańców – grupa co najmniej 100 jej mieszkańców.

II. Powołanie rady seniorów w powiecie

Rada powinna zostać powołana przez powiat na wniosek określonej ustawowo liczby mieszkańców powiatu, którzy ukończyli 60 lat:

- w powiecie do 100 tys. mieszkańców – co najmniej 150 jego mieszkańców,
- w powiecie powyżej 100 tys. mieszkańców – co najmniej 250 jego mieszkańców.

III. Powołanie rady seniorów na poziomie wojewódzkim

- W województwie do 2 mln mieszkańców – na wniosek co najmniej 500 jego mieszkańców.
- W województwie powyżej 2 mln mieszkańców – na wniosek co najmniej 800 jego mieszkańców.

Źródło: Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa (Dz. U. 2023 poz. 572).

Choć rada seniorów jest organem działającym społecznie, a jej członkowie nie otrzymują bezpośredniego wynagrodzenia, nowe przepisy przewidują zobowiązanie nałożone na jednostki samorządu terytorialnego, by zapewnić oraz finansować obsługę administracyjno-biurową działalności rad, które powstają na wszystkich szczeblach. Organami za to odpowiedzialnymi są kolejno: urząd gminy, starostwo oraz urząd marszałkowski, a finanse na ten cel mają pochodzić ze środków własnych samorządu przeznaczanych na bieżącą działalność i reprezentację. Mogą tu być wykorzystane dostępne lokale jak również powierzone dodatkowe zadania dla urzędników samorządu.

Przepisy wskazują też na prawo (ale nie obowiązek) po stronie samorządu do zwrotu kosztów dojazdu członkom rady. Władze samorządowe powinny – w formie zapisów ujętych w statucie rady – określić, czy takie koszty będą ponoszone, a także w jakiej wysokości i na jakich zasadach. Chodzi o kwestie dojazdu zarówno na posiedzenia rady, jak i wydarzenia, na których jej członkowie będą ją reprezentować. Prawo określa, że taki ewentualny zwrot kosztów może być dokonany na wniosek uczestnika, ale do 30 dni od momentu poniesienia tychże wydatków oraz z uwzględnieniem stosownych dokumentów potwierdzających ich istnienie i skalę.

Tego typu przepis stanowi – tam, gdzie samorząd zdecyduje się pokrywać przynajmniej częściowe koszty – ułatwienie dla członków rady, zwłaszcza tych mniej zamożnych, niezmotoryzowanych lub zmagających się np. z ograniczoną sprawnością, którzy wymagają szczególnych form transportu. Trzeba pamiętać, że część starszych osób doświadcza (mniejszych lub większych) ograniczeń w zakresie mobilności. To sprawia, że dotarcie pieszo na spotkania rady, a w niektórych przypadkach również samodzielnie przybycie, może okazać się trudne, nawet jeśli odbywają się one względnie blisko miejsca zamieszkania.

Podsumowanie III

Przegląd prawnych regulacji i ich założeń wskazuje na ewolucję instytucji rad seniorów na przestrzeni ostatnich dekad – od momentu ich wprowadzenia do porządku prawnego jako organu możliwego do utworzenia na szczeblu gminnym, po późniejsze rozszerzenie na poziomy powiatowy i wojewódzki – oraz zwiększenie impulsów i zobowiązań samorządów w zakresie ich powołania do życia, po spełnieniu ustawowych kryteriów. Zostały również doprecyzowane przepisy dotyczące niektórych wymiarów funkcjonowania rad, związanych ze stroną finansową ich działalności. Niniejsze badanie dostarcza informacji na temat funkcjonowania tych organów ponad rok po zmianie dotychczasowych przepisów.

Mimo nowelizacji obowiązującego prawa nie powinniśmy tracić z pola widzenia dorobku badawczego i analitycznego w zakresie tej tematyki, który zgromadzono w ciągu minionej dekady. Wykonywane badania empiryczne czy prowadzone wówczas, a następnie opisane, poszukiwania dobrych praktyk i modeli funkcjonowania rad oraz ich relacji z samorządem i zewnętrznymi interesariuszami bądź partnerami to zasób wiedzy i inspiracji, do których trzeba wracać także współcześnie. Jako cenny punkt odniesienia należy przyjmować również prowadzone do tej pory rozważania natury normatywnej, socjologicznej czy prawnej (przynajmniej częściowo przywołane w niniejszym rozdziale). Przegląd i analiza funkcji rad seniorów oraz wielorakich skutków społecznych (nie zawsze ujętych bezpośrednio w przepisach) dla społeczności lokalnej – w tym jej starszych oraz najstarszych mieszkańców, mogą wspomóc dalsze reformowanie tej sfery uczestnictwa w życiu społecznym w przyszłości, a także przyczynić się do poszukiwania optymalnej formuły działania poszczególnych rad seniorów w obecnie obowiązujących ramach prawno-instytucjonalnych.

Rada seniorów w Suchedniowie

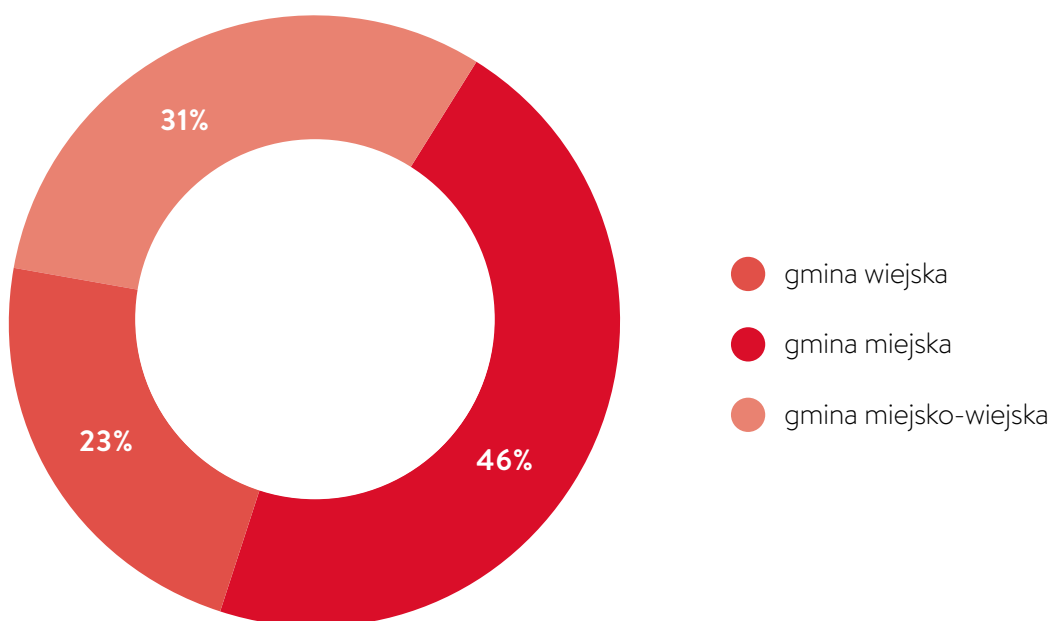
IV. Wyniki szczegółowe badania – badanie ilościowe CAWI

Niniejsza część przybliży wyniki uzyskane w ramach badania ilościowego. W badaniu ankietowym wzięło udział łącznie 252 przedstawicieli rad seniorów z całej Polski. Rozdział otwiera charakterystyka rad seniorów pod względem liczebności, wieku członków oraz struktury płci. Następnie został przybliżony proces wyboru kandydatów oraz członków rad seniorów, a także ich kadencyjność. W dalszej kolejności przedstawiono sposób finansowania rad wraz z analizą, na co przeznaczane są środki, a w następnej części znajduje się analiza współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami i innymi podmiotami oraz przedstawienie działalności rad seniorów.

IV.1. Charakterystyka rad seniorów

W badaniu przeważali członkowie gminnych rad seniorów – było ich w sumie 225. Powiatowe rady seniorów są stosunkowo nowe na mapie Polski, dlatego przebadano zaledwie 27 takich podmiotów. Poniższy wykres ilustruje zróżnicowanie rad seniorów ze względu na rodzaj gmin – niemal połowa rad seniorów działa w gminach miejskich, blisko jedna trzecia w gminach miejsko-wiejskich, a 23 proc. w gminach wiejskich.

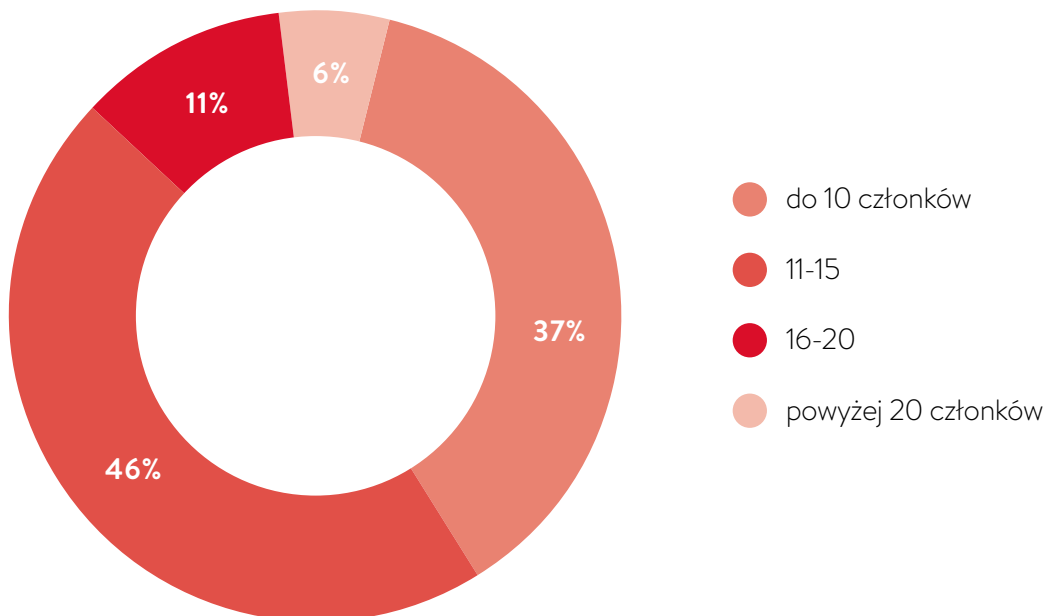
Wykres 1. Zróżnicowanie rad seniorów ze względu na rodzaj gminy

Źródło: opracowanie własne.

Pod względem liczebności członków dominują rady o średniej wielkości (mające od 11 do 15 uczestników), które stanowią 46 proc. wszystkich jednostek. Małe rady, liczące do 10 członków, to 37 proc., natomiast te skupiające od 16 do 20 osób – 11 proc. Najliczniejsze grupy – powyżej 20 członków – stanowią 6 proc. wszystkich rad.

Wykres 2. Liczba członków rad seniorów

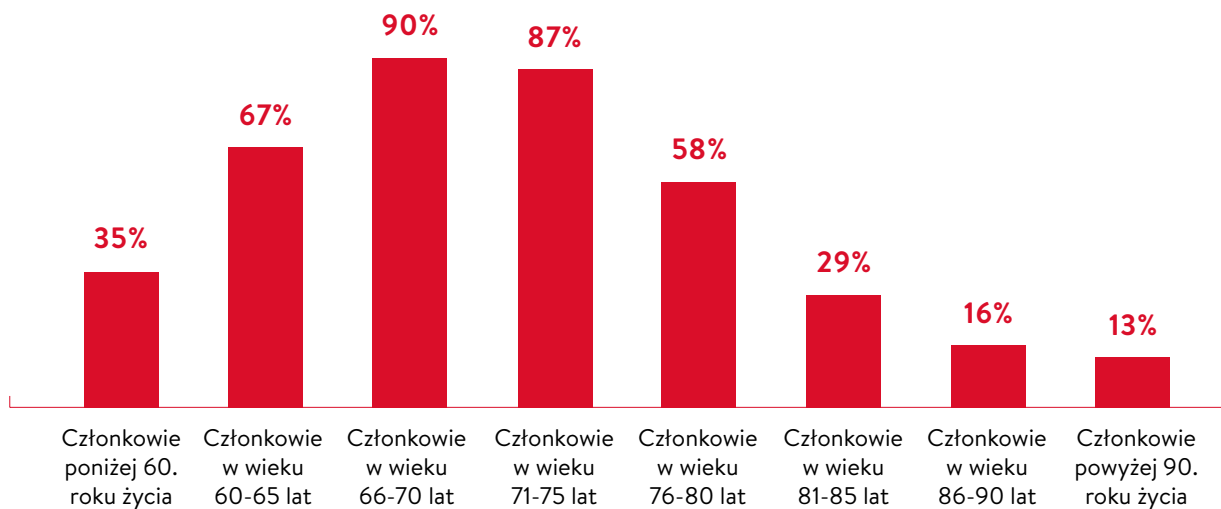

Źródło: opracowanie własne.

Analiza statystyczna (przy poziomie ufności 0,95) wykazała, że małe rady (do 10 członków) występują zdecydowanie częściej w strukturach gminnych, podczas gdy rady powiatowe są statystycznie częściej reprezentowane w przedziale od 16 do 20 członków. Ponadto mniej liczne rady są zauważalnie częstsze w jednostkach, które nie dysponują środkami na funkcjonowanie rad przekazywanymi przez samorząd.

W radach seniorów dominują kobiety, ich przeciętna liczba wynosi 9 na radę, podczas gdy mężczyźni są średnio 4. Najczęściej występują składy, w których jest 2 mężczyzn lub 9 kobiet. Najwięcej rad seniorów skupia osoby w wieku od 66 do 70 lat, choć znaczącą część stanowią również rady z członkami w przedziałach wiekowych od 71 do 75 lat oraz od 60 do 65 lat. Jednostki zrzeszające osoby w wieku 90 lat i więcej stanowią zaledwie 13 proc. wszystkich rad.

Wykres 3. Procentowy udział rad seniorów z członkami rad w określonym wieku

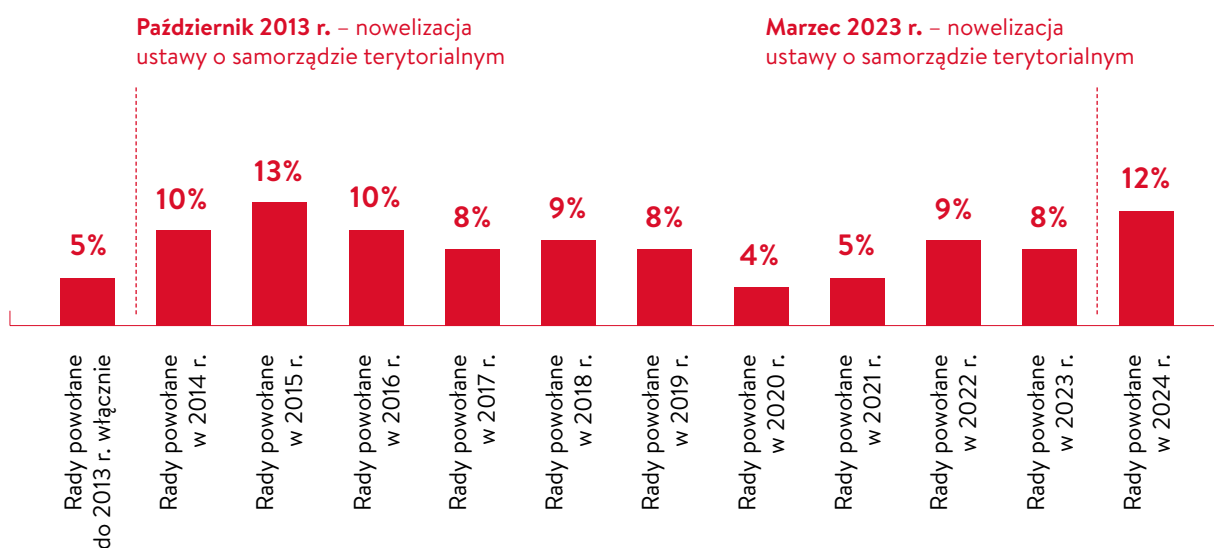
Źródło: opracowanie własne.

W analizie średniej liczby członków rad w określonych przedziałach wiekowych można zauważyć, że w grupach wiekowych 66-70 lat oraz 71-75 lat średnia liczba członków to 5, natomiast w przedziałach 60-65 lat oraz 76-80 lat wynosi ona 3.

IV.2. Proces tworzenia rad seniorów i kadencyjność

W odpowiedziach na pytanie dotyczące roku założenia rady seniorów, którą reprezentuje osoba wypełniająca ankietę, zauważalny jest wyraźny wpływ zmian legislacyjnych na proces powoływania tych organów. Ilustruje to poniższy wykres.

Wykres 4. Rok założenia rad seniorów

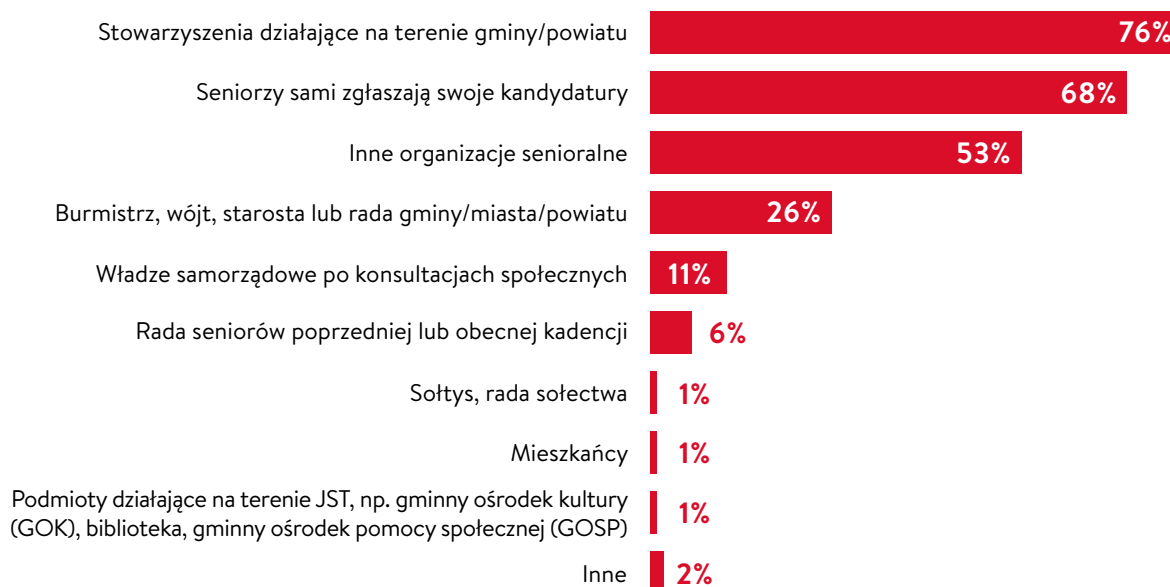

Źródło: opracowanie własne.

Wprowadzenie rad seniorów do polskiego porządku prawnego miało miejsce w październiku 2013 r., na mocy nowelizacji ustawy o samorządzie terytorialnym. Po tej dacie zaobserwowano wzrost liczby nowo powoływanych jednostek – w 2015 r. ustanowiono 13 proc. spośród obecnie istniejących rad seniorów. W kolejnych latach dynamika tworzenia nowych grup stopniowo malała. W czasie pandemii COVID-19 liczba powoływanych rad seniorów uległa znacznemu ograniczeniu, co było bezpośrednio związane z obowiązującymi wówczas restrykcjami. Następną istotną zmianą legislacyjną pojawiła się w marcu 2023 r. – nowelizacja ustawy nałożyła na samorzady obowiązek powołania rady seniorów w wypadku złożenia wniosku przez osoby starsze lub organizacje działające na ich rzecz. Dodatkowo nowe przepisy umożliwiły samorządom zapewnienie finansowania oraz zaplecza administracyjnego radom. W wyniku tych zmian w 2024 r. zaobserwowano znaczący wzrost liczby powstałych rad seniorów.

W procesie zgłaszania kandydatów do rad seniorów dominującą rolę odgrywają stowarzyszenia działające na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego, co potwierdza 76 proc. respondentów. Istotny udział w tym procesie mają również sami seniorzy, którzy zgłaszają kandydatury bezpośrednio w 68 proc. przypadków. Udział innych organizacji senioralnych, niezależnych od stowarzyszeń, został odnotowany przez 53 proc. badanych. W 26 proc. przypadków zgłaszanie kandydatów było inicjatywą władz samorządowych, a 11 proc. respondentów wskazało, że nominacje wynikały z konsultacji społecznych przeprowadzonych przez te organy. Najrzadziej kandydatów zgłaszali sami ich członkowie.

Wykres 5. Podmioty zgłaszające kandydatów na członków rad seniorów

Źródło: opracowanie własne.

Spośród zgłoszonych kandydatów poprzez głosowanie zostali wyłonieni członkowie 29 proc. rad. W przypadku 26 proc. rad to władze samorządowe wyłoniły wszystkich członków spośród zgłoszonych kandydatów. W 25 proc. przypadków odbyło się powszechne głosowanie wśród seniorów, w 19 proc. – władze samorządowe wybrały część rady spośród zgłoszonych kandydatów, a w 16 proc. odbyło się głosowanie delegatów.

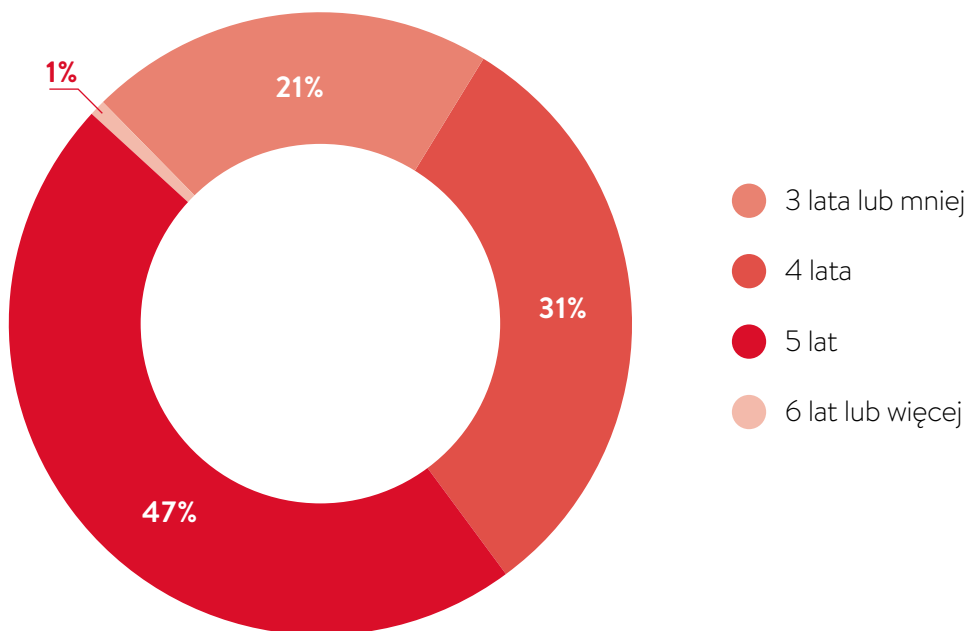
Wykres 6. Wybór członków rad seniorów

Źródło: opracowanie własne.

Kadencja rady seniorów najczęściej (47 proc. przypadków) trwa tyle, ile kadencja władz samorządowych, czyli 5 lat. Poniższy wykres ilustruje długość kadencji we wszystkich zbadanych radach seniorów. Nie ma statystycznie istotnych różnic między radami gminnymi a radami powiatu. Członkowie rad spotykają się najczęściej raz na kwartał (47 proc.) lub raz w miesiącu (43 proc.).

Wykres 7. Długość kadencji rady seniorów

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie IV.2.

Wprowadzenie rad seniorów do polskiego systemu prawnego w 2013 r. wpłynęło na wzrost liczby powstających rad. Największy przyrost odnotowano w pierwszych latach po zmianach legislacyjnych, a dynamika tworzenia nowych rad malała z czasem, szczególnie podczas pandemii COVID-19, która ograniczyła ich powoływanie. Kolejna zmiana prawna w 2023 r., nakładająca obowiązek tworzenia rad seniorów po wniosku zainteresowanych osób, skutkowałą znaczącym wzrostem liczby nowych rad w 2024 r.

Proces zgłaszania kandydatów do rad seniorów jest zdominowany przez stowarzyszenia lokalne (76 proc.), ale aktywny udział mają również sami seniorzy (68 proc.). Władze samorządowe i inne organizacje senioralne odgrywają mniejszą, choć zauważalną rolę. Wyłanianie członków odbywa się na różne sposoby: od głosowań (29 proc.), po bezpośrednie decyzje władz samorządowych (26 proc.).

Kadencja większości rad seniorów (47 proc.) odpowiada pięcioletniemu okresowi trwania władz samorządowych. Członkowie rad spotykają się głównie raz na kwartał (47 proc.) lub raz w miesiącu (43 proc.), co zapewnia regularność w działaniach podejmowanych na rzecz społeczności senioralnej.

IV.3. Finansowanie i cele

Zgodnie z nowelizacją ustawy o samorządzie terytorialnym z marca 2023 r. rady seniorów powinny być finansowane ze środków budżetowych jednostek samorządowych, przy których działają. Analiza danych jednak wskazuje, że tylko 70 proc. badanych rad faktycznie otrzymuje takie wsparcie. Te dysproporcje stają się bardziej widoczne przy uwzględnieniu liczebności rad. W grupie tych najmniej licznych jedynie 61 proc. korzysta z finansowania samorządowego, a w przypadku rad liczących 11-15 członków odsetek ten wzrasta do 76 proc. Natomiast dla rad mających 21-25 członków jest to 91 proc. Ponadto rady seniorów funkcjonujące na poziomie powiatowym są statystycznie częściej finansowo wspierane w porównaniu z radami działającymi w gminach. Te wyniki wskazują na istotne różnice w realizacji ustawowego obowiązku dotyczącego finansowania rad seniorów w zależności od ich struktury i szczebla administracyjnego. W zaistniałej sytuacji 23 proc. z nich deklaruje brak jakichkolwiek środków na realizację swoich celów, a pozostałe rady finanse na realizację zadań pozyskują na różne sposoby: 52 proc. z nich – od samorządu, 21 proc. – z dotacji otrzymanych we współpracy z organizacjami pozarządowymi, 17 proc. – wykorzystują finanse własne członków rady, 16 proc. – wsparcie sponsorów oraz 3 proc. rad czerpie środki również z własnej działalności, np.: organizacja kiermaszu czy licytacji.

Wykres 8. Źródła finansowania rad seniorów

Źródło: opracowanie własne.

Rady seniorów zajmują się wieloma tematami. W opinii największej grupy członków rad zajmują się one aktywizacją społeczną seniorów (43 proc. wskazań), monitorowaniu ich potrzeb (38 proc.), bezpieczeństwem seniorów (33 proc.), a także promocją zdrowego stylu życia oraz dostępnością usług medycznych (32 proc.). Nieco rzadziej wskazywanym zakresem działań rad jest kultura i rozrywka (31 proc.), a także działalność integrująca seniorów z młodszym pokoleniem (28 proc.). Spora grupa członków rad (24 proc.) wskazuje, że zajmują się one upowszechnianiem i promowaniem współpracy władz samorządowych ze środowiskami działającymi na rzecz seniorów, z kolei pobudzaniem aktywności obywatelskiej oraz inicjowaniem aktów prawnych na rzecz osób starszych zajmuje się odpowiednio 19 proc. i 17 proc. biorących udział w badaniu, natomiast edukacją zajmuje się 14 proc. z nich.

Wykres 9. Najważniejsze tematy, którymi zajmują się rady seniorów

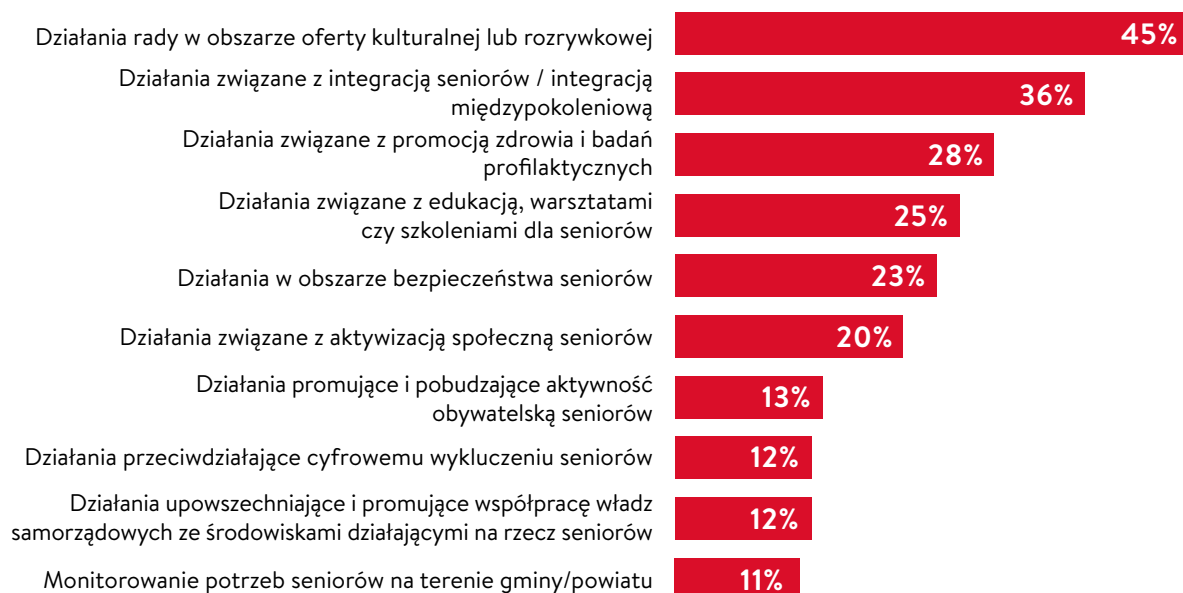

Źródło: opracowanie własne.

Środki finansowe pozyskane z zewnętrznych źródeł są najczęściej wydawane na realizację działań kulturalnych i rozrywkowych skierowanych do seniorów m.in. bale, potańcówki, wyjazdy na wydarzenia kulturalne oraz wyjścia do kina. W niemal równym stopniu te fundusze są przeznaczane na inicjatywy integracyjne, zarówno międzypokoleniowe, jak i skierowane do samych seniorów. Przykładami takich działań są spotkania integracyjne z udziałem dzieci i młodzieży, organizacja tzw. senioraliów, międzypokoleniowych potańcówek, wspólnych wycieczek, pikników czy grzybobrań.

Rady seniorów podejmują także działania na rzecz promocji zdrowia, koncentrując się na organizacji i popularyzacji badań profilaktycznych, szczepień, a także spotkań edukacyjnych z udziałem lekarzy, dietetyków czy rehabilitantów. Co czwarta przebadana rada seniorów przeznaczają pozyskane fundusze na cele edukacyjne, takie jak warsztaty związane z bezpieczeństwem w sieci oraz kursy komputerowe.

Wykres 10. Cele, na które przeznaczane są środki finansowe

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie IV.3.

Nowelizacja ustawy o samorządzie terytorialnym z marca 2023 r. wprowadziła obowiązek finansowania rad seniorów przez jednostki samorządowe. Mimo to jedynie 70 proc. rad faktycznie otrzymuje wsparcie budżetowe, przy czym dostęp do finansowania różni się w zależności od wielkości i poziomu administracyjnego rady. W szczególności rady działające na szczeblu powiatowym są statystycznie częściej finansowane niż te funkcjonujące w gminie, a rady mniejsze (do 10 członków) rzadziej korzystają ze wsparcia niż większe.

Brak finansowania dotyka 23 proc. rad, które są zmuszone szukać alternatywnych źródeł, takich jak dotacje od organizacji pozarządowych (21 proc.), środki własne członków (17 proc.) czy wsparcie sponsorów (16 proc.). Niektóre rady (3 proc.) pozyskują środki z działalności własnej, np. organizacji kiermaszów czy licytacji.

Cele i działania rad seniorów

Rady seniorów koncentrują się przede wszystkim na:

- aktywizacji społecznej osób starszych (43 proc.),
- monitorowaniu ich potrzeb (38 proc.),
- zapewnianiu bezpieczeństwa (33 proc.),
- promocji zdrowego stylu życia (32 proc.).

Działania kulturalne, integracyjne oraz współpraca międzypokoleniowa również stanowią ważne obszary ich działalności. Środki zewnętrzne są często przeznaczane na organizację wydarzeń kulturalnych (np. bale, wyjścia do kina), integracyjnych (np. pikniki, wycieczki) oraz promocję zdrowia (np. badania profilaktyczne, warsztaty z lekarzami). Co czwarta rada inwestuje w edukację, organizując warsztaty z bezpieczeństwa w sieci czy kursy komputerowe.

Rady seniorów pełnią zatem kluczową rolę w integracji, edukacji i aktywizacji seniorów, ale ich efektywność zależy od dostępu do stabilnego finansowania oraz wsparcia administracyjnego.

IV.4. Współpraca z jednostkami samorządowymi oraz innymi podmiotami

Aby rada mogła działać skutecznie, musi podejmować współpracę z innymi podmiotami, przede wszystkim z władzami gminy: wójtem, burmistrzem czy prezydentem miasta (tak odpowiedziało 80 proc. przedstawicieli rad seniorów biorących udział w badaniu). Często jest także współpraca z instytucjami kultury, m.in.: bibliotekami, galeriami, muzeami, teatrami (52 proc.) czy ośrodkami edukacyjnymi, jak uniwersytety trzeciego wieku (59 proc.). Niewiele mniej rad współdziała z jednostkami pomocy społecznej (58 proc.), fundacjami i stowarzyszeniami (57 proc.) oraz innymi radami seniorów (53 proc.). Przeszło co trzeci członek rady wskazuje, że rada współpracuje także z ośrodkami pobytu dziennego dla seniorów (41 proc.) oraz z ośrodkami sportu i rekreacji (33 proc.).

Wykres 11. Główne podmioty współpracujące z radami seniorów

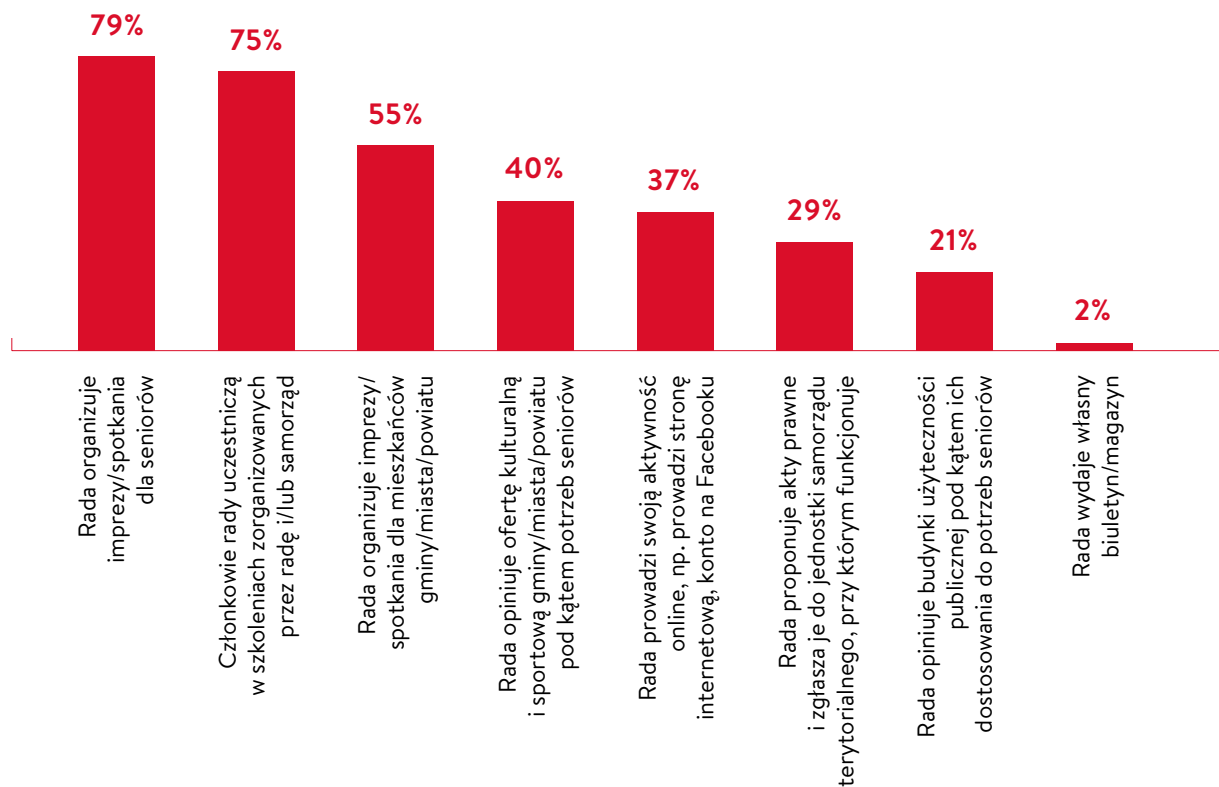

Źródło: opracowanie własne.

Podczas badania członkowie rad zostali poproszeni o wskazanie liczby projektów uchwał, które w ciągu roku były skierowane do gminnej oraz powiatowej rady seniorów. Mniej więcej w co trzecim przypadku (34 proc.) członkowie wskazywali, że do gminnej rady nie wpłynął żaden projekt, a 33 proc., że żaden projekt nie wpłynął do rady powiatowej. Jednocześnie jednak 61 proc. respondentów twierdzi, że do rady gminnej trafiło od 1 do 5 projektów uchwał, a 56 proc. wskazuje, że tyle projektów zostało skierowanych do rady powiatowej.

Rady podejmują szereg działań na rzecz seniorów. Przede wszystkim organizują spotkania i imprezy dla osób starszych (79 proc.), członkowie rad uczestniczą w szkoleniach zorganizowanych przez rady lub samorząd, organizacje pozarządowe (75 proc. wskazań). Ponad połowa (55 proc.) twierdzi, że rady organizują spotkania dla mieszkańców, a także opiniują ofertę kulturalną pod kątem potrzeb seniorów (40 proc.). Rady są także aktywne w internecie – przeszło co trzecia z nich prowadzi konto w mediach społecznościowych lub ma swoją stronę internetową (37 proc.). Z kolei 29 proc. członków rad twierdzi, że proponują one akty prawne i zgłaszają je do samorządów.

Wykres 12. Działania podejmowane przez rady seniorów

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie IV.4.

Aby działać skutecznie, rady seniorów podejmują współpracę z różnymi podmiotami. Najczęściej są to:

- władze gminy (82 proc.) – wójt, burmistrz czy prezydent miasta;
- instytucje kultury – biblioteki, galerie, muzea, teatry (62 proc.);
- ośrodki edukacyjne, np. uniwersytety trzeciego wieku (59 proc.);
- jednostki pomocy społecznej (58 proc.);
- fundacje i stowarzyszenia (57 proc.);
- inne rady seniorów (53 proc.).

Rzadziej, choć nadal znacząco, rady współpracują z ośrodkami dziennego pobytu dla seniorów (41 proc.) oraz ośrodkami sportu i rekreacji (33 proc.).

Aktywność legislacyjna rad seniorów jest ograniczona:

- 34 proc. rad gminnych i 33 proc. powiatowych nie otrzymało w ciągu roku żadnego projektu uchwały;
- jednakże 61 proc. rad gminnych i 56 proc. powiatowych wskazało, że skierowano do nich od 1 do 5 projektów uchwał;
- działalność legislacyjna obejmuje także proponowanie aktów prawnych – 28 proc. członków rad wskazuje, że ich rada zgłasza tego typu inicjatywy do samorządów.

Rady seniorów aktywnie włączają się w działania na rzecz osób starszych:

- organizują spotkania i imprezy (79 proc.),
- uczestniczą w szkoleniach organizowanych przez samorządy lub organizacje pozarządowe (75 proc.),
- prowadzą spotkania dla mieszkańców (55 proc.) i opiniują ofertę kulturalną pod kątem potrzeb seniorów (40 proc.).

Aktywność w mediach cyfrowych rośnie – 37 proc. rad prowadzi konta w mediach społecznościowych lub ma strony internetowe.

Rady seniorów, dzięki współpracy z różnymi partnerami i wieloaspektowej działalności, odgrywają ważną rolę w aktywizacji i wspieraniu środowisk osób starszych. Ograniczona aktywność legislacyjna oraz niewystarczające finansowanie mogą jednak stanowić bariery w wykorzystywaniu ich pełnego potencjału.

Łąwa

V. Wyniki szczegółowe badania – badanie jakościowe

Niniejsza część przybliży wyniki uzyskane w ramach badania jakościowego. Podczas wywiadów z osobami reprezentującymi gminne rady seniorów (zarówno od strony JST, jak i senioralnej), poruszone zostały kwestie m.in. zakładania rady, motywacji do kandydowania czy włączania się w jej działania. Rozdział otwiera przedstawienie perspektywy gmin, dzięki której można się zapoznać z podstawowymi celami i oczekiwaniami stawianymi radom seniorów. Następnie przybliżono praktyki naboru, poprzedzone opisem motywacji osób starszych do zgłaszania kandydatur. W kolejnych częściach raportu zaprezentowano wyniki ewaluacji działań rad seniorów z uwzględnieniem wypełnianych przez nie zadań statutowych, sposobów komunikowania inicjatyw, a także współpracy z JST. Całość zamyka podsumowanie zawierające zbiór dobrych praktyk stosowanych (bądź sugerowanych na podstawie rozmów) w badanych radach seniorów.

V.1. Cel powołania rady

Badane rady seniorów powstały w różnych okresach (2010-2018) i kontekstach politycznych. Niektóre były inicjowane przez mieszkańców, a inne przez samorządy (choć zdaje się, że częściej to ci pierwsi byli pomysłodawcami). Mimo różnic związanych z okolicznościami tworzenia badanych rad wywiady z przedstawicielami JST pozwoliły zidentyfikować wspólne założenia, które przyświecały ich zakładaniu.

Najczęściej pojawiającą się motywacją była **reakcja władz lokalnych na potrzeby i oczekiwania mieszkańców**. Inicjatywa wynikała z rosnącej świadomości starzenia się społeczeństwa oraz przekonania, że różnice wieku między mieszkańcami a przedstawicielami samorządu mogą prowadzić do konfliktów lub zaniedbywania potrzeb seniorów. W związku z tym jednym z czynników skłaniających do powołania rad był jej potencjał związany z reprezentowaniem głosu osób starszych.

”

[Powołując radę seniorów – przyp. red.] chodziło mi o to, żeby to był głos doradczy. Może my – osoby młodsze – mamy trochę inne spojrzenie na pewne sprawy, ale zależało mi, żeby głos seniorów był reprezentowany. [IDI_przedstawiciel JST 7]

”

Perspektywa urzędnika różni się od perspektywy osoby starszej. 40 [lat – przyp. red.] różnicy pomiędzy mną a panią przewodniczącą [rady seniorów – przyp. red.] powoduje, że mimo ogromnej sympatii, ja nie jestem w stanie wejść w jej skórę, w jej samopoczucie, w jej patrzeć na pewne rzeczy. (...) Z drugiej strony chodzi o to, że nam też – jako miastu – bardzo zależy na tym, żeby te osoby starsze miały świadomość tego, że są dla nas ważne i że je widzimy. [IDI_przedstawiciel JST 5]

Dostrzeganą korzyścią, która niejednokrotnie wzmacniała decyzję o założeniu rady seniorów, była **rola rady jako kanału komunikacji pomiędzy organizacjami pozarządowymi a gminą**. Taki układ umożliwia łatwiejszy oraz bardziej spójny kontakt

samorządu z podmiotami działającymi na rzecz osób starszych – szczególnie, gdy w mieście działa kilka jednostek o różnych potrzebach i pomysłach. Ostatnia kategoria motywacji, wskazywana także przez samych radnych, obejmuje **szansę włączania osób starszych do debaty publicznej oraz ich integracji i aktywizacji**. Dowodem na to jest poniższa wypowiedź.

Rada służy też integracji społecznej w środowisku starszych osób. Członkowie rady są motorniczymi dla osób, które siedzą w domu. Rada w dużej większości należy do klubu seniora, więc mają czas na to, żeby się wspierać i aktywizować. Mają okazję, żeby częściej się spotykać, przedyskutować swoje problemy i zgłaszać swoje oczekiwania. [IDI_przedstawiciel JST 3]

W wypowiedziach uczestników badania wybrzmiało przekonanie, że nawet jeśli jednostka samorządowa początkowo nie była entuzjastycznie nastawiona do idei rady, to starała się reagować na pomysły i prośby zgłaszane przez seniorów lub podmioty ich reprezentujące. Kiedy zapytano przedstawicieli JST o obawy związane z zakładaniem rad, ci zaprzeczyli istnieniu trudności. Według nich na etapie tworzenia ciała doradczego nie występowały żadne szczególne bariery. Problemy zaczęły się pojawiać dopiero z czasem. Dotyczyły głównie kwestii finansowych, lokalowych oraz działań lobbingsowych na rzecz podmiotów reprezentowanych przez poszczególnych radnych. Wspomniane trudności udało się jednak przepracować lub zminimalizować, choć – jak pokażą następne rozdziały – rady seniorów nadal mierzą się z licznymi wyzwaniem.

Podsumowanie V.1.

Można wyróżnić kilka kluczowych kwestii odnoszących się do perspektywy JST na temat rad seniorów oraz przypisanych im charakterystyk. Zgodnie z udzielonymi odpowiedziami rada jest często postrzegana przez urzędników jako pomost łączący mieszkańców z samorządem, a dokładniej jako:

- ciało obserwujące i zabierające głos w sprawach dotyczących potrzeb osób starszych,
- jednostka służąca integracji i aktywizacji mieszkańców,
- wspólny mianownik, który jednoczy interesy różnych grup i podmiotów działających na rzecz seniorów.

V.2. Motywacje seniorów do działalności w radach

Oprócz głosu osób reprezentujących stronę samorządową warto zapoznać się z punktem widzenia radnych. Dla badanych przedstawicieli rad seniorów organ ten jest okazją do kształtowania sytuacji osób starszych w ich najbliższym otoczeniu. Uczestnictwo w radzie jest postrzegane jako dbałość o interesy seniorów poprzez wnoszenie własnych doświadczeń oraz wiedzy, ale także sposób na monitorowanie działań JST podejmowanych wobec tej grupy społecznej.

Nasza rada powstała siedem lat temu po to, żeby obserwować, co się dzieje wśród nas – seniorów. (...) Staramy się doradzać i rozmawiać z władzami miasta, co można byłoby dla naszej grupy wiekowej zrobić, żeby nam się w [danym mieście – przyp. red.] żyło lepiej. [FGI rada seniorów 5]

Zadaniem wszystkich rad seniorów w całej Polsce jest jeden podstawowy problem: zdiagnozować potrzeby seniorów na danym terenie. [FGI rada seniorów 6]

Na podstawie deklaracji motywacje do włączenia się w działania w ramach rady można skategoryzować jako te o charakterze zewnętrznym oraz wewnętrznym. Istotne jest, że kategorie te nie są rozłączne. Nieraz chęć zaangażowania się w radę bywa dwutorowa: motywowana własną potrzebą działania, ale wsparta przy tym przez dodatkowych aktorów społecznych.

Pierwsza grupa czynników (zewnętrznych) odwołuje się do zachęt i zaproszeń, dzięki którym badani przedstawiciele zaangażowali się w działanie rady. Wspominano m.in. o propozycjach czy rekomendacjach ze strony gminy, przedstawicieli rady, a także podmiotów działających na rzecz osób starszych (których badani są członkami) do reprezentowania interesów seniorów, jak i wspomnianych podmiotów. Dzięki temu uczestnictwo w radzie sprzyja wymianie informacji między nią a organizacjami oraz pomiędzy samymi organizacjami. Poniższe wypowiedzi prezentują opisany impuls do włączenia się w działalność rad.

Od wielu lat jestem uczestnikiem zajęć na uniwersytecie trzeciego wieku – już którąś kadencję. Jestem szefową rady seniorów przy uniwersytecie i dostałam propozycję, żebym była łącznikiem między radą seniorów a uniwersytetem. Ubiegałam się tutaj o realizację działań. [FGI_rada seniorów 2]

[W radzie seniorów – przyp. red.] wymieniamy się doświadczeniami – jak działamy tam i jak działamy tutaj. Możemy wspólnie się dogadywać na różne tematy. Ja mogę brać doświadczenie stąd, od koleżanek. [FGI_rada seniorów 5]

Druga kategoria czynników skupia się na poczuciu misji (chęci wpływu na sytuację osób starszych) i/lub potrzebie pozostania aktywnym członkiem społeczności. Dzięki współpracy z seniorami, poznawaniu ich potrzeb oraz oczekiwań badani przedstawiciele rady postrzegają się jako ważnych aktorów w kreowaniu działań na rzecz osób starszych. Do takiego zaangażowania motywowała ich więc świadomość o potencjalnym pozytywnym wpływie, jakie ich doświadczenia, znajomości, ale i entuzjazm mogą mieć na zadania podejmowane przez radę.

”

Pracowałam [dotychczas – przyp. red.] z dwiema grupami seniorów, czyli opiekowałam się dwoma klubami. [Dołączyłam do rady seniorów – przyp. red.] bo wiem, jakie są ich potrzeby. (...) Chciałam spowodować, żeby te kluby, seniorzy, byli aktywni, nie przychodzili tylko na herbatę i tańce, lecz także się udzielali. Dzięki temu, że jestem w radzie, mogę to rozpowszechniać w innych klubach. [FGI_rada seniorów 2]

”

Każda z nas [przedstawicielka rady seniorów – przyp. red.] ma doświadczenie w swojej działalności [społecznej – przyp. red.] i każda ma już jakąś wiedzę o potrzebach starszych ludzi. Chciałybyśmy być wyrazicielkami ich potrzeb i w miarę możliwości monitować, żeby realizować te potrzeby i jakoś ulżyć im we wszystkich problemach, barierach życiowych. [FGI_rada seniorów 1]

Udział w radzie seniorów staje się coraz bardziej atrakcyjny, a członkostwo – co ciekawe – może mieć również charakter budujący kapitał.

”

U nas to jest trochę prestiżowe, bo radni z tytułu swojej pracy nie pobierają żadnych gratyfikacji finansowych. Natomiast bycie radnym to jest prestiż wśród seniorów, bo widzę, jakie jest zaangażowanie. [IDI_przedstawiciel JST 4]

”

Poprzednie wybory [dotychczasowe dwie kadencje – przyp. red.] wyglądały zupełnie inaczej. Na początku trzeba było trochę namawiać seniorów, żeby się zgłaszali, żeby działali. Jak teraz były wybory, to miałam 32 wnioski i musieliśmy zrobić wybory spośród kandydatów, którzy złożyli swoje kandydatury i chcieli pracować. [IDI_przedstawiciel JST 3]

V.2.1. Aktywność społeczna członków rady

Jak wspomniano w poprzednim rozdziale, wcześniejsze uczestnictwo w działaniach na rzecz osób starszych było niejednokrotnie motywacją do przystąpienia do rady seniorów. Badani łączą nieraz oba obszary działalności, angażując się jednocześnie w radę, jak i w podmioty skupiające się w zróżnicowany sposób na osobach starszych oraz innych grupach społecznych. Wśród wskazywanych jednostek można wymienić np.: Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów (PZERI); uniwersytety trzeciego wieku; Polski Czerwony Krzyż (PCK); koła gospodyń wiejskich oraz mniejsze organizacje pozarządowe, które często mają charakter lokalny. Zaangażowanie w ramach wspomnianych instytucji i organizacji to jednak nie wszystko. Członkowie rady udzielają się także wolontariacko w różnego rodzaju inicjatywach, w tym np. Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy (WOŚP), w harcerstwie czy jednorazowych akcjach skoncentrowanych na pomocy humanitarnej.

Zdobyte doświadczenia nie tylko zachęcają do współdziałania w ramach rady, lecz także stanowią znaczną wartość merytoryczną w kształtowaniu jej działalności. Zdaniem badanych dzięki wnoszonej przez członków rady wiedzy może ona skuteczniej odpowiadać na potrzeby i oczekiwania (starszych) obywateli.

[Jako urząd miasta – przyp. red.] mamy świadomość, że to nie jest przypadkowość, [radny w radzie seniora – przyp. red.] to nie jest piniacz, krzykacz, karierowicz, bo on siedzi w tym ćwierć wieku, czy 30 lat. Są to już ludzie „zakręceni” na punkcie działalności prosenioralnej. [IDI_przedstawiciel JST 1]

Podsumowanie V.2.

Warto podkreślić, że rada seniorów jest przez badanych postrzegana jako jednostka, która koncentruje się na problemach i oczekiwaniach osób starszych. Reprezentuje interesy seniorów, starając się przy tym odpowiadać na zgłaszane oraz obserwowane potrzeby. Chęć włączenia się do rady oraz zaangażowanie w jej działalność wiąże się z zewnętrznymi bodźcami, takimi jak zaproszenia czy zachęty, które są wzmocnione wewnętrzną potrzebą działania na rzecz osób starszych. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na rolę dotychczasowej aktywności społecznej, która ma istotny wpływ na zaangażowanie w radę. Dzięki zdobytemu doświadczeniu badani nie tylko mają *know-how* o praktykach działania, lecz także ukształtowali w sobie wrażliwość na potrzeby starszej części społeczeństwa. Dotychczasowe zaangażowanie sprzyja również, jak się zdaje, prostszemu procesowi aplikacyjnemu kandydatów na stanowisko radnego. Więcej informacji na temat sposobów wyboru członków rad seniorów można znaleźć w następnym rozdziale.

V.3. Sposoby wyboru członków rad seniorów

Uczestnicy badania reprezentują rady seniorów, które funkcjonują zarówno od kilku miesięcy, jak i kilku lat. Niektórzy respondenci angażują się w radę od dłuższego czasu, aktywnie uczestnicząc w jej działaniach od kilku kadencji, a nawet od samego początku jej istnienia. Na członków rad mogą kandydować również ci, którzy nie mają doświadczenia czy wsparcia podmiotów działających na rzecz osób starszych – co wcale nie jest rzadkością. Mimo to warto podkreślić, że częstą praktyką podczas ogłaszania naboru na członków rady jest określanie liczby osób, które będą reprezentować podmioty działające na rzecz seniorów. Oznacza to więc, że kandydaci dotychczas zaangażowani w te działania mają odgórnie zapewnioną pulę miejsc, o które mogą się ubiegać.

Niniejsza część raportu przybliży wspomniane już kwestie dotyczące kandydowania do rady oraz późniejszych wyborów. Rozdział składa się z trzech podrozdziałów, które kolejno przybliżają praktyki związane z: procesem kandydowania, kryteriami doboru członków oraz powoływaniem rad.

V.3.1. Proces kandydowania (warunki udziału)

Z rozmów z badanymi wynika, że gdy władze JST ogłoszą nabór do nowo powstającej rady, chętni mają dwie formalne ścieżki ubiegania się o członkostwo. Pierwszą z nich jest kandydowanie z ramienia podmiotów działających na rzecz osób starszych (z inicjatywy własnej lub danego podmiotu). Zainteresowany startuje wtedy w wyborach jako osoba zarekomendowana przez organizację czy instytucję. Drugą ścieżką jest indywidualna kandydatura, którą należy poprzeć odpowiednią liczbą podpisów (wskazaną w statucie gminy, w której trwa nabór do rady) oraz wykazać się aktywnością społeczną, np. poprzez opis swojego dotychczasowego doświadczenia i zaangażowania. Wypowiedzi uczestników badania sugerują, że drugi warunek, czyli zaprezentowanie doświadczenia w pracy społecznej, w dużej mierze dotyczy także osób ubiegających się o stanowisko radnego z ramienia organizacji czy instytucji. Niezależnie od obranej drogi zgłoszenia, kandydaci powinni również spełniać podstawowe warunki ustalone przez gminę, np. mieć polskie obywatelstwo oraz mieszkać na obszarze, w obrębie którego startuje się do rady. Wszystkie kandydaty są następnie składane w urzędzie JST, gdzie rozpoczyna się kolejny etap procesu, czyli wybór członków rady.

Jeżeli ktoś już pracuje na rzecz ludzi starszych, ma duże doświadczenie, to wtedy ma prawo się zgłosić, bo jego organizacja go typuje. Jeżeli ktoś [startuje – przyp. red.] z własnej inicjatywy, to musi zebrać 30 podpisów ze swojego środowiska. [FGL_rada seniorów 1]

„Jeżeli [kandydatem – przyp. red.] jest to osoba, która ukończyła 60. rok życia (...), musi na liście zebrać 15 podpisów od mieszkańców, którzy ukończyli 60. rok życia. Także stowarzyszenia działające na rzecz seniorów mogą zgłaszać swoich przedstawicieli i wtedy nie trzeba zbierać podpisów. Są też wymogi, żeby z danego stowarzyszenia nie więcej niż trzy osoby mogły kandydować na radnego. [IDI_przedstawiciel JST 1]

V.3.2. Kryteria wyboru

Po zakończeniu zgłaszania kandydatur następuje proces ewaluacji i wyboru osób, które w najbliższej kadencji będą pełniły funkcje radnych w radzie seniorów. Dobór członków odbywa się zazwyczaj przy udziale zwołanej na tę okazję komisji, która składa się (w zależności od badanej gminy) z: ekspertów z dziedziny działalności społecznej, urzędników, osób kandydujących na stanowisko radnego czy wreszcie – mieszkańców. Co więcej, z rozmów z respondentami wynika, że praktyk doboru członków rady jest co najmniej kilka (czasem nawet współistnieją w ramach jednego naboru):

- Praktyką najmniej skoncentrowaną na wyborze rady na podstawie kryteriów jest losowanie, w którym skład rady seniorów jest w całości lub w części wybierany przez komisję w sposób przypadkowy z puli zgłoszeń. Niemniej, aby uczestnicy losowania znaleźli się w grupie kandydatów, muszą uprzednio przygotować wspomniany już opis swoich osiągnięć i doświadczenia.
- Inną możliwością jest ocena kandydatur przez pryzmat deklarowanego doświadczenia i wiedzy w celu wyboru najodpowiedniejszych osób na stanowisko radnego. Komisja dokonuje wtedy ewaluacji kandydatur na zasadzie selekcji bądź głosowania, w którym mogą wziąć udział sami ubiegający się o stanowisko.
- Następną zidentyfikowaną praktyką jest wybór radnych w ramach głosowania, w którym biorą udział mieszkańcy, a więc przyszli (przynajmniej w pewnym stopniu) adresaci działań rady.
- Jeszcze innym sposobem jest bezpośredni wybór radnych przez wójta/burmistrza/prezydenta. Mimo wszystko ta forma doboru członków rady jest zazwyczaj dopełnieniem innych praktyk, m.in. wyboru radnych przez komisję. Oznacza to, że wójt/burmistrz/prezydent wybiera np. trzy osoby, a inne kandydatury pozostawia do decyzji komisji.

U nas, w naszym mieście, propozycje osób, które chcą kandydować i są rekomendowane przez organizacje, spływają do urzędu. W określonym terminie odbywa się zebranie wyborcze i osoby, które złożyły [kandydaturę – przyp. red.], są na spotkaniu. Natomiast w innych miejscach, jak Mysłowice czy Tychy, jest ogłoszone [głosowanie na radę seniorów – przyp. red.] przez urząd i to mieszkańcy głosują. [FGI_rada seniorów 5]

Zgodnie ze statutem trzy osoby wybierała rada miasta, trzy osoby wybierał prezydent, dziewięć osób jest wybieranych w wyborach powszechnych, czyli wskazują ich mieszkańcy. [FGI_rada seniorów 6]

Odbyło się głosowanie, burmistrz zwołał wszystkich kandydatów i głosowaliśmy na siebie. Nasze głosowanie było tajne, kartki zostały wrzucone do urny i komisja rekrutacyjna [z urzędu miasta – przyp. red.] przeliczyła te głosy. [FGI_rada seniorów 3]

V.4. Powoływanie rady (skład, kadencja)

Po powołaniu rady rozpoczynają swoje kadencje, które zgodnie z obowiązującym w gminie statutem trwają cztery lata lub pięć lat (lecz nie dłużej, niż trwa kadencja rady gminy). Zaproszone do badania rady seniorów różnią się liczbą członków (od 7 do nawet 20), choć przeważnie skład zespołu liczy kilkanaście osób. Mimo różnic w liczbie radnych, wspólną cechą badanych rad seniorów jest przewaga osób reprezentujących podmioty działające społecznie, a w szczególności na rzecz ludzi starszych. Drugim podobieństwem jest przewaga czy wręcz całkowita dominacja członków rady, którzy ukończyli 60. rok życia – mimo że kryterium wieku nie jest ogólnie obowiązującym warunkiem przy naborze. Okazuje się więc, że szansa na umacnianie solidarności i współdziałania międzypokoleniowego nie jest tu wykorzystywana.

O ile członkami rady seniorów przeważnie nie są przedstawiciele lokalnych ośrodków i instytucji pomocy czy aktywizacji społecznej, o tyle włączają się oni w posiedzenia rady, na które są nieraz zapraszani. Zdarza się, że na spotkaniach pojawiają się także przedstawiciele większych instytucji, takich jak np. ZUS czy NFZ, gdy tematyka dotyczy ich obszaru działań lub kompetencji. Dzięki zaangażowaniu zaproszonych gości radni mogą otrzymać wsparcie merytoryczne, a czasem również finansowe, organizacyjne czy legislacyjne, co ułatwia i przyspiesza ich działania. Członkowie rady seniorów pozostają zatem w stałym kontakcie z władzami gminy, instytucjami funkcjonującymi w obrębie danej jednostki samorządowej, a także z zaprzyjaźnionymi organizacjami (z których przeważnie wywodzą się radni).

[W spotkaniach rady seniorów – przyp. red.] uczestniczą przedstawiciele centrum usług społecznych, komendy powiatowej policji, szpitala, lekarze. Rada seniorów zaprasza na swoje posiedzenia przedstawicieli [instytucji i organizacji – przyp. red.], jeżeli mają jakiś temat do przegadania. [IDI_przedstawiciel JST 1]

Dodatkowo z rozmów przeprowadzonych w trakcie badania wynika, że oprócz spotkań z podmiotami działającymi na rzecz seniorów respondenci chętnie rozpoczęliby współpracę z radami młodzieżowymi. Z punktu widzenia osób starszych wspólne działanie mogłoby pozytywnie wpłynąć na popularyzację podejścia o charakterze międzypokoleniowym oraz służyć poszerzeniu dotychczasowej perspektywy – z korzyścią dla obu stron. Członkowie rad młodzieżowych są zatem postrzegani przez badanych jako istotni partnerzy w podejmowaniu społecznych inicjatyw.

Próbowaliśmy w drugiej kadencji nawiązać współpracę z radą młodzieżową. Jakoś specjalnie nam się nie udało. Ta współpraca bardzo by się przydała, bo to jest inne spojrzenie – nas, jako seniorów, a zupełnie inne spojrzenie młodzieży. To by się przydało i jednej, i drugiej stronie. [FGI_rada seniorów 8]

Biorąc pod uwagę codzienną działalność rady, tylko jedna z badanych jednostek zadeklarowała współpracę z wolontariuszami (pomoc dla potrzebujących seniorów oraz wsparcie w organizacji wydarzeń). W przypadku pozostałych rad seniorów współdziałanie jest marginalne lub wręcz całkowicie nieobecne. Ta niewielka współpraca może wiązać się z tym, że: 1) jeśli radni potrzebują wsparcia, to najczęściej proszą o pomoc członków zaprzyjaźnionych organizacji (co sprzyja włączaniu w działania szerszego grona seniorów), oraz 2) badani członkowie rad seniorów samych siebie postrzegają jako wolontariuszy. Jeśli jednak badani mogliby liczyć na wsparcie, największą pomocą byłoby zaangażowanie się w wydarzenia i inicjatywy organizowane przez radnych, które obecnie w dużej mierze są realizowane dzięki kadrom zaprzyjaźnionych organizacji, klubów i instytucji.

My, jako rada, nie dysponujemy swoimi wolontariuszami, ale każdy z nas jest w jakiejś organizacji i te organizacje możemy wciągać do naszych pomysłów, naszych działań i przeprowadzać realizację tych pomysłów poprzez członków naszych organizacji i wtedy to będzie wolontariat. [FGI_rada seniorów 1]

Podsumowanie V.4.

Z rozmów z przedstawicielami rad seniorów wynika, że proces kandydowania oraz selekcji członków jest stosunkowo prosty i zrozumiały. Kandydowanie do rad obejmuje dwie główne ścieżki: rekomendację przez podmioty działające na rzecz seniorów lub indywidualne zgłoszenie z poparciem mieszkańców. Kandydaci są wybierani przez komisje, które stosują różne metody, w tym np. losowanie, ocenę doświadczenia i/lub głosowanie. Z deklaracji badanych wynika, że wszyscy radni są osobami po 60. roku życia, a większość ma doświadczenie w pracy społecznej i/lub jest aktywnymi członkami podmiotów działających (przede wszystkim) na rzecz seniorów. Biorąc pod uwagę ścieżkę zgłaszania kandydatury, w której to ubiegający się o stanowisko radnego otrzymuje poparcie, a zapewne także pomoc od reprezentowanego podmiotu, można stwierdzić, że dla występujących z ramienia organizacji proces naboru do rady jest nieco prostszy niż dla zgłaszających się indywidualnie.

V.5. Ocena działalności rad seniorów

Przedstawiciele rad seniorów znają statutowe obszary działalności rady oraz regulacje określające jej funkcjonowanie. Rada seniorów jest przez nich postrzegana jako ciało doradcze dla JST, ale jednocześnie kanał komunikacji między gminą, seniorami oraz podmiotami działającymi na rzecz osób starszych. W tej perspektywie rady seniorów skupiają się zatem na zabieganiu o interesy osób starszych poprzez współpracę z samorządami.

[Rada seniorów – przyp. red.] jest to organizacja przy władzach miasta, pełni rolę konsultacyjną, doradczą, inicjatywną. Niestety nie jesteśmy finansowani, pracujemy charytatywnie, zbieramy informacje, obserwujemy. [FGI_rada seniorów 1]

W trakcie przeprowadzanych wywiadów uczestnicy badania byli proszeni o identyfikację zadań (w ramach przewidzianych w prawie funkcji konsultacyjnej, doradczej oraz inicjatywnej), które jako rady seniorów wykonali lub wykonują, oraz sposoby ich realizacji. Szczegółowe wyniki opisano w niniejszym rozdziale.

V.5.1. Style działania w radach seniorów

Analizując działalność rad seniorów, warto zwrócić uwagę na style, według których wypełniają one swoje zadania. Sposoby realizacji pomysłów mogą bowiem ukazać dynamikę panującą w radach, a także perspektywę członków zespołu na podejmowane lub powierzane im zadania.

Przeprowadzone wywiady wskazują, że tylko jedna z badanych rad stawia na działania doraźne ponad te planowane. Niemniej, mimo braku wyraźnej strategii, grupa ta dostrzega potrzebę wsluchiwania się w oczekiwania i wizje partnerskich instytucji w celu wyklarowania kierunków oraz sposobów działania. Można zatem wnioskować, że radni dostrzegają potencjał w planowaniu inicjatyw, nawet jeśli dotychczas tego nie praktykowali. Pozostałe grupy opracowują schemat, według którego realizują założone plany i cele. Takie podejście zdaje się ułatwiać logistykę przedsięwzięć oraz ich późniejszą ewaluację. Potwierdzają to wypowiedzi radnych, którzy mówili, że ustalając wspólne podejście, łatwiej jest im dzielić się zadaniami oraz prezentować pomysły potencjalnym partnerom. Oczywiście inicjatywy *ad hoc* również się zdarzają, ale raczej są to mniejsze, jednorazowe działania, których celem jest wsparcie poszczególnych podmiotów czy indywidualnych osób.

Biorąc pod uwagę czynniki, które sprzyjają planowaniu działalności rad, na podstawie wywiadów można wyszczególnić:

- współpracę z JST, w której wymaga się przedstawienia planowanych działań, np. na nadchodzący rok i/lub podsumowania dotychczasowej działalności;
- wymianę doświadczeń i informacji na temat sposobów działania między radami seniorów;

- znajomość praktyk zarządzania/planowania działań, np. dzięki doświadczeniom zawodowym czy szkoleniom oraz świadomość ich pozytywnego wpływu na funkcjonowanie organizacji;
- znajomość strategii miasta, która służy inspiracji i sprzyja ustalaniu ostatecznych terminów podejmowanych inicjatyw.

Jest strategia rozwoju miasta – tam w paru celach strategicznych znajdujemy swoje miejsce, gdzie moglibyśmy podziałać. My to traktujemy jako ramowy plan działania. [FGI_rada seniorów 3]

Na pewno takie spojrzenie [strategiczne – przyp. red.] ułatwia pracę, bo mimo tego, że już wszyscy jesteśmy na emeryturach, wszyscy mamy wolny czas, to musimy planować ważniejsze działania, żeby jakoś dostosować terminy. [FGI_rada seniorów 2]

V.5.2. Zadania w ramach funkcji konsultacyjnej

Zadania w ramach zarówno funkcji konsultacyjnej, jak i (wspomnianej w następnym podrozdziale) funkcji doradczej, są wypełniane przez radę seniorów w niewielkim stopniu. Badani przedstawiciele tych grup mieli trudności z przywołaniem przykładów działań, które skupiałyby się na opiniowaniu, np. projektów uchwał, aktów prawnych czy programów rozwoju podejmowanych przez gminę. Respondenci wymienili pojedyncze konsultacje w sprawach: lokalnej strategii (jedna rada), cen biletów komunikacji zbiorowej i zajęć dla seniorów (jedna rada) oraz zgłaszania uwag do planowanych w gminie inwestycji (jedna rada), sugerując jednak, że: „nikt się nas nic nie pyta o zdanie” [FGI_rada seniorów 3].

Badani wskazywali, że są zapraszani na sesje rad gminy, choć rzadko się zdarza, by proszono ich o komentarz na temat planowanych działań. Obecność członków rad seniorów zdaje się więc bardziej służyć informowaniu ich o planowanych przedsięwzięciach gmin niż wymianie poglądów. Warto dodać, że w kontekście konsultacji w wywiadach wspomniano o uczestnictwie przedstawicieli gmin w spotkaniach rad seniorów. Niemniej również ta obecność nie wskazuje na realizację funkcji konsultacyjnej, ponieważ służy ona opiniowaniu i doradzaniu radzie seniorów, nie zaś odwrotnie.

V.5.3. Zadania w ramach funkcji doradczej

Wnioski z rozmów dotyczących wypełniania zadań w ramach funkcji doradczej wskazują, że także w tym obszarze rada seniorów wypełnia je w niewielkim stopniu. Z perspektywy badanych przedstawicieli rad funkcja doradcza jest postrzegana przez pryzmat służenia sugestią i rekomendacją bardziej organizacjom pozarządowym i obywatelom niż JST. Nawet jeśli do rady zgłaszają się organy gminne, to raczej szukają przestrzeni do promocji swoich działań lub doradztwa w zakresie organizowania inicjatyw o charakterze rozrywkowo-integracyjnym niż pomocy w kształtowaniu „twardszych” działań i spraw przypisanych do kompetencji gminy oraz jej organów.

V.5.4. Zadania w ramach funkcji inicjatywnej

Największy procent działalności rad seniorów pochłaniają zadania w ramach funkcji inicjatywnej. O ile jednak radni nie składają zbyt często własnych uchwał czy projektów, o tyle w znacznym stopniu angażują się wydarzenia, inicjatywy i przedsięwzięcia społeczne. Charakter ich działań jest w większości skoncentrowany na potrzebach i oczekiwaniach osób starszych, choć niejednokrotnie włączają szersze grono odbiorców, w tym osoby z niepełnosprawnościami czy rodziców z dziećmi. Radni w swoich pomysłach starają się odpowiadać na zróżnicowane problemy, zapewniając przy tym integrację, rozrywkę i edukację. Podejmowane przez rady inicjatywy można podzielić na te, które zostały zainicjowane przez nią samą, jak i przez JST. O czym przekona nas lektura niniejszego rozdziału – działania te są zazwyczaj produktem współpracy obu tych ciał.

V.5.5. Inicjatywy własne

W ramach przeprowadzanych wywiadów badani opowiadali o przedsięwzięciach, które były realizowane z inicjatywy rad seniorów. Wśród najczęstszych przykładów wymieniano wydarzenia społeczne aktywizujące osoby starsze: akcje integracyjno-rozrywkowe (np. pikniki rodzinne, potańcówki, mikołajki), wydarzenia edukacyjne (np. spotkania z policjantami, lekarzami, przedstawicielami ZUS-u, NFZ-etu, banku) oraz artystyczno-kulturalne (np. seanse, koncerty, warsztaty). Rady wydają także broszury i biuletyny informacyjne, np. o oferowanych seniorom zniżkach czy o podmiotach działających na rzecz osób starszych. Radnym zdarza się również pisać projekty w ramach budżetu obywatelskiego. Co więcej, zabiegają także o większą dostępność przestrzeni publicznej, starając się zaproponować rozwiązania, które niwelowałyby bariery architektoniczne. W tym wypadku ich działania skupiają się głównie na diagnozowaniu potrzeb seniorów i próbach znalezienia sposobu na ich zaspokojenie.

W podejmowanych przez radę seniorów inicjatywach znaczną rolę odgrywają organy gminne, które są postrzegane jako partnerzy organizowanych wydarzeń. Gmina przeważnie pełni funkcję sponsora, a także udostępnia swoje zasoby lokalowe na czas trwania prowadzonych akcji. Zdarza się, że jej organy udzielają wsparcia również w nagłaśnianiu inicjatyw oraz nawiązywaniu współpracy z gminnymi instytucjami.

Druga rzecz, którą udało się zrealizować, to ławki na przystanku, na którym ich wcześniej nie było. Jeszcze są braki, ale od samego początku o to walczyłam, posyłałam zdjęcia prezydentowi, że starsi ludzie siedzą na koszach na śmieci, że to jest uwłaczające, dwa lata trwała ta walka. [FGI_rada seniorów 3]

V.5.6. Inicjatywy gminy/powiatu

Przykłady działań, których jako pomysłodawców można wskazać organy gminne, nie różnią się charakterem od tych podejmowanych przez rady seniorów. Wśród takich inicjatyw pojawiają się wydarzenia i spotkania tematyczne (np. dni seniora, wigilie), akcje charytatywne (np. zbiórki darów) czy wydarzenia sportowe i kulturalne (np. spartakiady, senioriady).

Co ważne, jeśli wydarzenie jest inicjowane przez gminę, to rady seniorów są zapraszane do jego organizacji lub same starają się zaangażować w to przedsięwzięcie. Wówczas ich członkowie wspierają gminę od strony logistycznej oraz promują nadchodzące wydarzenie. Ponadto rady zbierają informacje i komunikują gminie, jakie są potrzeby oraz oczekiwania osób starszych, starając się przy tym proponować rozwiązania, które mogłyby się przysłużyć seniorom. Tym samym członkowie rad mogą inspirować organy gminne do podejmowania inicjatyw na rzecz seniorów. Zdarzają się również sytuacje, w których pomysły rad (także te zrealizowane) są z czasem przejmowane przez gminę i corocznie stają się częścią agendy.

To jest tak – my wiemy, że w grudniu będą paczki, więc automatycznie wiemy też, że oni [urząd miasta – przyp. red.] będą je przygotowywać i my od razu mówimy: „To my też”. [FGI_rada seniorów 5]

Oni [urząd miasta – przyp. red.] nas informują, że są jakieś imprezy, w których powinniśmy wziąć udział, reprezentować radę. [FGI_rada seniorów 3]

Członkowie rad, którzy wzięli udział w badaniu, wszystkie podejmowane działania, niezależnie od pomysłodawcy, uważają za udane. Do przeprowadzonych akcji podchodzą z dużym entuzjazmem i pozytywnym nastawieniem, podkreślając wartość poszczególnych inicjatyw. Jeśli jednak pojawiło się jakieś rozczarowanie, było ono związane z ograniczeniami finansowymi, lokalowymi bądź zbyt małym zainteresowaniem, co spowodowało, że jakieś wydarzenie musiało zostać przerwane lub przeprowadzone na mniejszą skalę, niż to było zakładane.

Podsumowując działania w ramach funkcji inicjatywnej, można zauważyć, że organy gminne są partnerami niemal wszystkich działań, które podejmują rady seniorów, i analogicznie – rady angażują się w inicjatywy prowadzone przez gminy. Z wypowiedzi badanych wynika, że mniej ważne jest, kto zaproponował dany pomysł, niż to, jaki jest jego efekt końcowy. Chodzi przede wszystkim o wspólny sukces, dużą frekwencję i pozytywny odbiór.

V.5.7. Autonomiczność działania rad seniorów

Rozmowy z gminnymi radami seniorów sugerują, że ich członkowie odczuwają stosunkowo dużą sprawczość organu, w ramach którego działają. Do własnych pomysłów i inicjatyw odnoszą się pozytywnie, podkreślając przy tym znaczenie dotychczasowych osiągnięć. Dużą wartością jest dla nich swoboda działania, dzięki której mogą podejmować współpracę z różnymi podmiotami.

Badani rozumieją autonomię rady seniorów jako samodzielność w realizacji założonych celów. Dodatkowym argumentem, który zdaniem radnych przemawia za ich niezależnością, jest holistyczne podejście umożliwiające kształtowanie i/lub poprawę sytuacji osób starszych w wielu obszarach (w tym ochrony zdrowia, kultury, edukacji

czy integracji). Warto mieć jednak na uwadze, że deklarując autonomię rad seniorów, respondenci patrzyli na nią przede wszystkim przez pryzmat najczęściej realizowanych zadań – czyli organizacji wydarzeń. Jeśli jednak chodzi o wypełnianie zadań w ramach funkcji doradczej czy konsultacyjnej, to odczuwana niezależność okazuje się mniejsza. Może się to wiązać z niską częstotliwością działań w tym zakresie, a tym samym rzadszym odnoszeniem sukcesów.

My [rada seniorów – przyp. red.] praktycznie nie mamy mocy sprawczej, bo zgodnie z naszymi uwarunkowaniami to my się ograniczamy w zasadzie do postulatów, próśb, wniosków, ewentualnie uchwał. [FGI_rada seniorów 3]

[Włączanie rady seniorów w podejmowanie decyzji – przyp. red.] decydujący głos to może nie, to jednak rada miejska decyduje, ale [członkowie rady seniorów – przyp. red.] zawsze są zapraszani na sesje, mogą się wypowiedzieć. Sami projektów nie składają, raczej konsultują z radą miasta i podsuwają pomysły. [IDI_przedstawiciel JST 1]

Analizując odczuwane poczucie autonomii, warto zwrócić uwagę na czynniki, które mogą ją wzmacniać i osłabiać. W przypadku elementów, które intensyfikują postrzeganie rad seniorów jako skutecznych, kluczowe okazuje się dysponowanie środkami finansowymi oraz współpraca pomiędzy organami gminnymi a daną radą. Poczucie, że rada została wysłuchana przez samorząd, wspólny cel i możliwość wywierania presji sprawiają, że badani członkowie czują się pewniej w pełnionej funkcji. Na korzyść działają także pozytywne rezultaty działań (np. gdy radzie uda się samodzielnie pozyskać fundusze), zainteresowanie seniorów inicjatywami podejmowanymi przez radę, a także wiara w celowość realizowanych działań.

Wśród najczęściej wskazywanych barier, które zmniejszają autonomię rad seniorów, można wskazać ograniczenia zasobów lokalowych, biurowych i finansowych. Pierwszy z czynników wiąże się z tym, że członkowie nie mają przypisanej im sali lub dzielą ją z innymi podmiotami. Sprawia to trudności z wyznaczaniem terminów spotkań, a także zapraszaniem interesariuszy bądź gości. W związku z brakiem stałego lokalu lub współdzieleniem przestrzeni radni mają również problemy z przechowywaniem materiałów i dokumentów przydatnych w ich pracy, a co za tym idzie, borykają się z ograniczonym dostępem do materiałów i narzędzi biurowych. Brak komputerów czy drukarki sprawiają trudności w komunikacji nie tylko zewnętrznej, lecz także wewnętrznej. Opisany stan rzeczy zmusza radnych do finansowania tych narzędzi pracy we własnym zakresie bądź stałego proszenia o dostęp do nich. Częstą praktyką jest zatem korzystanie ze swoich zasobów finansowych (zbieranie składek) w celu realizacji założonych inicjatyw. Ten sposób działania uwydatnia braki funduszy, z którymi muszą się mierzyć rady seniorów. Brak przypisanego budżetu, niechęć gminy do udzielenia finansowania oraz (niekoniecznie udane) próby szukania sponsorów poza JST sprawiają, że wrażenie autonomii diametralnie spada. Badanym brakuje nieraz środków na realizację pomysłów lub są zmuszeni do zmniejszenia skali danej inicjatywy bądź odłożenia jej w czasie. Wśród działań, które radni wymienili jako sprawiające im trudności przez ograniczone fundusze, można wyróżnić m.in.: wyjazdy wizytacyjne,

miejsce spotkań / dom seniora, wydarzenia integracyjne dla seniorów, wydarzenia międzypokoleniowe. Rady seniorów zbierają zatem środki z różnych źródeł (organy gminne, prywatne i komercyjne biznesy, organizacje pozarządowe, prywatne składki), jednak praktyki te wywołują w ich członkach poczucie żebrania (sic!). Badani czują, że opisane bariery skutecznie spowalniają realizację podejmowanych zadań lub wręcz uniemożliwiają ich przeprowadzenie.

”

Chcielibyśmy mieć jakieś swoje pomieszczenia, bo my tam mamy taką szafkę, która nawet nie jest zamykana na klucz, a mamy jakiś tam, że tak powiem, mająteczek mały. Poza tym dostajemy jakieś dyplomy, książki i tak dalej. I to wszystko ja wezmę do domu, sekretarz – to nie powinno tak być. Poza tym jest też problem, że nie możemy sobie ustawić stałych terminów spotkań. A my robimy spotkania co miesiąc. [FGI_rada seniorów 7]

”

My, jako rada, znikąd nie mamy żadnych narzędzi, czyli nie mamy komputera, drukarki. W urzędzie jest tylko czarna drukarka i nie da się nic zrobić. Więc robię to na własnej drukarce. (...) Ministerstwo powołuje rady, ale nie dano nam żadnych narzędzi. My możemy tylko kogoś poprosić. [FGI_rada seniorów 6]

”

W tym roku nie było [11. edycji wydarzenia lokalnego – przyp. red.], bo nie było pieniędzy. (...) To był bardzo duży projekt, niestety, wszystko rozbiło się o pieniądze i w tym roku go nie było. [FGI_rada seniorów 1]

Oprócz wymienionych ograniczeń zdaniem przedstawicieli JST na niekorzyść autonomii rad seniorów działa także brak wiedzy praktycznej, która ogranicza możliwości konsultacyjne i doradcze. Dodatkowymi utrudnieniami są brak przygotowania merytorycznego seniorów i fragmentaryczna wiedza o polityce prosenioralnej.

Podsumowanie V.5.

Co zwiększa aktywność i poczucie niezależności

- Udana współpraca z organami gminnymi (wspólny cel, wzajemne zaufanie, partnerstwo)
- Zasoby finansowe
- Możliwość wywierania nacisku na organy gminne
- Dotychczasowe sukcesy
- Zaangażowanie i zainteresowanie seniorów działaniami rady

Co zmniejsza aktywność i poczucie niezależności

- Ograniczone zasoby finansowe
- Ograniczone zasoby biurowe
- Ograniczone zasoby lokalowe
- Ograniczona wiedza na temat polityki prosenioralnej

V.6. Ocena skuteczności rady w reprezentowaniu interesów seniorów

Rady seniorów zostały powołane w celu reprezentowania osób starszych zamieszkałych na terenach danych gmin oraz podejmowania działań na rzecz pobudzania aktywności obywatelskiej tej grupy społecznej. Zostały im nadane funkcje, które pozwalają na realizację zadań w obszarze wspierania osób starszych. W trakcie badania zatem próbowaliśmy ocenić realny wpływ rad na sytuację seniorów w wybranych gminach.

W opinii przedstawicieli samorządów rady skutecznie reprezentują interesy seniorów, choć w większym stopniu udaje im się to w odniesieniu do aktywnych mieszkańców, którzy chętnie uczestniczą w różnego rodzaju inicjatywach (zajęcia kulturalne, sportowe, naukowe, rozrywkowe). Urzędnicy deklarują dużą frekwencję uczestników wydarzeń organizowanych przez radę, co przyczynia się do większej integracji środowiska seniorów. Czasami zainteresowanie jest tak duże, że nie wystarcza wolnych miejsc, by pomieścić wszystkich chętnych. Rady jednak napotykają bariery związane z dotarciem do osób niewychodzących z domu. Świadczy o tym poniższy cytat.

Bardziej reprezentują [rada seniorów – przyp. red.] interes seniorów aktywnych, którzy chcą podróżować, brać udział w szkoleniach, zdobywać nowe umiejętności, chcą wykazywać się sportowo, naukowo, rozrywkowo, tanecznie. Senior, który jest w domu, nie ma do końca wsparcia w pilnowaniu interesów. [IDI_przedstawiciel JST 2]

Z perspektywy respondenta rada sprawdza się jako organ reprezentujący interesy osób aktywnych. **Seniorzy mniej aktywni, niekorzystający ze skierowanej do nich oferty nie zawsze znajdują w radzie rzecznika swoich potrzeb.** Skuteczność rad w dotarciu do wszystkich grup ludzi starszych – zwłaszcza tych wykluczonych i mniej mobilnych –

jest wyzwaniem, które wymaga dalszych starań. Rady jednak się nie poddają i podejmują próby zmotywowania seniorów do wyjścia z domu i uczestnictwa w życiu społecznym. Ilustruje to poniższa wypowiedź.

[Rady seniorów – przyp. red.] stają na wysokości zadania i chcą robić jak najwięcej i tym wszystkim zarażać innych. Nie powiedziałabym, że to jest zamknięta grupa, która realizuje coś dla siebie, nie. Im zależy na tym, żeby starać się wyciągnąć starsze osoby na różnego rodzaju spotkania. Tu robią kawał dobrej roboty. [IDI_przedstawiciel JST 9]

Opiekunowie doceniają w radach otwartość, zapał i zachęcanie innych do udziału w organizowanych przedsięwzięciach. W ich opinii rada seniorów nie jest zamkniętą grupą służącą tylko do realizacji własnych interesów, lecz stara się angażować szerokie grono starszych mieszkańców.

V.6.1. Sposoby diagnozowania potrzeb środowiska seniorów

Rady seniorów wykorzystują różne metody pozyskiwania informacji o potrzebach starszych osób, łącząc formalne i nieformalne kanały komunikacji. Jeśli chodzi o te drugie, to **szczególnie istotny jest bezpośredni kontakt z seniorami (relacje towarzyskie i sąsiedzkie)**. Członkowie rad są rozpoznawani przez mieszkańców części badanych gmin, dlatego wiele osób bezpośrednio się do nich zwraca z jakąś sprawą. **Skuteczne wydaje się również korzystanie z sieci kontaktów ich macierzystych organizacji i instytucji.** Z badania wynika również, że informacje szczególnie chętnie przekazują osoby uczęszczające do klubów seniora. Wskazuje na to członek jednej z rad.

My często jesteśmy w klubie i te informacje pozyskujemy bezpośrednio od seniorów, którzy między sobą rozmawiają. W zasadzie to jest najważniejsze źródło informacji. [FGI_rada seniorów 3]

Może to wynikać z tego, że z oferty klubów korzysta duża liczba starszych mieszkańców. Są to osoby aktywne, które zgłaszają potrzebę uczestnictwa w kolejnych podobnych inicjatywach.

Ponadto członkowie rad często odbywają rozmowy z seniorami w trakcie organizowanych przez siebie imprez i wydarzeń. Innym, mniej formalnym sposobem jest komunikacja przez media społecznościowe, gdzie mieszkańcy trafiają na profil danej rady.

Rady seniorów korzystają również z formalnych sposobów zbierania informacji o potrzebach, za pomocą np. telefonów, e-maili, dyżurów, a także ankiet dotyczących życia osób starszych. Te ankiety są dystrybuowane wśród tej grupy (np. na temat identyfikacji barier architektonicznych, problemów w zakresie dostępu do transportu). **Rady współpracują również z innymi instytucjami, które świadczą usługi i działania na rzecz mieszkańców, w tym seniorów.** Są to takie instytucje, jak: ośrodki pomocy społecznej (OPS), centrum usług społecznościowych (CUS), NFZ, przychodnie zdrowia,

uniwersytety trzeciego wieku (UTW), policja, straż miejska, straż pożarna, domy pomocy społecznej, ZUS. Osoby starsze mogą także wziąć udział w posiedzeniach rad i tam zgłosić swoją sprawę. Ponadto członkowie rad na bieżąco obserwują sytuację seniorów w gminie.

Należy zaznaczyć, że **rady seniorów napotykają na pewne trudności w diagnozowaniu potrzeb starszych osób, które nie uczestniczą aktywnie w życiu społecznym lub nie posiadają dostępu do internetu**. Świadczy o tym jedna z wypowiedzi członkini rady.

My publikujemy nasze sprawozdania, protokoły z rad seniorów i na stronie miasta, i na stronie Centrum Profilaktyki. (...) Jeśli chodzi o IT, to na 15 osób w naszej radzie 6 członków rady ma e-maile. My praktycznie sami „wymyślamy” te problemy, bo spływ pomysłów od społeczności senioralnej jest naprawdę trudny. [FGL_rada seniorów 10]

Rady seniorów, mimo udostępniania w sieci informacji na temat swojej działalności, wskazują na mały odzew środowiska. Brak biegłości w korzystaniu z internetu wśród starszych mieszkańców sprawia, że informacje zwrotne niemal nie docierają do rad, co skutkuje koniecznością samodzielnego definiowania problemów oraz potrzeb tej grupy wiekowej. W efekcie trudno jest radom oprzeć swoje decyzje na realnym, wyrażonym przez samych seniorów, zapotrzebowaniu.

V.6.2. Wpływ rady na kształtowanie polityki senioralnej w gminie

Diagnoza potrzeb seniorów na terenie swojej gminy jest jednym z kluczowych elementów procesu programowania polityki senioralnej, w której uczestniczą rady. Są one zapraszane do konsultowania lokalnych strategii, programów rozwoju czy projektów uchwał. Potwierdza to wypowiedź opiekuna jednej z badanych rad.

[Rada seniorów– przyp. red.] jest zapraszana na posiedzenia rady miasta. Większość takich strategicznych projektów, jak strategię 20, 30, też były skierowane do rady seniora i ona brała w tym czynny udział. Mogła wypowiedzieć się, co do swoich racji, z myślą o najstarszych mieszkańcach Lublina. [IDI_przedstawiciel JST 1]

Często się zdarza (choć nie we wszystkich badanych przypadkach), że **rady seniorów są zapraszane na sesje rad miasta, na których pojawia się temat dotyczący starszych mieszkańców**. Ich członkowie mogą wówczas zabrać głos w dyskusji nad planowanymi zmianami. Rady także opiniują i zgłaszają sugestie do realizowanych projektów oraz inwestycji. O jednym z nich opowiada przedstawiciel samorządu.

Jeżeli opiniowany był dosyć ważny projekt, ostatnio był taki na rzecz współpracy z organizacjami pozarządowymi, to był przedstawiciel z ramienia urzędu miasta. Taki projekt został poddany dyskusji, później też w formie elektronicznej, i na bieżąco rada seniorów mogła dyskutować oraz wnieść swoje uwagi. Wszystkie uwagi były odnotowane, było sporządzone pismo i trafiło do sekretariatu burmistrza. [IDI_przedstawiciel JST 10]

Jak wynika z przytoczonego cytatu, stanowisko rady seniorów jest brane pod uwagę przez władze miasta w przypadku projektów wpływających na sytuację osób starszych. Innym sposobem angażowania rad do kształtowania polityki senioralnej jest **zapraszanie ich członków do zasiadania w komisjach rad gmin czy zespołach ds. opracowania dokumentów strategicznych**. Dzieje się tak w jednej z badanych gmin, o czym świadczy kolejny cytat.

Kończy się nam strategia rozwiązywania problemów społecznych u nas w gminie i na pewno osoba z rady [seniorów – przyp. red.] będzie w takim zespole. Tutaj większość rzeczy jest konsultowanych, bo osoby starsze są osobami z niepełnosprawnościami, więc w wielu dokumentach pytamy, czy tak może być, jakie widzą potrzeby. Współpraca tutaj jest, mają możliwość wypowiedzi i pod tym kątem robimy pewne rzeczy. [IDI_przedstawiciel JST 4]

Przedstawiciel samorządu podkreśla znaczenie konsultacji strategii z członkami rady, których celem jest tworzenie rozwiązań dostosowanych do specyfiki seniorów. **Udział w opracowywaniu dokumentów strategicznych można więc uznać za przejaw partnerskiej współpracy.**

Należy jednak wspomnieć o sytuacji, w której rady są pomijane w procesie kształtowania polityki senioralnej. Wówczas duże role odgrywają upór i determinacja w dążeniu do celu. Widać to wyraźnie w wypowiedzi opiekunki jednej z rad.

Ten dokument [strategia rozwoju – przyp. red.] właśnie się tworzy, więc oni [rada seniorów – przyp. red.] też zabiegają o to, żeby nie zostali pominięci, chcą tworzyć ten dokument, żeby te cele i działania w tej strategii były skierowane też pod ich adresem, żeby nie zostali zapomniani. Ta strategia będzie konsultowana, więc oni z pewnością zabiorą głos. [IDI_przedstawiciel JST 3]

Uczestniczka badania podkreśliła wolę aktywnego udziału rady w tworzeniu nowej strategii rozwoju. Seniorzy zdają sobie sprawę, że ich zaangażowanie może mieć realny wpływ na treść dokumentu, dlatego zabiegają o formalną możliwość wyrażenia swojego stanowiska. **Rady chcą uczestniczyć w kształtowaniu polityki senioralnej, a nie jedynie biernie przyjmować gotowe rozwiązania.** Niektóre rady biorące udział w badaniu są jednak świadome, że mimo podejmowanych starań ich wpływ na sytuację seniorów nie jest jeszcze tak duży, jakby tego chciały. Mimo to się nie poddają. Ich siłę działania dobrze obrazuje kolejny cytat.

Wpływ jeszcze jest za mały, dlatego że nie mamy jeszcze takiej rangi. I o to chodzi, żebyśmy byli bardziej słyszani, rozpoznawani i żeby nasz głos się liczył. O to walczymy. [FGI_rada seniorów 1]

Przytoczona wypowiedź sugeruje potrzebę zwiększenia znaczenia pozycji rady seniorów w gminie i uwzględniania jej głosu podczas planowanych zmian. Ważna jest również promocja wśród mieszkańców zarówno samej rady, jak i jej funkcji.

Podsumowanie V.6.

Rady najskuteczniej działają w zakresie diagnozowania i zaspokajania bieżących potrzeb aktywnych seniorów, mają jednak trudności z dotarciem do osób mniej mobilnych i wykluczonych. W diagnozowaniu potrzeb korzystają z formalnych i nieformalnych kanałów – od bezpośrednich rozmów z innymi seniorami, po współpracę z instytucjami lokalnymi. Rady seniorów biorą także udział w konsultacjach strategii, programów rozwoju i projektów uchwał. Wciąż jednak się zdarza, że ich głos jest pomijany i muszą same aktywnie zabiegać o uwzględnienie ich stanowiska w procesie decyzyjnym. Mimo tych wyzwania rady wykazują dużą determinację, dążąc do zwiększenia swojego wpływu i roli jako partnerów samorządów w tworzeniu polityki senioralnej.

V.7. Modele współpracy rad seniorów z otoczeniem instytucjonalnym

Z analizy badania wynika, że rady w różnym stopniu współdziałają z samorządem. Gminy wypracowały własne modele współpracy, bazując na strukturze urzędu (stopień sformalizowania) oraz dostępnych zasobach kadrowych i administracyjnych. W tym rozdziale są opisane różne formy współpracy – od tych modelowych, po takie, które wymagają usprawnienia.

V.7.1. Ocena współpracy rad seniorów z JST

Analiza materiału badawczego pozwala stwierdzić, że współpraca między radami seniorów a samorządem na ogół przebiega dobrze. Obie strony mówią o porozumieniu i dobrej woli współdziałania. **Z pewnością można ją określić jako partnerską.**

Z perspektywy rad pracownicy urzędu (w tym władze) są otwarci na ich działalność. Wspierają je organizacyjnie – jeśli chodzi o udostępnienie sali na posiedzenia, pomoc w pisaniu dokumentów czy przygotowanie wydarzeń. Na ogół są też przychylnie nastawieni do propozycji rad. **Panuje wzajemne zrozumienie**, tzn. władze rozumieją potrzeby seniorów. Jak deklarują członkowie rad, mogą oni zgłosić się z każdym problemem do władz gmin, zostają wysłuchani i nie są pozostawieni samym sobie. Nawet gdy realizacja danego przedsięwzięcia nie jest możliwa, to istnieje przestrzeń do dialogu. Zapewnia o tym członkini jednej z rad.

Nigdy nam niczego nie odmawiają. A jeśli jest jakiś problem, to próbują z nami współpracować i jakoś tam go pozytywnie rozwiązać. [FGI_rada seniorów 9]

To przykład wzorcowej współpracy, gdzie władze lokalne nie tylko nie blokują inicjatyw rady, lecz także aktywnie angażują się w rozwiązywanie pojawiających się trudności. Wypowiedź udowadnia, że **zbudowanie partnerskiej relacji między radą seniorów a władzami samorządowymi jest możliwe**. Kluczowe znaczenie ma nastawienie na konstruktywną współpracę mimo świadomości pewnych ograniczeń.

Dużą rolę odgrywa tu komunikacja, przede wszystkim nieformalna. Członkowie rad mają numer telefonu do wójtów/burmistrzów/prezydentów, dzięki czemu następuje bezpośredni przepływ informacji. Ponadto mogą samodzielnie umówić się z nimi na spotkanie. Władze zresztą często uczestniczą w posiedzeniach rad, pojawiają się także na spotkaniach roboczych i organizowanych przez nich wydarzeniach. Na łatwość w komunikacji wskazuje opiekunka jednej z rad seniorów.

Jeżeli jest temat, jakiś problem, to oni [rada seniorów – przyp. red.] są na tyle umocowani, że się nie dobijają do niczych drzwi. Oni dzwonią, są po imieniu praktycznie ze wszystkimi szefami jednostek, z burmistrzami i tak dalej. [FGL_rada seniorów 5]

Przytoczona wypowiedź wskazuje, że rada pozostaje w dobrej relacji z pracownikami samorządowymi. Ich stosunki nie są sformalizowane. Można zatem wnioskować, że jakość komunikacji często zależy od konkretnych osób sprawujących ważne funkcje i ich podejścia do współpracy z seniorami. Tam, gdzie są zaangażowani urzędnicy i otwarci władarze, komunikacja przebiega sprawnie. **Ważne jest jednak jasne określenie ścieżek kontaktu na początku współpracy.** Szczególnie pozytywnie są oceniane regularne spotkania oraz rozmowy telefoniczne i osobiste.

Innym elementem partnerskiej współpracy jest **włączanie rad w procesy decyzyjne dotyczące kształtowania polityki senioralnej w gminach.** Obejmują one np. zapraszanie do konsultowania uchwał, opiniowania dokumentów strategicznych, doradzania w kwestii planowania miejskich projektów. Przyczynia się to do poczucia sprawczości rad, co kolei wpływa na ich chęć i gotowość do działania na rzecz poprawy sytuacji starszych mieszkańców.

Zarówno **samorządy, jak i rady seniorów powinny być świadome własnych celów i zadań, do których zostały powołane.** Działania obu stron powinny być komplementarne, aby mogły skutecznie wpłynąć na poprawę jakości życia seniorów. Czynniki dobrej współpracy podsumowuje przedstawiciel badanej JST.

Spójność, integracja, komunikacja, wspólny cel i świadomość, czym jest rada seniorów. [IDIprzedstawiciel JST 8]

Z cytatu wynika, że we współpracy **kluczowa jest zbieżność wizji i działań obu stron oraz jednolite podejście do rozwiązywania problemów osób starszych.** Samorządy oraz rady seniorów powinny być nastawione na realizację tego samego zadania, jakim jest poprawa sytuacji tej grupy społecznej w gminie. Niemniej ważna jest **potrzeba właściwego zrozumienia roli i kompetencji rady,** zarówno przez jej członków, jak i samorząd. Ponadto z analizy wyłania się również potrzeba **rzeczywistego włączenia rady w struktury pracy samorządu** (a nie tylko formalnego jej powołania) i docenienia korzyści w zaangażowaniu jej w procesy kształtowania polityki senioralnej.

Nie we wszystkich gminach ta współpraca wygląda wzorowo – podczas badania informowano także o przypadkach **braku zrozumienia istotności roli rady przez władarzy.** Dobrze obrazuje to kolejny cytat opiekunki z ramienia samorządu.

Chciałabym, żeby obecny burmistrz zobaczył i poczuł to tak samo, że oni są potrzebni, że są ważni i że trzeba o nich pamiętać i wysłuchać ich, jeśli mają ochotę się wypowiedzieć, żeby nie czuli się lekceważeni, tylko żeby ważni i potrzebni. (...) Samorządy powinny być dumne i cieszyć się z tego, że najstarsza grupa społeczna jest zaangażowana i chętna do współpracy. To powinno być pozytywnie odbierane przez samorząd. [IDI_przedstawiciel JST 3]

Autorka wypowiedzi wyraża potrzebę zmiany nastawienia władz wobec rady seniorów: z lekceważenia ich opinii do docenienia członków za ich zaangażowanie i inicjatywy. Kluczowe znaczenie ma tu gotowość do traktowania rady jako wartościowego partnera.

Zdarza się również, że **rady traktują samorząd jedynie jako źródło pozyskiwania funduszy, a gminy ograniczają ich rolę do funkcji doradczej**. O przykładzie takiego nieporozumienia opowiada przedstawiciel urzędu gminy.

„Najpierw oni [rada seniorów – przyp. red.] postrzegali to tak, że to będzie dodatkowa możliwość wyciągnięcia pieniędzy od wójta. Tłumaczyłem, że to ma działać trochę inaczej – wy macie być głosem doradczym. Jeżeli pracujemy nad jakąś uchwałą, która może dotyczyć również seniorów, to chcielibyśmy poznać wasze zdanie, opinie, propozycje, a nie na zasadzie „Wójt, dajcie 2 tys. zł, bo jest fajna wycieczka”. My realizujemy to poprzez stowarzyszenia. Chodziło mi o to, żeby to był głos doradczy, może my, osoby młodsze, mamy trochę inne spojrzenie na pewne sprawy, ale głos seniorów powinien być reprezentowany. [IDI_przedstawiciel JST 7]

Cytowana wypowiedź pokazuje, że istnieje wyraźna **potrzeba jasnego komunikowania celów współpracy rady seniorów z samorządem** na początku kadencji, aby uniknąć rozbieżnych oczekiwań. Obie strony muszą nawiązać dialog, żeby ustalić zasady współdziałania w zakresie kompetencji rad.

Innym czynnikiem utrudniającym współpracę jest jej **formalna struktura**. W niektórych badanych gminach rady komunikują się z władzami jedynie poprzez wnioski lub petycje, w wyniku czego długo czekają na odpowiedź (co wynika z urzędowych procedur). Ponadto często nie otrzymują informacji zwrotnej odnoszącej się do przedstawionych propozycji i zgłaszanych inicjatyw. Narzekają na to członkowie jednej z badanych rad.

Nie ma tej informacji zwrotnej. My przekazujemy pewne rzeczy, nie zawsze chyba dostajemy odpowiedź. (...) Ale nie ma działania ze strony gminy, żeby wziąć sobie do serca nasze postulaty. Przytakują i na tym się kończy. [FGI_rada seniorów 3]

Rozmówcy wyrażają potrzebę nawiązania nieformalnej komunikacji i systematycznego przekazywania informacji ze strony samorządu na temat zgłaszanych przez radę postulatów. Czasami rady muszą wielokrotnie przypominać władzom o niektórych sprawach, a to utrudnia szybkie działanie. Dlatego **warto ustalić**

własną (niesformalizowaną) ścieżkę komunikacji z radami, a także informować je o postępach w realizacji zgłoszonych wniosków. Przydatna byłaby również wymiana wiedzy o istniejących potrzebach i możliwościach ich zaspokojenia, ponieważ członkowie rad są często przekonani, że ich skuteczność zależy w dużej mierze od dobrej woli urzędników.

Kilka rad seniorów zgłosiło także **potrzebę lepszego kontaktu ze swoimi opiekunami.** Dostrzegają ich obciążenie obowiązkami związanymi z pełnieniem dotychczasowego stanowiska i brak wystarczającej ilości czasu, jaki mogą poświęcić radom. Z jednej strony powoduje to „usamodzielnienie” rad, ponieważ same próbują załatwiać sprawy, z drugiej – ogranicza ich możliwości działania. Ponadto w związku z tym, że rady nie dysponują własnym budżetem, a mają dużo pomysłów na aktywizację seniorów, **oczekują wsparcia w pisaniu projektów, które umożliwiłyby im pozyskanie środków na realizację ich celów.** Niestety opiekun nie zawsze ma do tego stosowne kompetencje, co powoduje, że członkowie rad muszą liczyć na pomoc organizacji pozarządowych i instytucji działających na rzecz seniorów.

Innym obszarem wymagającym poprawy jest **niski poziom decyzyjności rad.** Badani odczuwają brak realnego wpływu na decyzje samorządu. Zdarza się, że rady nie są zapraszane na sesje rad gmin, nie konsultują uchwał ani dokumentów strategicznych. Tę sytuację dobrze pokazuje wypowiedź opiekunki.

Ja mam poczucie, że rada miasta nie do końca korzysta z ich potencjału. (...) Na początku, jak były deklaracje, że owszem, będą przysyłać uchwały do konsultacji, to sama świadomość tego, że tak *de facto* to radni nie muszą w ogóle brać pod uwagę tego, co mówią członkowie rady seniorów. To powoduje, że jak są takie duże sprawy, takie naprawdę priorytety, to tak, [to się bierze pod uwagę głos rady seniora, ale – przyp. red.] to są incydentalne rzeczy. Jak są takie mniejsze uchwały, właśnie związane z pewnymi sprawami, gdzie, powiedzmy, seniorzy są jakąś tam częścią tej społeczności, której to dotyczy, no to już niekoniecznie. [IDI_przedstawiciel JST 5]

Urzędniczka dostrzega, że samorząd nie wykorzystuje w pełni potencjału doradczego rady seniorów – jest ona raczej traktowana w sposób fasadowy niż jako rzeczywisty partner w procesie decyzyjnym. Takie podejście, które polega na wybiórczym zasięgnięciu opinii rad, przyczynia się do marginalizacji ich roli.

V.7.2. Ocena współpracy rad seniorów z podmiotami innymi niż JST

Badane rady współpracują z wieloma podmiotami działającymi na rzecz środowiska senioralnego – są nimi:

- jednostki samorządowe:
 - CUS-y,
 - OPS-y,
 - przedszkola, szkoły;
- kluby seniora;
- instytucje kultury;

- domy kultury,
- biblioteki miejskie;
- ośrodki sportowe;
- placówki dydaktyczne:
 - uniwersytety trzeciego wieku,
 - inne uniwersytety;
- placówki opiekuńcze:
 - domy pomocy społecznej,
 - pogotowia opiekuńcze;
- placówki medyczne – przychodnie;
- organizacje pozarządowe i związki członkowskie:
 - stowarzyszenia, fundacje,
 - PZERiI,
 - PCK,
 - Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP),
 - związki harcerskie;
- służby:
 - policja,
 - straż pożarna,
 - straż miejska;
- instytucje ponadlokalne:
 - ZUS,
 - NFZ,
 - urząd skarbowy,
 - powiatowe i wojewódzkie rady seniorów;
- koła gospodyń wiejskich;
- prywatne podmioty (przedsiębiorcy);
- środowisko lekarskie, prawnicze.

Ta współpraca polega w głównej mierze na zapraszaniu organizacji i instytucji do udziału w organizowanych przez siebie inicjatywach czy realizacji wspólnych projektów.

Rady seniorów, które wzięły udział w badaniu, pozytywnie oceniają charakter takiej współpracy. Określają ją mianem partnerskiej. Między stronami nie ma rywalizacji.

Ta współpraca często bazuje na nieformalnych, osobistych kontaktach członków rad, którzy działają w różnych organizacjach. To z jednej strony ułatwia komunikację, a z drugiej może prowadzić do wykluczenia podmiotów, z którymi członkowie nie mają takich personalnych powiązań.

Mimo to rady seniorów i podmioty działające na terenie danych gmin na ogół wzajemnie się wspierają. Dzielą się zasobami (np. dom kultury udostępnia przestrzeń na realizację wydarzenia organizowanego przez radę seniorów) i doświadczeniami (np. policja prowadzi spotkania edukacyjne na temat bezpieczeństwa, na które zaprasza rady

seniorów lub prosi o pomoc w rozpowszechnieniu informacji na ich temat; organizowane są spotkania międzypokoleniowe z młodzieżą). Ponadto obie strony przekazują sobie informacje (np. CUS i OPS informują rady o projektach i wsparciu dla seniorów, a te z kolei przekazują informacje o dostępności wsparcia samorządowego). Co więcej, rady współpracują także przy pozyskiwaniu środków (np. CUS uwzględnia je w projektach jako beneficjentów wsparcia). Podmioty te również konsultują z radami potrzeby seniorów.

Biorąc pod uwagę wymienione **mechanizmy współpracy, można je podzielić na formalne i nieformalne**. Pierwsze z nich obejmują: udział w posiedzeniach rad seniorów przedstawicieli podmiotów, które działają na rzecz środowiska osób starszych, wspólną realizację projektów i inicjatyw czy delegowanie reprezentantów rad do różnych gremiów. Z kolei mechanizmy nieformalne dotyczą osobistych kontaktów i spontanicznych inicjatyw.

Na podstawie badania można także wyróżnić czynniki sprzyjające dobrej współpracy. Są to **otwartość na współdziałanie, zaangażowanie i wzajemne zaufanie**. Skuteczna współpraca wymaga również **aktywnych liderów, określenia wspólnych celów i sprawnej komunikacji**.

Jednocześnie część rad seniorów boryka się z wyzwaniami w nawiązaniu takiej współpracy. Utrudnieniem są **ograniczone zasoby finansowe**, które uniemożliwiają podjęcie wspólnych inicjatyw. Zniechęcają również **kwestie formalne (biurokracja)**, co jest związane z **brakiem wystarczających kompetencji** (brak umiejętności pisania wniosków). Ponadto każdy podmiot ma swoje własne priorytety, które mogą nie być zbieżne z celami rad seniorów.

Choć na podstawie wyników badania może się wydawać, że współpraca rad seniorów z otoczeniem instytucjonalnym ma charakter bardziej doraźny i zadaniowy niż systematyczny, to **radom udaje się skutecznie nawiązywać współpracę i chętnie chwala się one jej efektami**. Do najważniejszych należą przede wszystkim **szeroka oferta działań dla seniorów i/lub większy ich zasięg. Współpracujące podmioty uzupełniają się w działaniach**, proponując kompleksowe wsparcie. Można odnieść wrażenie, że w wyniku ich współdziałania **wsparcie jest lepiej skoordynowane, a dostępne zasoby są skuteczniej wykorzystywane**.

Nastawienie lokalnego środowiska seniorów do pracy rady

Rady seniorów, które wzięły udział w badaniu, deklarują, że mieszkańcy są zadowoleni z ich działalności – są do nich przyjaźnie nastawieni, chętnie uczestniczą w realizowanych przez nie inicjatywach, są im wdzięczni, że słuchają ich potrzeb i nagłaśniają ich problemy. Na taką postawę wskazuje jedna z członkiń rady seniorów.

Może liczą na to, że może dzięki nam ich głos, ich problem zostanie nagłośniony. Może liczą na to, jak byśmy byli takim łącznikiem, a chcielibyśmy być łącznikiem aktywnym, nie tylko na papierku. [FGI_rada seniorów 3]

Mieszkańcy doceniają rady seniorów za reprezentowanie ich interesów przed władzami lokalnymi. Traktują ich jako sojuszników. Wraz z tym pozytywnym nastawieniem jednak pojawia się błędne przekonanie, że rady mogą wpływać na sprawy poszczególnych starszych osób. Oczywiście, ich członkowie wsłuchują się w potrzeby każdego seniora i nie pozostają wobec nich obojętni, ale w czasie wywiadów wskazywali, **że spotykają się z brakiem zrozumienia zakresu kompetencji rady.** Mieszkańcy bowiem zakładają, że rada może dużo zdziałać. Mylą jej funkcje z tymi, które pełnią instytucje pomocowe lub organy wykonawcze. Zgłaszając rozmaite problemy, oczekują natychmiastowych, konkretnych rozwiązań. Gdy zostają uświadomieni na temat zakresu działań rady, następuje rozczarowanie, że nie ma ona takich uprawnień, jakich by oczekiwali, i nie dysponuje własnymi funduszami. Zdarza się również, że **rada seniorów jest utożsamiana z radą miasta**, a więc panuje przekonanie, że otrzymuje wynagrodzenie za swoją działalność. W efekcie wytworzył się mit, który podważa społeczne zaufanie do nich. Rodzi to potrzebę lepszego komunikowania mieszkańcom faktycznych zadań i możliwości rady.

Niektórzy mieszkańcy uważają, że obecność swoich przedstawicieli w radzie powinna automatycznie przekładać się na uzyskiwanie konkretnych korzyści czy przywilejów. **Część środowiska aktywnych seniorów przejawia roszczeniową postawę wobec rady.** Można odnieść wrażenie, że im szerszy wachlarz projektów adresowanych do starszych osób, tym ich oczekiwania są większe. O takiej zależności opowiada jedna z członkiń rady.

W [mieście X – przyp. red.] jest dużo seniorów, [miasto X – przyp. red.] miało dużo projektów i im się wydaje, że to jest standard, ale niestety, raz dostajemy projekt, raz nie dostajemy, raz coś jest z miasta, raz nie ma, a oczekiwania są wielkie, roszczeniowe. [FGI_rada seniorów 1]

Z wypowiedzi można wnioskować, że taka postawa wynika z przyzwyczajenia do stałej oferty aktywności oferowanych przez gminę (często finansowanych ze środków zewnętrznych). Prowadzi to do poczucia, że jest to norma, którą rada seniorów powinna zapewniać. Wówczas pojawiają się roszczenia, ponieważ brak ciągłego finansowania może być odbierany jako zaniedbanie ze strony rady.

Podsumowanie V.7.

Współpraca samorządu z radami seniorów jest oceniana pozytywnie. W większości badanych gmin jest określana jako partnerska. Kluczowymi elementami dobrej współpracy są otwarta komunikacja (szczególnie nieformalna), włączanie rad w procesy decyzyjne oraz wzajemne zrozumienie celów i zadań. Jednocześnie w badaniu zidentyfikowano obszary, które wymagają jeszcze poprawy. Należą do nich: niekiedy zbyt sformalizowana struktura współpracy, brak informacji zwrotnej od władz, ograniczone wsparcie ze strony opiekunów, niski poziom decyzyjności rad w niektórych gminach.

Rady seniorów współpracują też z szerokim gronem innych podmiotów (m.in. instytucjami kultury, placówkami opiekuńczymi, organizacjami pozarządowymi, służbami). Ta współpraca bazuje głównie na wspólnych inicjatywach i projektach oraz wzajemnej wymianie doświadczeń i zasobów.

Jeśli chodzi o nastawienie środowiska seniorów do rad, jest ono na ogół pozytywne, choć występują pewne nieporozumienia, co do zakresu ich kompetencji. Mieszkańcy czasem mylnie postrzegają rady seniorów jako organ wykonawczy czy pomocowy, a nie doradczy. Niekiedy przyjmują także postawę roszczeniową, szczególnie w gminach, które cieszą się bogatą ofertą projektów.

V.8. Organizacja pracy rad seniorów

Zasady działania rady seniorów określa statut uchwalony przez radę gminy. Zgodnie z nim rada seniorów obraduje na posiedzeniach zwoływanych co najmniej raz na kwartał. Na początku kadencji jej członkowie wybierają prezydium, w którego skład wchodzi przewodniczący, wiceprzewodniczący, sekretarz. Porządek obrad jest ustalany przez przewodniczącego. Warunki organizacyjne niezbędne do prawidłowej pracy rady seniorów zapewnia urząd gminy. Organ wykonawczy gminy wskazuje także opiekuna rady, czyli osobę odpowiedzialną za kontakty z radą seniorów.

Większość badanych rad na początku kadencji opracowuje roczny plan pracy uwzględniający konkretne cele do wykonania. Z wywiadów wynika, że takie działanie strukturyzuje pracę rady i może wpływać na skuteczność jej działania. **Ponadto za dobrą praktykę uznaje się prowadzenie przez prezydium okresowej oceny wykonania tego planu.** Monitorowanie pracy umożliwia ocenę, czy aktywności rady faktycznie prowadzą do osiągnięcia założonych celów. Taka analiza pozwala też zidentyfikować, co stoi za odnotowanymi sukcesami oraz trudnościami w realizacji planu.

Z badania wynika, że częstą praktyką w dużych liczebnie radach jest wewnętrzny podział członków na komitety. Są im przydzielane najbardziej istotne w danej gminie obszary działania, np. kultura, sport, ochrona zdrowia, infrastruktura. Podział członków następuje według ich zainteresowań. **To przykład pozytywnego rozwiązania, które polega na korzystaniu z wiedzy i doświadczenia osób wybranych do rad oraz angażowania ich w konkretną problematykę.** Taki podział usprawnia organizację pracy

całej rady, która w ten sposób może szybciej wypracować dane stanowisko i zająć się większą liczbą spraw (specjalizacja rady).

V.8.1. Komunikacja wewnętrzna

Na początku kadencji następuje wymiana kontaktów telefonicznych i elektronicznych między członkami rady. Przewodniczący wyznacza osobę w radzie, która będzie odpowiedzialna za przekazywanie innym członkom informacji o posiedzeniach i spotkaniach roboczych. Rady, które wzięły udział w badaniu, porozumiewają się ze swoimi członkami za pośrednictwem poczty e-mailowej, telefonu, komunikatorów internetowych (Whatsapp, Messenger), przekazów bezpośrednich (kontakt osobisty).

Wszelkie powiadomienia zarówno o posiedzeniach, spotkaniach roboczych, jak i innych ważnych sprawach, są wysyłane za pomocą różnych środków z odpowiednim wyprzedzeniem. Badane rady nie zidentyfikowały trudności w komunikacji między swoimi członkami.

V.8.2. Miejsca posiedzeń

Posiedzenia rady seniorów odbywają się w miejscu wyznaczonym przez gminę. Zazwyczaj są to sale sesyjne urzędu gminy, choć zdarza się, że rady spotykają się w innych miejscach podlegających gminie, takich jak centra aktywności lokalnej/społecznej, kluby seniora, biblioteka, dom kultury. W razie organizacji posiedzenia lub spotkania rady fakt ten członkowie zgłaszają swojemu opiekunowi ze strony samorządu, a ten wyznacza im odpowiednie miejsce. Chęć odbycia spotkania roboczego również jest zgłaszana opiekunowi, który sprawdza harmonogram dostępności sal i proponuje radzie możliwy termin. Rady, które wzięły udział w badaniu, mają do dyspozycji przeważnie kilka miejsc, z których mogą skorzystać, w zależności od bieżącej dostępności i wielkości pomieszczenia, którego potrzebują. **Warunki lokalowe są różne w poszczególnych gminach, ale wspólnym mianownikiem jest pewne ograniczenie przestrzeni.** Po pierwsze zdarza się, że sale do dyspozycji rad są za małe, żeby pomieścić wszystkich członków i/lub zaproszonych gości. Po drugie – dostępne przestrzenie są często zajmowane przez organizacje pozarządowe działające na terenie danej gminy, a opiekunom trudno jest dopasować się do harmonogramu zajętości sal.

Aby posiedzenia i spotkania rady seniorów mogły się odbywać, potrzebna jest odpowiednio duża przestrzeń dostosowana do liczby jej członków oraz ewentualnych gości i ten aspekt należy wziąć pod uwagę podczas rezerwacji miejsca. Ponadto dobrym rozwiązaniem jest wpisywanie z odpowiednim wyprzedzeniem stałych terminów spotkań rady do harmonogramu wynajmu sal. **Z badania wynika, że właśnie regularne zebrania (najlepiej raz w miesiącu) motywują do większej aktywności członków.** ○ ile warunki lokalowe w danej gminie na to pozwalają, warto zapewnić radzie możliwość korzystania z jednej przeznaczonej jej sali, w której będzie mogła przechowywać swoje dokumenty, sprzęt i inne materiały niezbędne do pracy. Praktykuje to jedna z badanych gmin, co potwierdza kolejny cytat.

Tam, gdzie jest sala klubu, to oni [rada – przyp. red.] mają swoje szafki, bo w tym momencie mają swoje dokumenty, rzeczy i papier, które mają w tym miejscu zamknięte. I jak sobie robią posiedzenie, to często w tej sali klubu, a jak potrzebują więcej przestrzeni, bo mają więcej gości, to wtedy korzystają ze wszystkich możliwych pomieszczeń. [IDI_przedstawiciel JST 5]

To praktyczne rozwiązanie, które zapewnia seniorom bezpieczne miejsce do pracy.

V.8.3. Częstotliwość spotkań

Częstotliwość posiedzeń rad seniorów jest określona statutem uchwalonym przez daną gminę. W zależności od rady odbywają się one raz w miesiącu lub nawet raz na kwartał. Poza posiedzeniami rady organizują dodatkowo spotkania robocze, które mają miejsce częściej niż posiedzenia ogólne – w zależności od aktualnych potrzeb i realizowanych inicjatyw. W takim wypadku przedstawiciele rady wysyłają członkom powiadomienia o spotkaniu za pośrednictwem e-maili, komunikatorów internetowych i kontaktują się z nimi telefonicznie. **Z analizy wywiadów wynika, że częstsze, regularne spotkania rady wpływają korzystnie zarówno na efektywność jej pracy, jak i na integrację jej członków.**

V.8.4. Wsparcie organizacyjne zapewniane przez JST

Samorząd wyznacza osobę z ramienia urzędu do kontaktu/obsługi rady seniorów. Choć zakres jej wsparcia jest różny w poszczególnych gminach, to do jej obowiązków należą **zadania administracyjno-biurowe**, tj. rezerwacja sali na posiedzenia i spotkania robocze, zapewnienie drobnego poczęstunku. W gminach, w których poczęstunek nie jest zapewniany, rada stara się go organizować we własnym zakresie (z drobnych składek). **Ponadto opiekun rozlicza koszty podróży, przygotowuje dokumenty i wysyła zaproszenia na posiedzenia, udostępnia artykuły biurowe, urzędowy komputer i drukarkę.** Zdarza się, że rady nie mają własnego sprzętu, co wiąże się z korzystaniem przez ich członków z osobistego komputera i drukarki oraz ponoszeniem kosztów eksploatacji (np. zakupu tuszu). W sytuacji, gdy nie dysponują oni takimi urządzeniami lub po prostu nie potrafią ich obsługiwać albo korzystać z internetu, kierują prośby do opiekuna o udostępnienie sprzętu. Wówczas pojawia się w nich poczucie narzucania się i braku niezależności. **Dlatego ważne jest zapewnienie radom odpowiedniego przeszkolenia z zakresu umiejętności cyfrowych, a także zaplecza technicznego i organizacyjnego tak, aby mogli samodzielnie wykonywać swoją pracę.**

Opiekun udziela radzie także wsparcia merytorycznego. **Pomaga w sprawach formalnych, takich jak pisanie wniosków, petycji, redakcjach dokumentów czy obsłudze korespondencji.** Jak wynika z wypowiedzi opiekunki jednej z rad, jest to cenna pomoc, zwłaszcza że seniorzy bardziej preferują aktywne działanie niż zajmowanie się sprawami formalnymi.

Z punktu widzenia osób, które bardziej wolą działać niż tworzyć dokumentację, biurokracja jest trochę daleko rozwinięta (...). Na szczęście panie z biura miasta pomagają w tym wszystkim, bo to odbierałoby czas i energię samym seniorom. Obsługa organizacyjna jest dla nich cenna, bo to zajmowałoby im zbyt dużo czasu. [IDI_przedstawiciel JST 9]

Poza pomocą merytoryczną w przygotowywaniu dokumentów **opiekun omawia również pomysły rady, które chce przedstawić władzom gminy**. Stanowi on zatem kompleksowe wsparcie – od etapu konsultacji pomysłu, po pomoc w jego sformalizowaniu. Dobrze pokazuje to kolejny cytat.

Zawsze się spotykamy i naradzamy. Oni [rada – przyp. red.] mają pomysły, ale po konsultacji, po naradzie ze mną (...) mam za zadanie ich wesprzeć, dodać im otuchy. Piszemy, poprawiamy pisma, redagujemy i leci do burmistrza. [IDI_przedstawiciel JST 3]

Ta wypowiedź wskazuje również na wsparcie motywacyjne, którego opiekun udziela swojej radzie. To ważne, ponieważ niektóre rady mają obawy przed kontaktem z władzami gminy. Dlatego opiekun odgrywa dużą rolę w skutecznym porozumiewaniu się z wójtem/burmistrzem/prezydentem.

Udziela on również pomocy w organizacji inicjatyw, wspiera w komunikacji i promocji działań rady, np. udostępnia bazę kontaktów i kanały informacyjne urzędu, publikuje i drukuje materiały informacyjne oraz promocyjne, obsługuje media społecznościowe rady.

Odgrywa dużą rolę we współpracy rady z gminą, ponieważ odpowiada za sprawny przepływ informacji. Jego funkcję opisuje jedna z członkiń rady.

On jest spoiwem łączącym nasze ciało społeczne z urzędem. [FGI_rada seniorów 1]

Jest swego rodzaju łącznikiem, który koordynuje współpracę. Nieraz opiekunowie są odpowiedzialni także za inne zadania związane z pracą w danym wydziale, a obsługa rady seniorów została im niejako narzucona jako dodatkowy obowiązek. **Trudno jest im pogodzić dotychczasowe zadania z nowymi kompetencjami**. Potwierdza to wypowiedź opiekunki jednej z badanych rad.

Gdybym miała mniej obowiązków, to mogłabym poświęcić więcej czasu na to, żeby się wyedukować, przygotować i poświęcić więcej czasu na to. (...) Przygotowywanie wniosków, chociażby o jakieś małe granty – to musi ktoś dla nich [rady seniorów – przyp. red.] zrobić, bo oni sobie sami z tym nie poradzą, muszą za pośrednictwem jakiejś organizacji. Potrzebna jest osoba, która się tym zajmuje i ma na to czas. Czyli poświęcić dla nich więcej czasu, żeby mogli sprawniej i prężniej działać, żeby spełniać oczekiwania. To, co oni wymyślą, co wprowadzą, wdrożą, to służy całej społeczności, a nie 20 osobom z rady. [IDI_przedstawiciel JST 3]

Urzędniczka podkreśla, że duża liczba własnych obowiązków zawodowych ogranicza możliwość pełnego wykorzystania potencjału rady seniorów. **Brak wystarczającego wsparcia administracyjnego i merytorycznego może więc hamować rozwój inicjatyw korzystnych dla wszystkich mieszkańców.** Niewystarczająca ilość czasu, który opiekunowie poświęcają na pomoc radzie, powoduje, że jej członkowie szukają rozwiązań usprawniających obsługę. Jednym z nich jest bezpośrednio zwracanie się rady ze swoimi prośbami do konkretnych wydziałów urzędu, np. w celu rozpowszechnienia informacji o inicjatywie członkowie rady kierują się do wydziału promocji bez udziału pośrednika w postaci opiekuna. Takie sytuacje dobrze obrazuje kolejna wypowiedź przedstawiciela urzędu gminy.

Część rzeczy sobie redagują – pism, podziękowań, zaproszeń – albo korzystają z naszego wydziału kultury i promocji, który drukuje im zaproszenia, plakaty. (...) Działka senioralna jest tylko częścią moich obowiązków, więc jest sprawniej i szybciej, jak przewodnicząca sama rozwiązuje sobie pewne kwestie. [IDI_przedstawiciel JST 6]

Z racji tego, że obsługą rady może zajmować się kilka wydziałów (np. wydział społeczny odpowiedzialny za wsparcie merytoryczne, a wydział promocji za publikowanie informacji o działaniach rady) to opiekunowie pozytywnie postrzegają skrócenie drogi komunikacji między radą a pracownikami urzędu gminy.

Opiekunowie wskazują na **potrzebę podniesienia kompetencji zawodowych**, by móc świadczyć radzie pomoc na wysokim poziomie i umożliwić dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, z których mogłyby one realizować swoje inicjatywy. Przydatne byłby szkolenia z zakresu pisania projektów. Nabycie odpowiednich kompetencji może pozytywnie wpłynąć na szybkość reagowania na potrzeby rady, udzielania jej wsparcia, a tym samym na jakość współpracy. Choć potrzeby szkoleniowe przewijały się głównie w wypowiedziach przedstawicieli samorządu, to należy zaznaczyć, że **rady również sygnalizowały chęć podniesienia poziomu swoich kompetencji.** Część badanych rad uczestniczyło nawet w szkoleniach organizowanych przez urzędy gmin. Jako najbardziej przydatne oceniono te związane z rozwijaniem działalności rad seniorów (wyjazdy studyjne, promocja działań), pisania projektów, współpracy organizacji działających na rzecz środowisk senioralnych (Szkoła Liderów Środowisk Senioralnych), przygotowywania dokumentów urzędowych.

Warto zauważyć, że respondenci podkreślali znaczenie nie tylko formalnych rozwiązań organizacyjnych, lecz także dobrej atmosfery współpracy i wzajemnego zrozumienia między radą a samorządem. Dobrze to ilustruje wypowiedź opiekunek jednej z badanych rad.

Przychylność opiekuna jest bardzo istotna i oni [członkowie rady seniorów – przyp. red.] muszą mieć śmiałość. To musi być osoba empatyczna, na którą mogą liczyć, kiedy nie dadzą rady zrobić czegoś sami. Jak chcą wdrożyć jakiś pomysł, to muszą mieć wsparcie. [IDI_przedstawiciel JST 3]

Opiekun powinien cechować się życzliwością, otwartością i odwagą w przedstawianiu propozycji rady władzom gminy.

V.8.5. Budżet rady seniorów

Jak wspomniano w podrozdziale dotyczącym odczuwanej autonomii rad seniorów – do działania i realizowania swoich inicjatyw członkowie pozyskują fundusze z różnych źródeł. Główną część budżetu stanowią środki przekazywane przez gminę (w tym urząd miasta oraz placówki zajmujące się usługami społecznymi). Warto zauważyć, że przedstawiciele samorządu starają się też pomagać radom seniorów w zdobywaniu pieniędzy, np. poprzez wskazanie możliwych ścieżek wsparcia czy pomoc w pisaniu wniosków. Niemniej, **ze względu na specyfikę rad, nie mogą one samodzielnie ubiegać się o środki finansowe** poprzez projekty czy konkursy. Dlatego wnioski w ramach grantów, budżetu obywatelskiego itp., są składane we współpracy i w imieniu organizacji/ podmiotów działających na rzecz osób starszych. Rady seniorów korzystają zatem ze wzajemnego porozumienia i otrzymują część uzyskanych pieniędzy, choć jak wskazują – bywa to dla nich utrudnieniem w planowaniu działań.

Problem polega na tym, że nie jesteśmy stowarzyszeniem i nie mamy możliwości operowania finansami – tu jest główna bariera [w działaniu na rzecz seniorów – przyp. red.]. [FGI_rada seniorów 3]

Przydałoby się, żeby małe granty, które są w urzędzie, też nas [rady seniorów – przyp. red.] dotyczyły, bo my nie możemy się o nie sami starać. [FGI_rada seniorów 6]

Oprócz tego członkowie rad wspierają się także środkami pozyskiwanymi z prywatnych biznesów, a także w ramach współpracy prowadzonej z reprezentowanymi/zaprzyjaźnionymi organizacjami pozarządowymi. Te fundusze są przeznaczone głównie na organizację wydarzeń, wyjazdy wizytacyjne oraz wynagradzanie prelegentów. **Oprócz zewnętrznych środków zauważalną praktyką są także wewnętrzne składki członków rad**, z których finansuje się m.in. wyjazdy lub wyjścia, poczęstunek i upominki oraz materiały biurowe (jak wydruki, ksero).

Gdyby badani członkowie rad dysponowali większymi środkami finansowymi, to chcieliby je przeznaczyć przede wszystkim na:

- inicjatywy o charakterze integracyjno-aktywizującym (aby w wydarzenia można było włączać większą liczbę odbiorców i/lub zrealizować wszystkie zakładane pomysły),
- wyjazdy (wizytacyjne oraz na konferencje – aby zwiększyć wymianę wiedzy i doświadczeń między radnymi oraz sprzyjać nawiązywaniu współpracy),
- stworzenie przestrzeni przeznaczonej dla seniorów – do spotkań, integracji itp.

”

[Lokalne – przyp. red.] organizacje mają małe lokale, [brakuje – przyp. red.] żeby było miejsce, do którego można byłoby pójść i zrobić spotkanie z seniorami. Dobrze, żeby był punkt informacyjny, ale też możliwości organizowania czegoś tam, gdzie nie trzeba byłoby zapłacić za salę (...). Chciałabym, żeby coś takiego było, bo my nie mamy żadnych zniżek – jak ktoś jest organizacją [pozarządową – przyp. red.], to dostanie lokal taniej, więc dla nas 90-metrowy lokal jest nie do osiągnięcia, nie ma takiej możliwości, żeby było się w stanie to sfinansować. [FGI_rada seniorów 1]

”

Od tego czy od ubiegłego roku mamy pieniądze na radę. To zostało uchwalone w budżecie przez radę miasta. Mamy 10 proc. najniższej krajowej na członka. My tych pieniędzy nie otrzymujemy, dostajemy je na integrację, na szkolenia, możemy pojechać i zobaczyć, jak działają inne kluby. [FGI_rada seniorów 2]

”

Rada seniorów nie ma takiej sytuacji prawnej, legalnej [na pozyskiwanie środków – przyp. red.]. Sala jest wynajęta przez urząd miasta, ale wyjeżdżamy na szkolenia, na konferencje i finansujemy [to – przyp. red.] sami, ze swoich kieszeni. [FGI_rada seniorów 8]

Podsumowanie V.8.

Rady seniorów, planując swoje działania, starają się jak najlepiej je przewidzieć i rozpisać, co pozwala im na lepszą kontrolę nad organizacją czasu i pracy, a także umożliwia prezentowanie i raportowanie swojej działalności na zewnątrz. Biorąc pod uwagę zadania rad seniorów przewidziane w prawie, okazuje się, że najlepiej wypełnianą funkcją jest inicjatywna, natomiast konsultacyjna i doradcza pozostają w tyle. Radni skupiają się zatem głównie na opiniowaniu, rekomendowaniu, organizowaniu oraz nadzorowaniu wydarzeń i inicjatyw społecznych.

Pomimo że deklarowano zapraszanie rad seniorów na spotkania rad miast, ich udział w działaniach gmin jest ograniczony, a możliwość wyrażania opinii rzadko wykorzystywana. Podobnie niewielki użytek w tym kontekście ma uczestnictwo przedstawicieli JST na posiedzeniach rad seniorów, gdzie rolę konsultacyjną praktycznie w pełni przejmuje gmina.

Powyższe obserwacje sugerują, że brakuje praktycznego wykorzystywania platformy do wymiany doświadczeń, w której rada seniorów mogłaby pełnić rzeczywistą rolę doradczą i konsultacyjną. Co więcej, zdaje się, że warto zadbać o zasoby materialne (w tym m.in. przestrzeń do spotkań, narzędzia do pracy biurowej), a także niematerialne (jak wiedza i szkolenia), które dodatkowo umocniłyby poczucie autonomii radnych.

V.9. Sposoby komunikowania działań

Rady seniorów komunikują swoje działania za pośrednictwem różnych kanałów – poprzez:

- urzędy gmin:
 - strony internetowe,
 - media społecznościowe (Facebook),
 - plakaty i ogłoszenia w gablotach miejskich i w przestrzeni miejskiej,
 - oficjalne informatory dla seniorów,
 - broszury i publikacje,
 - dyżury członków rady (punkt informacyjny),
 - wydarzenia organizowane dla mieszkańców,
 - punkty informacyjne podczas wydarzeń;
- lokalne media:
 - telewizję,
 - prasę,
 - radio;
- podmioty działające na rzecz seniorów (spotkania formalne, nieformalne, współpraca przy realizacji inicjatyw):

- kluby seniora,
 - organizacje pozarządowe,
 - uniwersytety trzeciego wieku,
 - domy kultury, biblioteki;
- „pocztę pantoflową”:
 - bezpośredni przekaz ustny,
 - SMS-y i telefony do zainteresowanych osób,
 - wiadomości wysyłane przez aplikację Whatsapp.

Jak widać, rady korzystają z wielu sposobów, by komunikować podejmowane przez siebie działania. Ich adresatami są zarówno użytkownicy internetu, jak i osoby cyfrowo wykluczone. **Skuteczność komunikacji online jest ograniczona, ponieważ duża liczba seniorów nie korzysta z sieci.** Rozmówcy wskazują, że to „pocztą pantoflową” jest **najskuteczniejszym sposobem informowania innych o odbywających się wydarzeniach.** Dlatego też preferują tradycyjne formy komunikacji na temat swojej działalności.

Niektóre badane rady nie mają własnej zakładki na oficjalnej witrynie urzędu czy profilu w mediach społecznościowych, a także punktu konsultacyjnego dla seniorów (w formie stacjonarnej lub telefonu), które mogłyby pełnić funkcję wymiany informacji o realizowanych działaniach. Tymczasem z badania wynika, że są to kanały chętnie wybierane przez aktywnych seniorów szukających dla siebie nowych zadań.

Rady jednak napotykały trudności w dotarciu do seniorów niewychodzących z domu. Opowiada o tym jedna z członkiń rady.

Podeszła do mnie pani i powiedziała, że nie ma internetu, ona korzysta tylko z informacji papierowych albo ogłoszeniowych i jak ona ma się dowiedzieć? Z tablicy ogłoszeń [FGI_rada seniorów 6]

Pojawiły się propozycje, by **wykorzystać potencjał rad dzielnic jako kanału komunikacji, za którego pośrednictwem można rozpowszechnić informację do mniej aktywnych mieszkańców (ogłoszenia na tablicach w spółdzielniach i klatkach schodowych).**

Niestety, brak własnego budżetu na promocję działań powoduje, że rady są zależne od wsparcia gmin. **Ponadto członkowie rady często nie mają odpowiednich umiejętności cyfrowych, by samodzielnie stworzyć stronę internetową lub założyć profil w mediach społecznościowych, dlatego muszą polegać na kompetencjach pracowników urzędów gmin.** Innym pomysłem na dotarcie do osób mniej aktywnych jest rozwieszanie plakatów na temat realizowanych wydarzeń czy dystrybucja miejskich biuletynów, które zawierałyby informacje o inicjatywach różnych podmiotów działających na rzecz seniorów w gminie (w tym rady seniorów), w miejscach często przez nich uczęszczanych, takich jak osiedlowe sklepy. Na potrzebę wydawania takiego informatora wskazuje jedna z członkiń rady seniorów.

Na pewno przydałaby się nam taka gazeta dla seniora, papierowa. Takiej nie mamy. (...) Wtedy można by było zebrać z różnych stowarzyszeń seniorów zrzeszonych i niezrzeszonych informacje, co tam się dzieje. Co dla seniora, jakie są propozycje. Wydaje mi się, że to by było fajne. [FGI_rada seniorów 8]

Warto również podkreślić, że poza promocją działań realizowanych przez radę **ważna jest publikacja aktów prawnych (uchwał w sprawie utworzenia rady seniorów, statutu), składu rady seniorów i informacji o jej kompetencjach**. Choć członkowie informują o swojej działalności na różnych organizowanych wydarzeniach, badani nieraz spotykali się z błędnymi założeniami mieszkańców o celu i sposobie funkcjonowania rady. Opowiada o tym jedna z członkiń badanej rady.

Byłam na którymś z koncertów i nagle słyszę rozmowę dwóch kobiet, one nie wiedziały, że jestem z rady: „Wiesz, ile one kasy dostają za to, że są w tej radzie?”. Powiedziałam, że ja jestem z rady, ale żadnych pieniędzy nie widziałam i zapytałam, skąd pani ma takie informacje i je przekazuje. Widocznie jest taki mit. [FGI_rada seniorów 1]

Mieszkańcy mylą radę seniorów z radą miasta, dlatego dobrym pomysłem wydaje się poinformowanie ich za pomocą strony internetowej urzędu o uprawnieniach rady i zasadach członkostwa w niej. **Inną sprawdzoną, dobrą praktyką jest umieszczanie w biuletynie informacji publicznej (BIP) protokołów z posiedzeń, by mieszkańcy mogli śledzić działania rady**. Zapewnia to transparentność jej funkcjonowania. **Badani pozytywnie oceniają także podawanie do wiadomości publicznej kontaktu do rady oraz informacji o terminie i miejscu odbywania się posiedzeń**. Dostęp do takich danych powoduje, że organizacje pozarządowe i inne podmioty działające na rzecz seniorów (np. PZERil, policja) oraz zainteresowani mieszkańcy mogą wziąć udział w takich posiedzeniach, a także zgłosić radzie swoje sprawy. Kolejny cytat pokazuje, że mieszkańcy chętnie z tego korzystają.

Kiedyś na nasze spotkanie rady seniorów przyszedł pan z konkretną petycją. Jest też taka możliwość, bo mając wgląd do protokołu w biuletynie informacji publicznej, jeżeli osoba chce się z nami spotkać, to może sprawdzić, kiedy i o której godzinie mamy posiedzenie. Może przyjść, nie ma żadnego problemu. [FGI_rada seniorów 5]

Brak formalnych ograniczeń udziału w posiedzeniach rady seniorów pokazuje, że jest ona dostępna. Buduje to zaufanie społeczne, a otwartość i jawność działań przyczynia się do tworzenia pozytywnego wizerunku rady wśród mieszkańców.

Co ciekawe, w opinii badanych rad publikowanie informacji o planie ich prac i okresowej ocenie wykonania planu nie są dobrym pomysłem. Zdaniem ich członków mieszkańcy nie są tym zainteresowani. Ponadto przypuszczają, że może to prowadzić do roszczeń i chęci rozliczania rady z niezrealizowanych pomysłów.

Podsumowanie V.9.

Skuteczna komunikacja działań rady seniorów wymaga wykorzystania różnorodnych kanałów kontaktu, zarówno tradycyjnych, jak i cyfrowych, ze względu na zróżnicowanie odbiorców. Największym wyzwaniem jest dotarcie do seniorów wykluczonych cyfrowo i osób niewychodzących z domu. Za najbardziej efektywne uznaje się bezpośredni przekaz („pocztę pantoflową”), informacje w formie papierowej (plakaty, ogłoszenia, biuletyny), działania w miejscach odwiedzanych przez seniorów lub podczas wydarzeń, w których biorą oni udział. Ważnym elementem komunikacji jest podkreślanie transparentności działalności rady. Warto więc na różne sposoby informować mieszkańców o zasadach funkcjonowania rad – zarówno na oficjalnej witrynie urzędu miasta, jak i w trakcie wydarzeń organizowanych przez radę.

Rada seniorów w Lublinie

VI. Dobre praktyki funkcjonowania rad seniorów

VI.1. Odpowiednio dobrany skład rady

1. Badanie pokazało, że rady seniorów najsprawniej działają tam, gdzie ich **członkowie nie są nowicjuszami w działalności społecznej**. Wysoki kapitał społeczny (tj. wykształcenie, doświadczenie zawodowe, kontakty) procentuje w zadaniach podejmowanych przez rady seniorów. Szczególnie przydatne są doświadczenia w działalności społecznej w innych organizacjach – członkowie rady, którzy je mają, szybciej i sprawniej organizują swoją pracę, są także śmielsi i skuteczniejsi. Nie bez znaczenia jest fakt, że poprzez wcześniejszą aktywność są oni znani w swoim środowisku i w społeczności lokalnej. Dzięki zdobytemu doświadczeniu, badani nie tylko mają *know-how* o praktykach działania, lecz także ukształtowali w sobie wrażliwość na potrzeby starszej części społeczeństwa. Determinacja i energia członków rady to dobre przykłady i inspiracje dla innych, mniej aktywnych seniorów.

Do rady seniorów **swich przedstawicieli delegują podmioty, które już działają na rzecz osób starszych: UTW, PZERil, PCK, koła gospodyń wiejskich oraz lokalne koła i kluby seniora**. Członkowie rad często działają równolegle w wymienionych wyżej podmiotach i/lub innych stowarzyszeniach oraz organizacjach lokalnych lub krajowych (np. w Polskim Stowarzyszeniu Diabetyków, Stowarzyszeniu Na Rzecz Wspierania Rodzin im. św. Maksymiliana Kolbe, które pomaga osobom starszym w domu, Stowarzyszeniu „Teraz JA” , Chórze „Złota jesień” czy harcerstwie).

Taki dobór radnych sprzyja uzyskaniu synergii działań kilku podmiotów operujących na danym terenie i ułatwia uzyskanie finansowania czy pozyskiwanie wolontariuszy do wsparcia konkretnych inicjatyw. Fakt, że radni działają też w innych organizacjach, zwiększa ich rozpoznawalność i możliwość dotarcia do lokalnej społeczności seniorów.

- a. Przykład I (rada seniorów w Zduńskiej Woli): wszyscy radni są jednocześnie członkami UTW i PZERil-u. Niektórzy działają też w klubie seniora, Radzie Działalności Pożytku Publicznego, Związku Sybiraków, ZWP. W przeszłości pracowali jako urzędnicy, nauczyciele, przedsiębiorcy.
- b. Przykład II (rada seniorów w Iławie): większość radnych działa też w innych organizacjach: UTW, lokalnych stowarzyszeniach seniorów, Klubie Senior+, lokalnych stowarzyszeniach rowerowych, Lidze Obrony Kraju (LOK Iława). Udzielają się także w centrum aktywności lokalnej. Często są inicjatorami i liderami stowarzyszeń w swoim rejonie. W ramach tych organizacji występują o dofinansowania na zajęcia sportowe, taneczne i wycieczki. Współpracują z miejskim ośrodkiem pomocy społecznej i lokalnym centrum kultury. Ich doświadczenie zawodowe to: pełnienie funkcji kierowniczych, praca w samorządzie terytorialnym.

2. W najlepiej funkcjonujących radach seniorów **wiedza i doświadczenie nabyte podczas jednej kadencji są wykorzystywane w następnych latach**. Jeżeli w radzie zasiadają osoby, dla których jest to druga lub kolejna kadencja, ma to pozytywny wpływ na ciągłość działań i długofalową strategię. W radach, w których skład nie wymienia się całkowicie po jednej kadencji, łatwiej jest kontynuować rozpoczęte projekty czy organizować wydarzenia cykliczne, jak np. dni seniora czy spartakiady seniorów.

Przykłady: rady seniorów w Giżycku, Iławie, Lublinie, Lubochni, Łukowie, Mikołowie, Suchedniowie, Rybniku, Zduńskiej Woli.

VI.2. Organizacja pracy rady seniorów

1. **Strategia** działania rady jest ustalana przy jej powołaniu. Na początku roku układany jest plan działania, a po jego zakończeniu do rady miasta jest składane roczne sprawozdanie z działalności rady seniorów.
 - a. Przykład I (rada seniorów w Łukowie, rada seniorów w Zduńskiej Woli): na początku roku rada opracowuje dokładny plan na cały rok, który zawiera daty i godziny dyżurów radnych (dwa razy w miesiącu) oraz nazwiska osób wyznaczonych na dyżur, planowane spotkania i wykłady (np. z cyklu „Dzień zdrowia”, „Bezpieczny senior”), planowane imprezy i wydarzenia (wycieczki, warsztaty, spotkania z okazji świąt, Dnia Babci lub Dnia Dziadka).
 - b. Przykład II (rada seniorów w Zduńskiej Woli): co roku przewodnicząca rady przygotowuje sprawozdanie z działalności za mijający rok oraz plan na nadchodzący rok (zależy on od potrzeb, jakie rada dostrzega na swoim terenie).
2. Jeśli zadań jest wiele, a liczba członków na to pozwala, dzielą się oni zadaniami i powołują komitety lub wyznaczają osoby do konkretnych tematów. Zazwyczaj do poszczególnych zadań przypisani są członkowie znający daną tematykę czy działający w danym obszarze.
 - a. Przykład I (rada seniorów w Zduńskiej Woli): jedna z radnych działa też w stowarzyszeniu wspierającym osoby starsze, które nie wychodzą z domów (Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Rodzin im. św. Maksymiliana Kolbe). W ramach rady seniorów lobbuje ona za stworzeniem programu we współpracy z lokalną spółdzielnią mieszkaniową, który pozwoliłby na zamianę lokali w budynkach na wyższych piętrach bez windy na mieszkania znajdujące się na parterach.
 - b. Przykład II (rada seniorów w Iławie): radny z przeszłością sportową i doświadczeniem w pracy działacza społecznego wypromował inicjatywę budowy placu rekreacyjnego na końcu ścieżki rowerowej.

3. Płynne przekazywanie obowiązków w razie zmiany opiekunów rad seniorów oraz szkolenia dla tych, którzy dopiero rozpoczynają pracę na tym stanowisku.

Przykład: w Giżycku **opiekun** awansował na wyższe stanowisko, ale nadal działa w urzędzie miasta i **szkoli nową osobę, która przejęła jego obowiązki** dotyczące opieki nad radą seniorów.

4. **Szkolenia dla członków rad seniorów i wymiana doświadczeń** są ważne szczególnie tam, gdzie rady dopiero powstają, albo gdzie w pierwszej kadencji członkowie dopiero uczą się swojej nowej roli.

Przykłady m.in. z Augustowa, Łukowa, Mikołowa: członkowie rady umawiają się na **wizyty studyjne** z innymi radami seniorów. W trakcie spotkań i odwiedzin wymieniają się doświadczeniami oraz pomysłami.

Wymiana doświadczeń i wizyty studyjne to bardzo dobre formy szkoleń, a także inspiracje, szczególnie dla rad seniorów z krótszym stażem. Wizyta w gminie, w której inna rada działa długo i prężnie, pozwala mniej doświadczonej radzie poznać sprawdzone praktyki, a przez to zaoszczędzić czas podczas prowadzenia własnych inicjatyw. Podczas badania podawano także przykłady współpracy z powiatowymi i wojewódzkimi radami seniorów (rada seniorów ze Zduńskiej Woli).

5. **Zaplecze materialne (pomieszczenie, sprzęt, środki)** – aby rada seniorów mogła sprawnie funkcjonować, potrzebuje odpowiednio dużego pomieszczenia na posiedzenia i mniej formalne spotkania. Powinno ono być wyposażone w sprzęt (komputer z dostępem do internetu, drukarkę, skaner), niezbędne materiały biurowe, a także zaplecze kuchenne. **Najlepszym rozwiązaniem byłoby zapewnienie radzie takiego pomieszczenia na stałe, w którym mogłaby przechowywać najpotrzebniejsze rzeczy oraz dokumenty.**

- a. Przykład I (rada seniorów w Rybniku): rada ma **przeznaczony tylko dla siebie pokój**, wydzielony w bibliotece miejskiej, gdzie może organizować **spotkania** robocze i przechowywać **dokumentację**.
- b. Przykład II (rada seniorów w Łławie): **kawiarenka dla seniorów** w siedzibie Centrum Aktywności Lokalnej, która powstała na wniosek lokalnego stowarzyszenia seniorów. Jest ona czynna w poniedziałki i środy w godz. 14-18. Może tam przyjść każda starsza osoba (również niezrzeszona). **To miejsce spotkań, zgłaszania wniosków, przekazywania informacji**, więc stanowi dobry kanał informacyjny dla rady. Za poczęstunek zbiera się po 1 zł, a środki są przeznaczane na zaopatrzenie kawiarenki i wystawę zdjęć przedstawiającą działalność seniorów.

6. Wsparcie finansowe JST – przewidywalny, gwarantowany i stały **budżet**. Nie wszędzie rady seniorów dysponują swoim budżetem. Zdarza się, że ich członkowie płacą za przejazdy czy szkolenia z własnej kieszeni lub uzyskują zwrot kosztów z innych organizacji, w których równolegle działają. Dobrą praktyką jest zabezpieczenie **środków na działania rady w budżecie JST** (miasta/gminy) na dany rok. Takie rozwiązanie pozwala śmiało planować jej inicjatywy, szczególnie te cykliczne. Wsparcie miasta czy gminy często przyjmuje także formę udostępniania sal i obiektów (miejskich lub gminnych) na potrzeby działalności rad seniorów.

- a. Przykład I (rada seniorów w Lubochni): wójt gminy w budżecie miasta na kolejny rok ustala określoną kwotę (np. 2 tys. zł) dla rady seniorów, z przeznaczeniem na przejazdy, kwiaty czy drobny poczęstunek na spotkaniach. Rada seniorów odbywa posiedzenia w pomieszczeniach urzędu gminy czy urzędu miasta. Jednocześnie władze samorządowe udostępniają sale w lokalnym centrum kultury na zajęcia i warsztaty dla osób starszych.
- b. Przykład II (rada seniorów w Łławie): miejski ośrodek sportu w stałych godzinach udostępnia sale na bezpłatne zajęcia sportowe dla seniorów.
- c. Przykład III (rada seniorów w Giżycku): biuro rady miasta udziela wsparcia radzie seniorów poprzez **obsługę biurową**.

VI.3. Współpraca z JST

Aby rola rady seniorów nie była jedynie fasadowa, władze samorządowe powinny wykazać się chęcią współpracy, życzliwością i autentycznym zainteresowaniem potrzebami osób starszych na swoim terenie. Kluczowa jest tu postać opiekuna rady. Jeśli jest to osoba dobrze zorientowana w tematyce senioralnej, przychylna i zaangażowana, znacznie zwiększa to siłę przebicia i dynamikę działania jej podopiecznych (rady). Ważne są także reprezentacja seniorów na posiedzeniach rady miasta i udział w inicjatywach urzędu gminy oraz odwrotnie – obecność urzędników na posiedzeniach rady seniorów. Sprzyja to udanej współpracy na co dzień.

Przykład (rady seniorów w Łławie i Mikołowie): w posiedzeniach rady seniorów często uczestniczy burmistrz lub jego zastępca, a przedstawiciele rady seniorów biorą udział w posiedzeniach rady miasta (jako obserwatorzy).

VI.4. Regularna współpraca z innymi stowarzyszeniami i organizacjami działającymi na rzecz seniorów

Regularna **współpraca i komunikacja z innymi podmiotami** działającymi na rzecz osób starszych w danej gminie (takimi jak: DPS, MOPS, UTW, kluby seniora, stowarzyszenia i fundacje, np. Polskie Stowarzyszenie Diabetyków czy Stowarzyszenie Na Rzecz Wspierania Rodzin im. św. Maksymiliana Kolbe, a przede wszystkim **synergiczne działania rady i innych podmiotów**, np. przy organizowaniu dni seniora, wigilii, badań profilaktycznych czy pomocy dla najbardziej potrzebujących).

- a. Przykład I (rady seniorów w Zduńskiej Woli, Łławie, Lubochni): członkowie rad seniorów kontynuują działania w organizacjach, które zgłosiły ich do rad (np. UTW, PZERiL, koła seniora, koła gospodyń wiejskich). Działają też aktywnie w swoim środowisku seniorskim, np. w stowarzyszeniu pomagającym samotnym osobom starszym, współpracują z lokalnym MOPS-em.
- b. Przykład II (rada seniorów w Zduńskiej Woli): radny lokalnej rady seniorów działa jednocześnie w powiatowej radzie seniorów.

VI.5. Współpraca z dziećmi i młodzieżą

Wspólne inicjatywy i akcje łączą pokolenia.

- a. Przykład I (rada seniorów w Zduńskiej Woli): elektroniczny system wzywania pomocy opracowany we współpracy z lokalnym technikiem elektronicznym. Czytanie bajek przedszkolakom przez seniorów oraz warsztaty ozdób wielkanocnych dla przedszkolaków i uczniów klas 1-3 szkoły podstawowej, aby przybliżyć im tradycję i przekazać umiejętności.
- b. Przykład II (rada seniorów w Giżycku): „ogród pokoleń” założony i pielęgnowany przez seniorów wspólnie z młodzieżą za szkoły średniej.

VI.6. Widoczność rady seniorów i transparentność jej działań

1. **Punkt informacyjny rady seniorów i stałe dyżury**, podczas których mieszkańcy mogą zadać pytania czy zgłosić problemy – to bardzo dobra forma bezpośredniej promocji rady i przybliżania jej działalności osobom starszym.

Przykład (np. rady seniorów w Giżycku, Iławie, Rybniku, Zduńskiej Woli): regularne dyżury w urzędzie miasta prowadzone przez przedstawicieli rady seniorów raz w miesiącu lub częściej.

2. **Własna zakładka na oficjalnej stronie internetowej urzędu gminy / tablica z ogłoszeniami / informator** o działaniach i inicjatywach rady.

Podsumowanie VI.

Rada seniorów ma potencjał, aby być łącznikiem pomiędzy władzami samorządowymi, organizacjami działającymi na rzecz osób starszych i samymi seniorami. Taki **organ ogniskujący potrzeby tej grupy społecznej i inicjatywy zmierzające do ich zaspokojenia** ma szansę nie tylko przyspieszyć realizację wielu aktywności, lecz także wywołać efekt synergii, prowadząc do lepszych rezultatów i skuteczniejszego nagłaśniania kwestii senioralnych na szczeblach lokalnym i krajowym. Niektóre badane rady właśnie tak postrzegają swoją rolę.

Rada seniorów, stając się **podmiotem usprawniającym komunikację i katalizatorem** wielu działań, **aktywizuje** starszych mieszkańców, choć nie jest to proces ani łatwy, ani szybki.

VI.7. Największe sukcesy rad seniorów

- **Dni seniora / senioralia** – impreza na dużą skalę, trwająca dwa-trzy dni, w ramach której osoby starsze prezentują swoje dokonania i umiejętności. Może być połączona z galą i nagradzaniem ludzi najaktywniejszych społecznie. W trakcie tego wydarzenia często odbywają się zajęcia sportowe czy akcje prozdrowotne. Zwykle w programie jest też wspólna zabawa, festyn czy grill. W imprezie mogą brać udział wszyscy mieszkańcy, seniorzy zapraszają rodziny i znajomych. Środki pozyskiwane są od JST i sponsorów (np. lokalnych przedsiębiorców). Organizacją zajmują się sami seniorzy i zwerbowani przez nich wolontariusze.
- **Nowe rozwiązania komunikacyjne / logistyczne przeciwdziałające wykluczeniu** – bus lub taksówka gminna, nowe przystanki komunikacyjne, zwiększenie liczby kursów autobusu (do okolicznych miejscowości, ogródków działkowych – w sezonie wiosenno-letnim, na cmentarz).
- **Adaptacja przestrzeni miejskiej do potrzeb seniorów i osób niepełnosprawnych** – podjazdy i windy, dodatkowe ławki w mieście (tam, gdzie to możliwe).
- **Ochrona przyrody** – zatrzymanie planu wycinki lasu miejskiego.
- **Przekonanie do konieczności budowy nowych obiektów czy infrastruktury**, które służą wszystkim – placu zabaw i rekreacji, tężni, ławek, ścieżek rowerowych.
- **Informator/manual dla seniorów** – zawierający wskazówki, jak sobie radzić, gdzie szukać informacji oraz pomocy, co przysługuje seniorom z ZUS-u, NFZ-etu.
- **Koperta życia** – czyli podstawowe informacje o stanie zdrowia seniora i przyjmowanych przez niego lekach, tak aby w nagłej sytuacji ratownicy czy lekarze pogotowia mieli łatwy dostęp do tych danych (umieszczonych w kopercie w lodówce).
- Włączenie lokalnych barów i kawiarni do akcji „**Zawieszony posiłek**” – polegającej na możliwości wykupywania posiłku dla innych (paragony zawiesza się na tablicy, a potrzebujący mogą z nich skorzystać – odebrać już opłacone pożywienie).
- Lepsze **wykorzystanie świadczeń** (z ZUS-u, MOPS-u) – szkolenia, informacje, pomoc w ubieganiu się o świadczenia.
- Akcje promujące **bezpieczeństwo i cyberbezpieczeństwo** – spotkania z policją, pracownikami banków, prawnikiem. Polegają na przeprowadzeniu wykładu, a także rozmowie i odpowiadaniu na pytania seniorów, wyjaśnianiu ich wątpliwości.
- Akcje promujące **zdrowie** – wykłady i spotkania z lekarzami, dietetykiem, badania profilaktyczne, np. inicjatywa zgłoszona do Ministerstwa Zdrowia, aby darmowymi badaniami profilaktycznymi (mammografia) objąć także kobiety po 69. roku życia, w wyniku czego granica bezpłatnych badań została przesunięta dla nich do 74. roku życia, akcje profilaktyczne w szkołach (cukrzyca).

VI.8. Plany rozwoju

Przedstawiciele wszystkich rad seniorów, które wzięły udział w badaniu, widzą przed sobą wiele zadań i rozpoznają liczne potrzeby osób starszych w swoich gminach. Można tu wyróżnić dwie grupy potrzeb oraz pomysłów na ich zaspokojenie.

3. Potrzeby seniorów młodszych (w wieku ok. 60-75 lat),
4. Potrzeby seniorów starszych (75+) i najstarszych (85+).

Ad 1. Jeśli chodzi o potrzeby seniorów młodszych, wciąż aktywnych, angażujących się w wydarzenia i imprezy, to rady najczęściej planują rozwijać i kontynuować inicjatywy, które się sprawdziły i zostały dobrze przyjęte przez społeczności lokalne. Niektóre z nich stały się już cykliczne (coroczne dni seniora, zajęcia sportowe czy wykłady i warsztaty z różnych dziedzin). W wielu gminach funkcjonuje Ogólnopolska Karta Seniora (Stowarzyszenia MANKO), dająca starszym mieszkańcom zniżki, co zachęca ich do korzystania z różnych usług, komunikacji itp.

Plany rozwoju opisywane przez samych badanych dotyczą tu najczęściej:

- zwiększenia frekwencji na imprezach,
- lepszej promocji działań rady seniorów,
- zachęcania osób starszych, które trzymają się na uboczu, by włączyli się w działania.

Ad 2. Inaczej jest w przypadku starszych i najstarszych seniorów, których udział w działalności rad i jej inicjatywach jest znacznie mniejszy. Często są to osoby wymagające konkretnej pomocy finansowej czy usług socjalnych. Niektóre rady chciałyby lepiej docierać właśnie do tej grupy. Aby tak się stało, trzeba zaktywizować najbliższe otoczenie seniorów, którzy pozostają w domu (są oni często wykluczeni z powodu barier architektonicznych, takich jak brak windy czy podjazdu). W tym zakresie rady podejmują współpracę z miejskimi ośrodkami pomocy społecznej i organizacjami pomagającymi osobom starszym oraz niepełnosprawnym. Badani przyznali, że w tym obszarze nadal jest wiele do zrobienia i potwierdzili, że mają własne doświadczenia w opiece nad bliskimi seniorami (krewnymi, współmałżonkiem) i wiedzą, jak trudne jest to zadanie.

Chciałabym też nasze spostrzeżenia, nasze plany związane z aktywizacją ludzi niepełnosprawnych i starszych czy usprawnianiem ich fizycznych możliwości wprowadzać poprzez współdziałanie z urzędem miasta, z burmistrzem – poprzez wspólne realizowanie takich działań i przede wszystkim wsparcie finansowe różnych projektów. [FGI rada seniorów 4]

Ja myślę, że należałoby bardziej przedstawiać nawet te projekty, które są robione w poszczególnych kołach, że są przeprowadzane jakby we współudziale czy za aprobatą rady seniorów. Żeby społeczeństwo wiedziało, że ta rada seniorów coś robi, bo ja nie jestem w stanie wszystkiego zrobić, ktoś mi musi pomóc. [FGI rada seniorów 7]

”

Na przykład był temat: w innych miastach sprawa dowozu osób starszych do lekarza, do urzędu itd. jest rozwiązana. I właśnie na takim spotkaniu w komisji socjalnej był poruszany ten temat, jak byśmy to widzieli. [FGI_rada seniorów 5]

”

Dom pomocy społecznej, który istnieje, jest podporządkowany powiatowi. Ale on jest jeszcze z XIX w. (...) Są plany na budowę nowego. I rozmawialiśmy z powiatem na temat tego, co można by zrobić, czy nie można by było tego domu seniora gdzieś przenieść. [FGI_rada seniorów 9]

”

Brakuje wiedzy, szkoleń dla tych opiekunów [osób starszych – przyp. red.] czy np. wolontariuszy, którzy by ich zmienili na trochę? Rozwiązań systemowych. Nie ma rozwiązań systemowych. (...) Brakuje środków, ale to [usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania – przyp. red.] też nie jest zorganizowane w godny sposób. [FGI_rada seniorów 9]

”

Trzy lata temu ustawodawca dał możliwość finansowania rady seniorów, zwrotu kosztów wyjazdów na ich konferencje, ale to jest robione bardzo sztucznie, ponieważ my możemy chyba zwracać tylko za podróż, noclegi. Tam jest bardzo wąski katalog. Chcielibyśmy dać im budżet na ich działania, czyli z góry 20, 30 tys. zł, w zależności od naszej sytuacji finansowej, i rada seniorów nie musiałaby nas prosić, tylko stworzyłaby swój wewnętrzny budżet – np. 5 tys. zł przeznacza na bale seniora, 10 tys. zł na senioralia, 5 tys. zł na wyjazd do innej rady seniorów, 1 tys. zł na wyjazd do Krakowa na ogólnopolskie spotkanie rad seniorów. I oni nie musieliby się prosić o każdy grosz. Ustawodawca dał możliwość, ale ona jest trochę sztuczna. (IDI JST, Łuków)

Większość planowanych działań wymaga budżetu, o który rady się starają i planują się starać w przyszłości. Bardzo doceniane jest wsparcie gminy (najlepiej w postaci stałego, gwarantowanego budżetu uchwalonego przez radę miasta/gminy) oraz sponsorów. Za pośrednictwem klubów seniora i organizacji pozarządowych rady składają wnioski dotyczące projektów celowych. Wadami tego rozwiązania jednak są brak ciągłości i mała elastyczność (środki można wydać jedynie na wskazany cel).

Lubochnia

VII. Podsumowanie wyników badania

Instytucja rad seniorów rozszerzyła się w ciągu ostatnich kilkunastu lat – od możliwości powoływania jedynie na szczeblu gminnym, do tworzenia na poziomach powiatowym i wojewódzkim. Zwiększone zostały także zobowiązania samorządów w zakresie powoływania rad seniorów. Opisane badanie, przeprowadzone ponad rok po ostatniej zmianie przepisów, dostarcza wglądu w funkcje i sposoby działania rad seniorów w zakresie ujętym w ustawie, a także w kontekście szerszej pojętego wpływu na społeczności lokalne.

Badanie pokazało, że istnienie rad seniorów to dobry krok na drodze do optymalnej formuły uczestnictwa mieszkańców 60+ w życiu społecznym. Zmiana prawna w 2023 r. skutkowałą znaczącym wzrostem nowo powołanych rad. Proces zgłaszania kandydatów na ich członków jest zdominowany przez stowarzyszenia lokalne, ale seniorzy często zgłaszają się także sami. Najliczniej w radach występują osoby w wieku 66-75 lat. Widoczna jest też zdecydowana przewaga kobiet. Kadencja większości rad seniorów odpowiada pięcioletniemu okresowi działania władz samorządowych. Rady spotykają się regularnie – zwykle raz na kwartał lub raz na miesiąc – w stałych miejscach udostępnianych przez JST.

Członkowie rad seniorów mogą liczyć na lokalne władze w zakresie wsparcia lokalowego, administracyjnego, a także merytorycznego (poprzez wyznaczanie im do współpracy osoby ze strony samorządu – opiekuna rady), ale już niekoniecznie finansowego. Rady seniorów nie dysponują budżetem na realizację własnych inicjatyw. Ponadto nie mogą samodzielnie pozyskiwać środków z funduszy zewnętrznych. Na dotacje otrzymywane przy wsparciu samorządu może liczyć jedynie połowa badanych rad.

Działania rad seniorów najczęściej koncentrują się na aktywizacji społecznej i monitorowaniu potrzeb lokalnych seniorów. Inne często podejmowane zagadnienia to bezpieczeństwo, promocja zdrowego stylu życia i działania kulturalne. Organizując wydarzenia edukacyjne czy rozrywkowe na skalę miasta lub gminy, rady przyczyniają się do integracji i współpracy międzypokoleniowej.

Realizując swoje działania, rady seniorów współpracują na co dzień nie tylko z władzami samorządowymi, lecz także z wieloma innymi podmiotami: instytucjami kultury (bibliotekami, domami kultury, galeriami), uniwersytetami trzeciego wieku, jednostkami pomocy społecznej, fundacjami i stowarzyszeniami. Współdziałają także między sobą, wymieniając się doświadczeniami czy organizując wizyty studyjne. Stają się dzięki temu łącznikiem pomiędzy wymienionymi podmiotami, poprawiając komunikację między nimi i zwiększając efekty działań dzięki synergii.

Aktywność legislacyjna rad seniorów wciąż jeszcze jest ograniczona. Ponad jedna trzecia badanych rad nie otrzymała w ciągu ostatniego roku żadnej uchwały do opiniowania. Włączanie rad seniorów w proces konsultacji dokumentów strategicznych to nadal rzadkość.

VII.1. Rekomendacje

Aby zwiększyć skuteczność działania rad seniorów, zaleca się wprowadzenie mechanizmów zapewniających pełne i systematyczne finansowanie tych organów przez jednostki samorządowe. Kluczowe jest także opracowanie wsparcia merytorycznego dla opiekunów rad w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację działań dla środowiska seniorów. Ponadto samorządy powinny intensyfikować współpracę z radami, szczególnie w obszarze opiniowania aktów prawnych oraz inicjowania projektów uchwał, co zwiększy ich wpływ na lokalne polityki publiczne.

W zakresie współpracy i aktywizacji zaleca się rozwijanie partnerstw między radami seniorów (wizyty studyjne), a także kontynuowanie i rozwijanie współpracy rad z organizacjami pozarządowymi, instytucjami kultury oraz ośrodkami edukacyjnymi. Wspólne projekty mogą skutecznie odpowiadać na potrzeby lokalnych społeczności senioralnych. Należy również promować większe zaangażowanie w działania cyfrowe, takie jak prowadzenie stron internetowych czy mediów społecznościowych, które mogą służyć jako platformy komunikacji i edukacji. Rekomenduje się także rozwijanie oferty szkoleń dla członków rad, aby zwiększyć ich kompetencje w zakresie zarządzania projektami, pozyskiwania funduszy oraz skutecznej współpracy z samorządami i innymi podmiotami.

Odpowiednio wspierane rady seniorów mogą stać się łącznikiem pomiędzy wieloma instytucjami działającymi na rzecz najstarszych obywateli i katalizatorem licznych inicjatyw.

Rada seniorów w Mikołowie

VIII. Bibliografia

Literatura

1. Borczyk W., Jachimowicz D., Nalepa W., *Gminne rady seniorów w praktyce – wybrane zagadnienia*, Nowy Sącz 2014.
2. Dolnicki B. (red.), *Samorząd terytorialny jako forma upodmiotowienia społeczności lokalnych*, Warszawa 2023.
3. Dolnicki B. (red.), *Sposoby realizacji zadań publicznych*, Warszawa 2017.
4. Dubowski R., *Legitymacja gminnej rady seniorów do złożenia petycji do Sejmu*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2023, nr 1 (77).
5. Frączkiewicz-Wronka L., Kozak A., *Identyfikacja czynników sprzyjających powstawaniu koprodukcji w kreowaniu usług społecznych w środowisku lokalnym – perspektywa Rad Seniorów*, „Polityka Społeczna” 2018, t. 529, nr 4.
6. Glejt-Uziębło P., *Kilka uwag na tle projektu ustawy zmieniającego powoływanie i funkcjonowanie rad seniorów*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1 (71).
7. Krzyszkowski J., *Deinstytucjonalizacja usług dla seniorów jako element polityki senioralnej*, „Problemy Polityki Społecznej” 2018, vol. 42.
8. Kubiak M., *Gminne rady seniorów z perspektywy lokalnej polityki senioralnej*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2018, t. 25.
9. Kubiak M., *Realia i wyzwania miejskiej polityki senioralnej w Gdańsku*, „Polityka i Społeczeństwo” 2024, t. 22 nr 1.
10. Kuchciak A., *Gminna rada seniorów – znaczenie „głosu doświadczenia” w sprawach społeczności lokalnej*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2017, t. 22.
11. Lewicka-Kalka E., *Funkcjonowanie rad seniorów w Polsce (wstępne podsumowanie badań prowadzonych w ramach rozprawy doktorskiej Osoby starsze jako współtwórcy polityki senioralnej. Pedagogiczna analiza funkcjonowania rady seniorów w Polsce)*, 2021.
12. Łukomiak K. (red.), *Prawo w Polsce 2000-2020*, Łódź 2020.
13. Mędrzycki R., *Funkcje gminnych rad seniorów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, t. 79, nr 3.
14. Młyński J., *Aktywność seniorów w środowisku lokalnym*, „Studia nad Rodziną” 2018, t. 22, nr 3 (48).
15. Moll T., *Rada seniorów – sposób realizacji potrzeby zwiększania aktywności społecznej osób starszych*, „Samorząd Terytorialny” 2015, nr 11.

16. Pięta P., *Gminna rada seniorów jako gremium inicjatywne na przykładzie Płockiej Rady Seniorów*, „Samorząd Terytorialny” 2023, nr 7-8.
17. *Rady Seniorów. Dobre praktyki tworzenia i rozwijania rad seniorów w Polsce – dodatek tematyczny do czasopisma „Polityka Senioralna”* 2017, nr 3.
18. Salachna J., Szafranek A., *Instytucjonalny udział osób starszych w funkcjonowaniu samorządów terytorialnych: realia i założenia legislacyjne*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2023, t. 85, nr 1.
19. Sikora K., *Gminna rada seniorów formą wdrażania solidarności międzypokoleniowej w gminie. Rozważania na tle zmian wprowadzonych ustawą z 9 marca 2023 roku o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa*, „Cybersecurity and Law” 2024, vol. 12 (2).
20. Sowa-Kofta A., *Współpraca instytucji lokalnych w prowadzeniu działań na rzecz seniorów. Przykład gmin województwa mazowieckiego*, „Polityka Społeczna” 2023, t. 24, nr 1.
21. Starzyk K., Wiśnicka M., *Zoom na rady seniorów. Diagnoza funkcjonowania*, Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”, Warszawa 2014.
22. Synowiec-Piłat M., Kwiatkowska B., Borysławski K. (red.), *Inkluzja czy ekskluzja? Człowiek stary w społeczeństwie*, Wrocław 2015.
23. Szukalski P., *Rola samorządów lokalnych w polityce senioralnej*, pismo samorządu terytorialnego „Wspólnota” 2015, nr 19/1181.
24. Wiśniewski P., *ABC tworzenia Rad Seniorów*, „Polityka Senioralna” 2016, nr 2.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2024 poz. 1465).
2. Ustawa z dnia 11 października 2013 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym (Dz. U. 2013 poz. 1318).
3. Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa (Dz. U. 2023 poz. 572).

Źródła internetowe

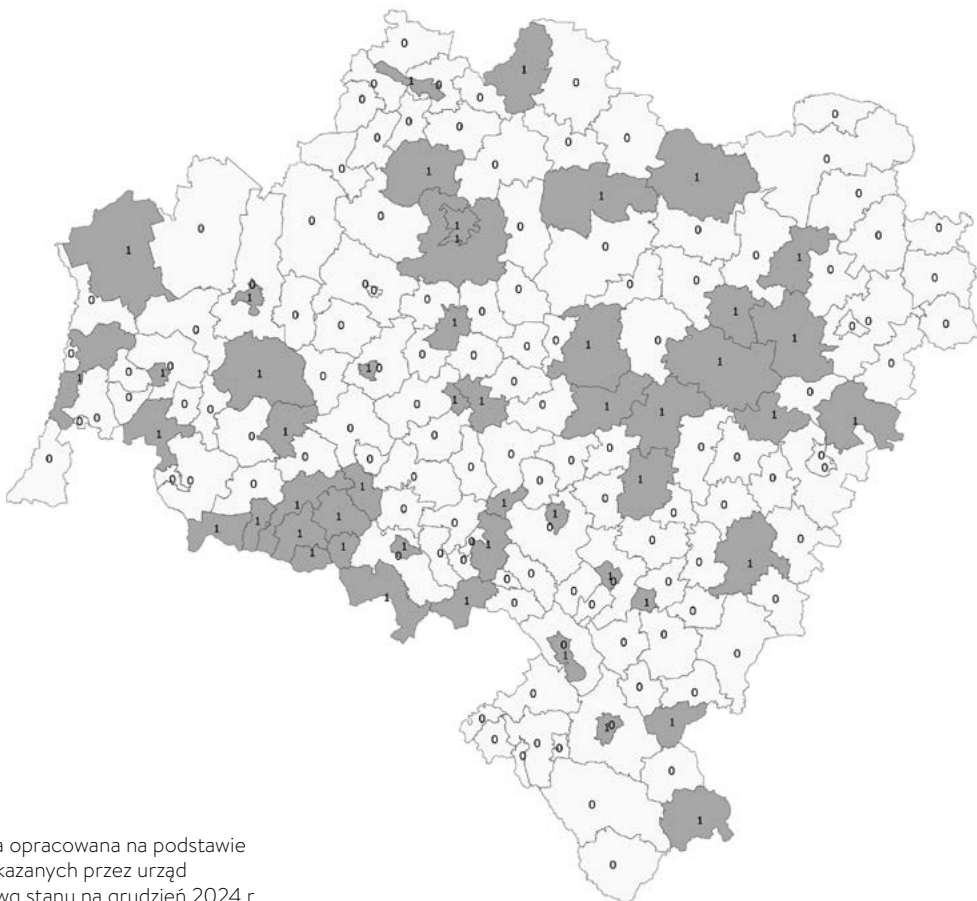
1. zaczyn.org/szkolenia-dla-rad-seniorow-online [dostęp: 12.12.2024].

Iława

IX. Aneks. Rozmieszczenie rad seniorów w Polsce

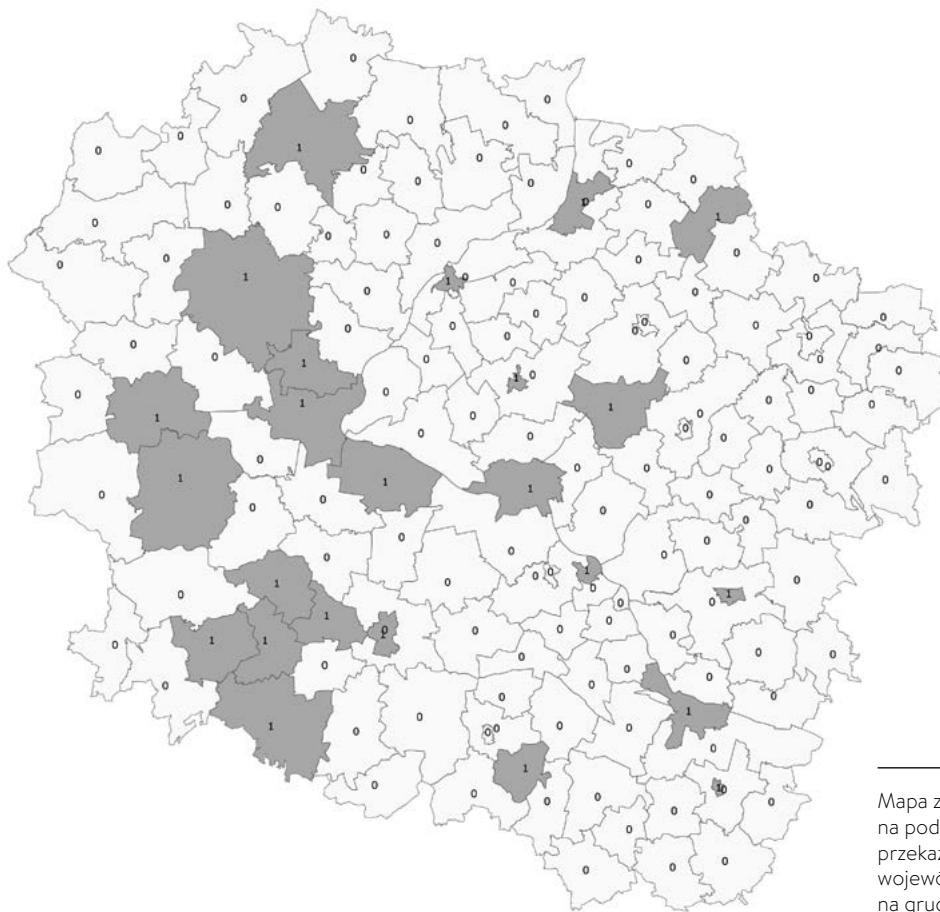
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie dolnośląskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Jelenia Góra	18. m. Bolesławiec	35. Wleń
2. m. Legnica	19. m. Dzierżoniów	36. Jelcz-Laskowice
3. m. Wrocław	20. Piława Górna	37. Polkowice
4. m. Wałbrzych	21. m. Głogów	38. Kostomłoty
5. Karpacz	22. Niechlów	39. Środa Śląska
6. Kowary	23. Jawor	40. m. Świdnica
7. Szklarska Poręba	24. Mściwojów	41. Świebodzice
8. Piechowice	25. m. Kamienna Góra	42. Wisznia Mała
9. Janowice Wielkie	26. Lubawka	43. Zawonia
10. Mysłakowice	27. m. Nowa Ruda	44. Żmigród
11. Podgórzyn	28. Kłodzko	45. Mieroszów
12. Strzelin	29. Stronie Śląskie	46. Złoty Stok
13. Wińsko	30. m. Lubań	47. m. Zgorzelec
14. Kąty Wrocławskie	31. Leśna	48. Węgliniec
15. Sobótka	32. m. Lubin	49. m. Złotoryja
16. Siechnice	33. Lubin	
17. Długołęka	34. Lwówek Śląski	

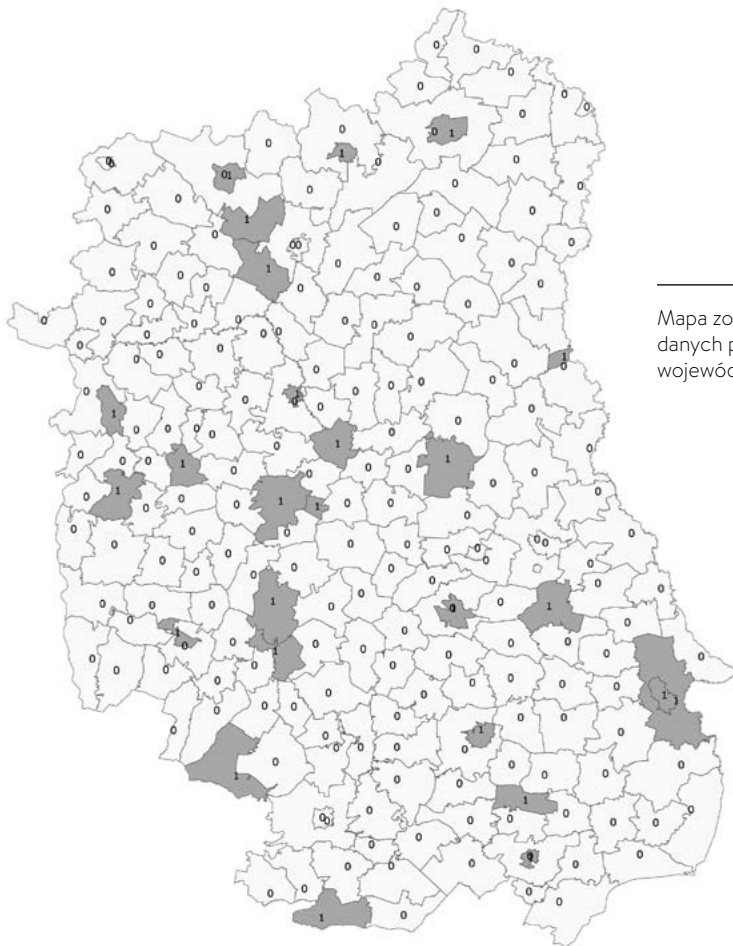
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie kujawsko-pomorskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Bydgoszcz	9. m. Chełmno	17. Szubin
2. m. Grudziądz	10. Świecie nad Osą	18. Bytoń
3. m. Toruń	11. m. Inowrocław	19. m. Chełmża
4. m. Włocławek	12. Pakość	20. Cekcyn
5. m. Ciechocinek	13. m. Lipno	21. m. Kowal
6. m. Koronowo	14. m. Mogilno	22. Kowalewo Pomorskie
7. Solec Kujawski	15. Dąbrowa	23. Barcin
8. Osielesko	16. m. Nakło nad Notecią	24. Gąsawa

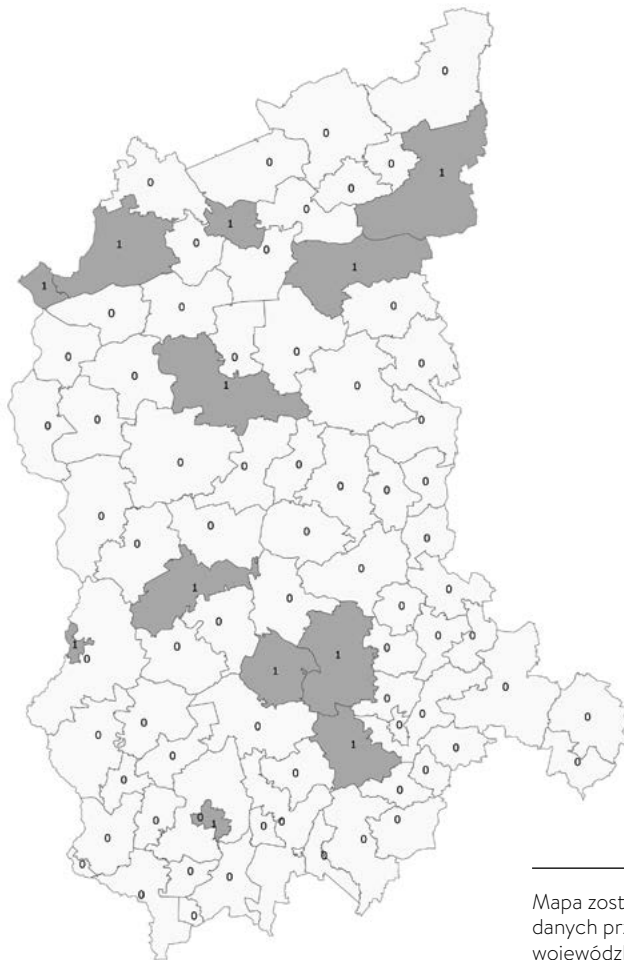
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie lubelskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Lublin	10. Ulan-Majorat	19. m. Włodawa
2. m. Zamość	11. Borki	20. Cyców
3. m. Biała Podlaska	12. m. Lubartów	21. Spiczyn
4. m. Puławy	13. m. Kraśnik	22. m. Janów Lubelski
5. m. Nałęczów	14. m. Hrubieszów	23. m. Krasnystaw
6. m. Bychawa	15. Hrubieszów	24. Leśniowice
7. Zakrzew	16. m. Łuków	25. m. Świdnik
8. m. Międzyrzec Podlaski	17. m. Tomaszów Lubelski	26. Karczmiska
9. m. Tarnogród	18. Krynice	

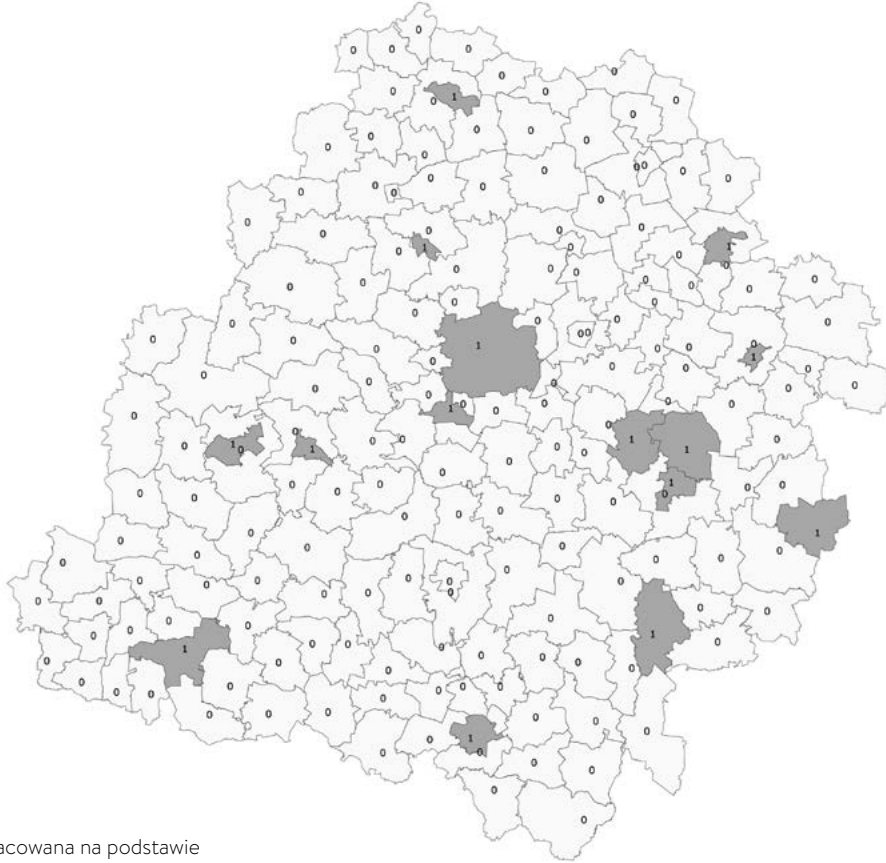
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie lubuskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2023 r.

1. m. Zielona Góra	5. Krosno Odrzańskie	9. Sulęcín
2. m. Gorzów Wielkopolski	6. m. Gubin	10. Drezdenko
3. Kostrzyn nad Odrą	7. m. Żary	11. Koźuchów
4. Witnica	8. Skwierzyna	12. Świdnica

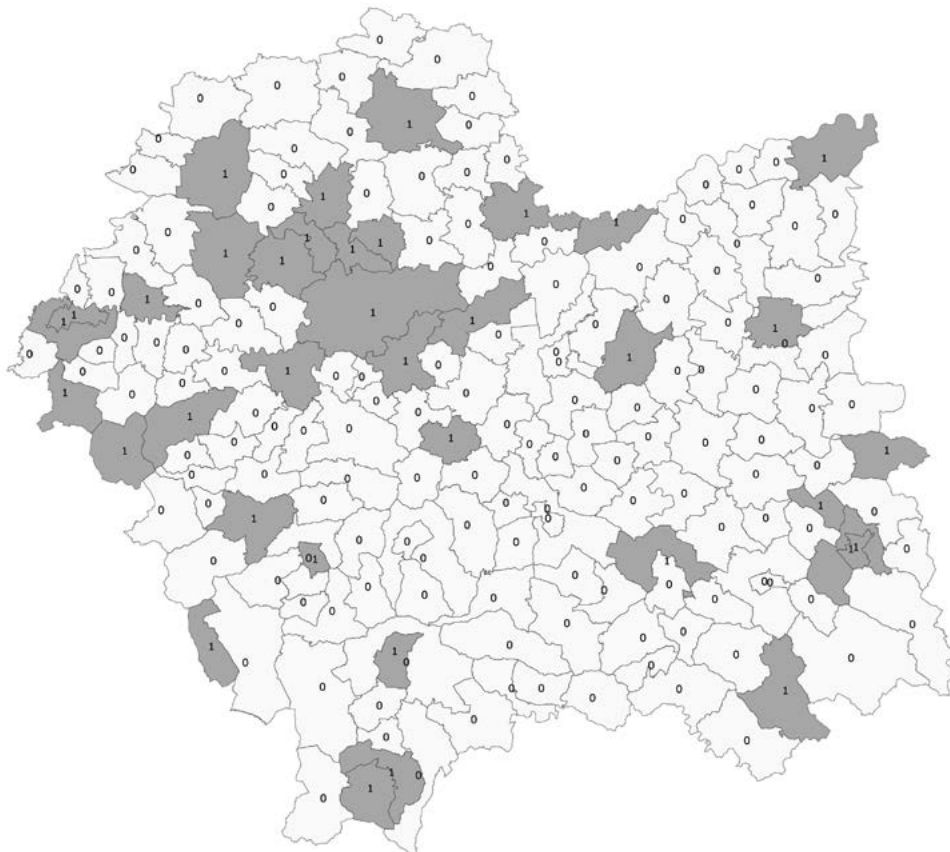
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie łódzkim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. Aleksandrów	6. Lubochnia	11. Sieradz
2. Kutno	7. Tomaszów Mazowiecki	12. m. Skierniewice
3. m. Zduńska Wola	8. Ujazd	13. Wieluń
4. Pabianice	9. Drzewica	14. m. Łódź
5. Ozorków	10. m. Radomsko	15. Rawa Mazowiecka

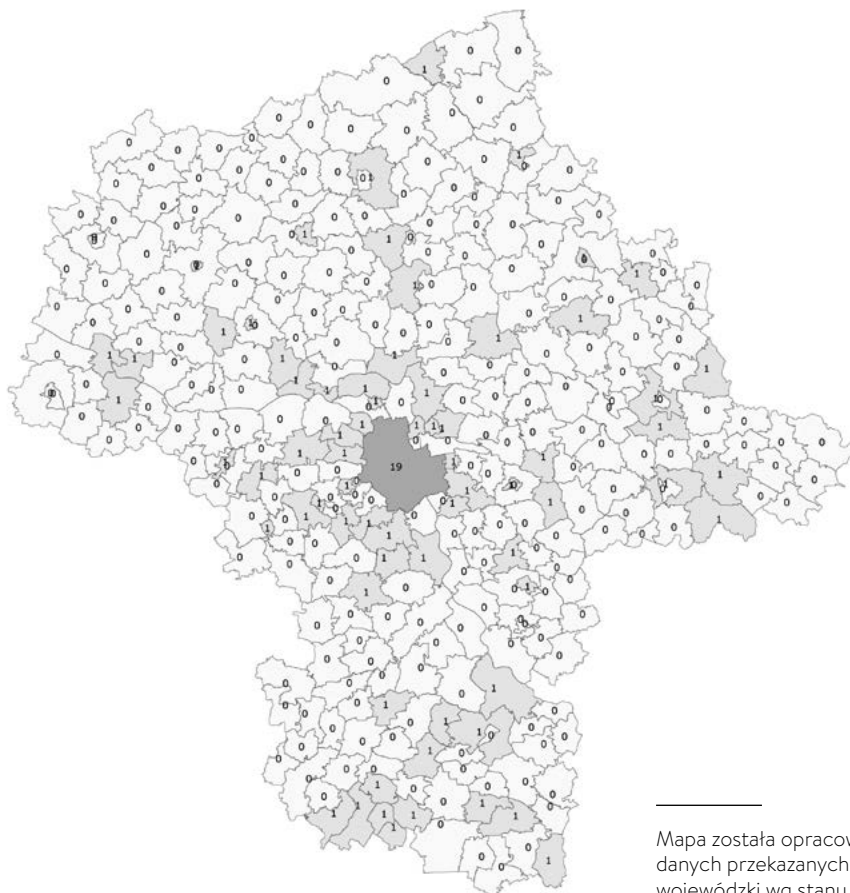
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie małopolskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2023 r.

1. Szczucin	12. Zielonki	23. Koszyce
2. m. Gorlice	13. Miechów	24. Proszowice
3. Gorlice	14. Raciechowice	25. m. Jordanów
4. Moszczenica	15. Chełmec	26. Maków Podhalański
5. Kocmyrzów- Luborzycza	16. Krynica-Zdrój	27. Szerzyny
6. Krzeszowice	17. Lipnica Wielka	28. Poronin
7. Michałowice	18. m. Nowy Targ	29. m. Zakopane
8. Skała	19. Olkusz	30. Andrychów
9. Skawina	20. Kęty	31. Wadowice
10. Wielka Wieś	21. m. Oświęcim	32. Niepołomice
11. Zabierzów	22. Oświęcim	33. Wieliczka

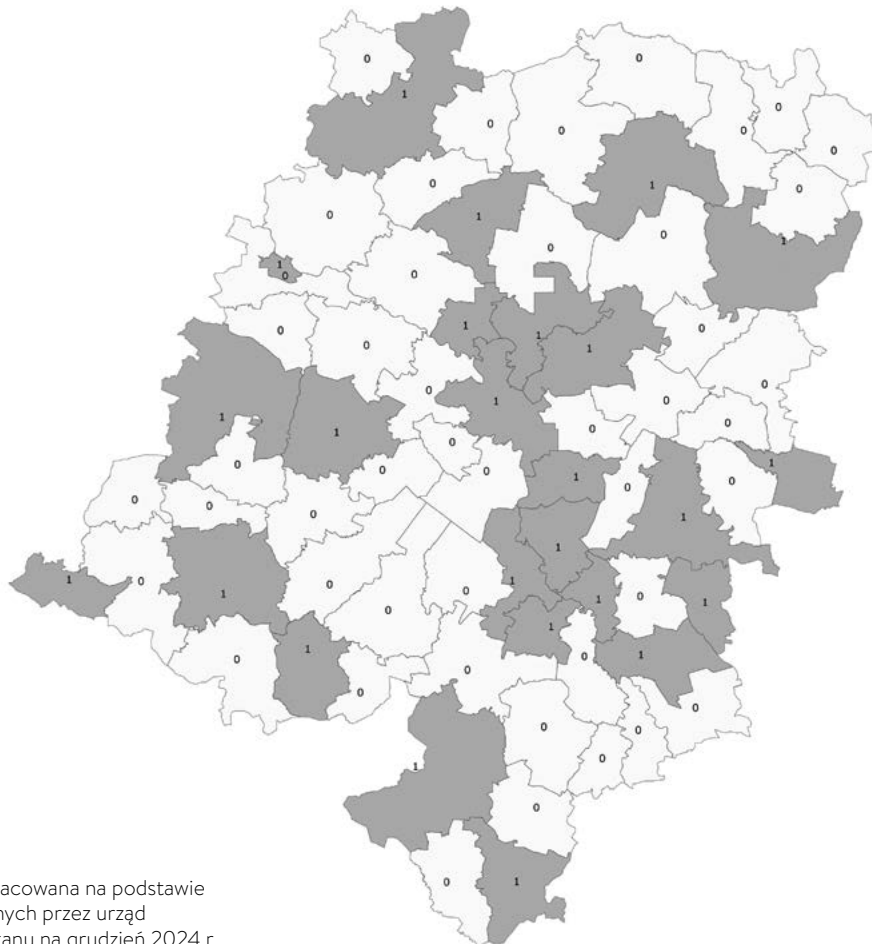
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie mazowieckim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Ostrołęka	25. m. Mińsk Mazowiecki	49. m. Pionki
2. m. Płock	26. m. Sulejówek	50. Wierzbica
3. m. Radom	27. m. Nowy Dwór Mazowiecki	51. Mordy
4. m.st. Warszawa (19 rad seniorów)	28. Zakroczym	52. Siedlce
5. m. Legionowo	29. Czarnia	53. Zbuczyn
6. Serock	30. m. Ostrów Mazowiecka	54. m. Sochaczew
7. Wieliszew	31. Zaręby Kościelne	55. Teresin
8. Izabelin	32. m. Otwock	56. Bielany
9. Leszno	33. Wiązowna	57. Jabłonna Lacka
10. Łomianki	34. Góra Kalwaria	58. Sokołów Podlaski
11. Stare Babice	35. Lesznowola	59. Chlewiska
12. Stara Błotnica	36. Piaseczno	60. Jastrzęb
13. m. Ciechanów	37. Prażmów	61. Mirów
14. m. Garwolin	38. Gąbin	62. Orońsko
15. Pilawa	39. Słupno	63. Szydłowiec
16. Grodzisk Mazowiecki	40. Dzierżąnia	64. Sadowne
17. m. Milanówek	41. m. Płońsk	65. m. Kobyłka
18. Grójec	42. m. Raciąż	66. m. Marki
19. Kozienice	43. Załuski	67. Radzymin
20. Ciepiałów	44. Nadarzyn	68. Wołomin
21. Solec nad Wisłą	45. m. Pruszków	69. Wyszków
22. Karniewo	46. m. Przasnysz	70. Kazanów
23. Cegłów	47. Pułtusk	71. m. Żyrardów
24. Jakubów	48. Jastrzębia	

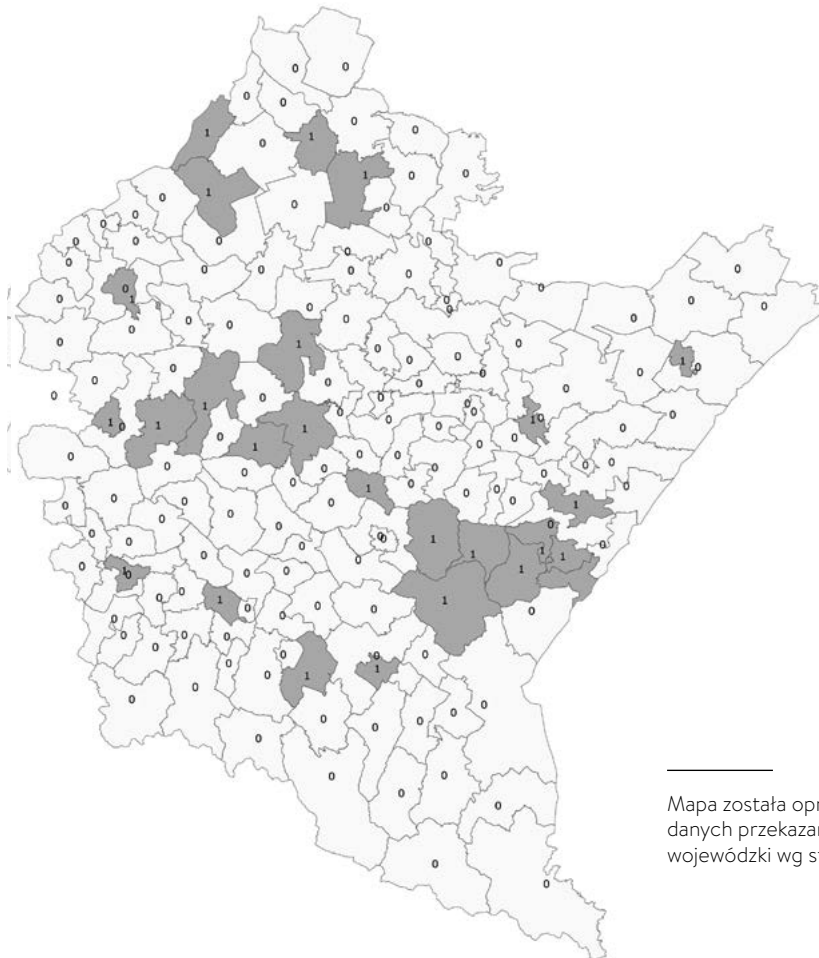
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie opolskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Olesno	10. m. Zdieszowice	19. m. Namysłów
2. m. Prudnik	11. Walce	20. m. Brzeg
3. m. Nysa	12. m. Opole	21. Grodków
4. m. Paczków	13. m. Niemodlin	22. m. Głubczyce
5. m. Strzelce Opolskie	14. Dobrzeń Wielki	23. m. Kietrz
6. Ujazd	15. Łubniany	24. m. Kędzierzyn-Koźle
7. Zawadzkie	16. Tarnów Opolski	25. m. Kluczbork
8. m. Krapkowice	17. Turawa	
9. m. Gogolin	18. Pokój	

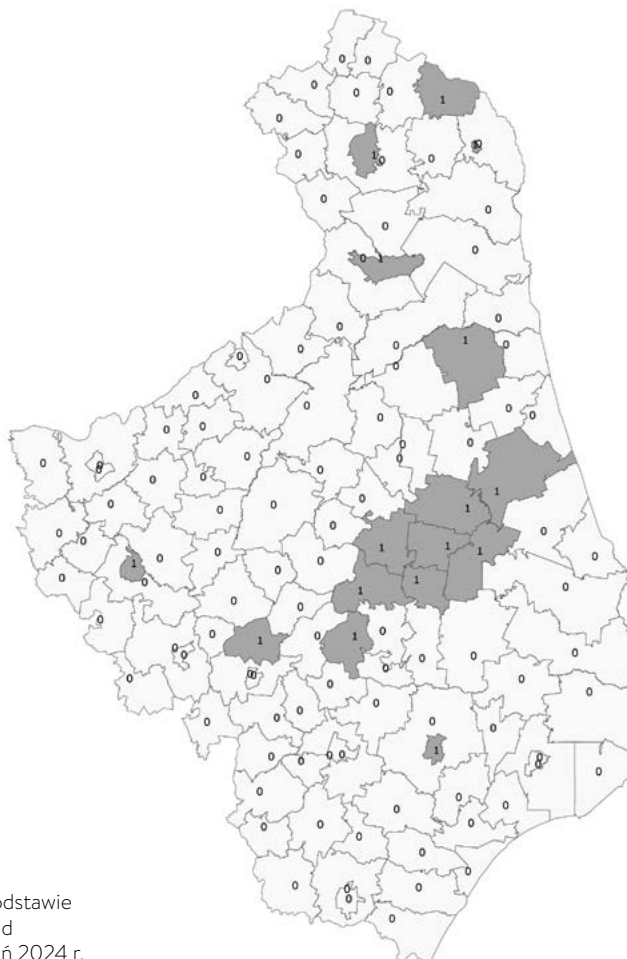
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie podkarpackim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Rzeszów	12. m. Dubiecko	23. Zarszyn
2. m. Krosno	13. Dubiecko	24. m. Stalowa Wola
3. m. Tarnobrzeg	14. m. Ropczyce	25. m. Dębica
4. m. Przemyśl	15. m. Sędziszów Małopolski	26. m. Jarosław
5. m. Nowa Dęba	16. Ropczyce	27. m. Jasło
6. Nowa Dęba	17. Sędziszów Małopolski	28. m. Lubaczów
7. Krasieczyn	18. m. Boguchwała	29. m. Mielec
8. Krzywca	19. Hyżne	30. m. Nisko
9. Orły	20. m. Głogów Małopolski	31. Nisko
10. Przemyśl	21. Głogów Małopolski	
11. m. Bircza	22. m. Sanok	

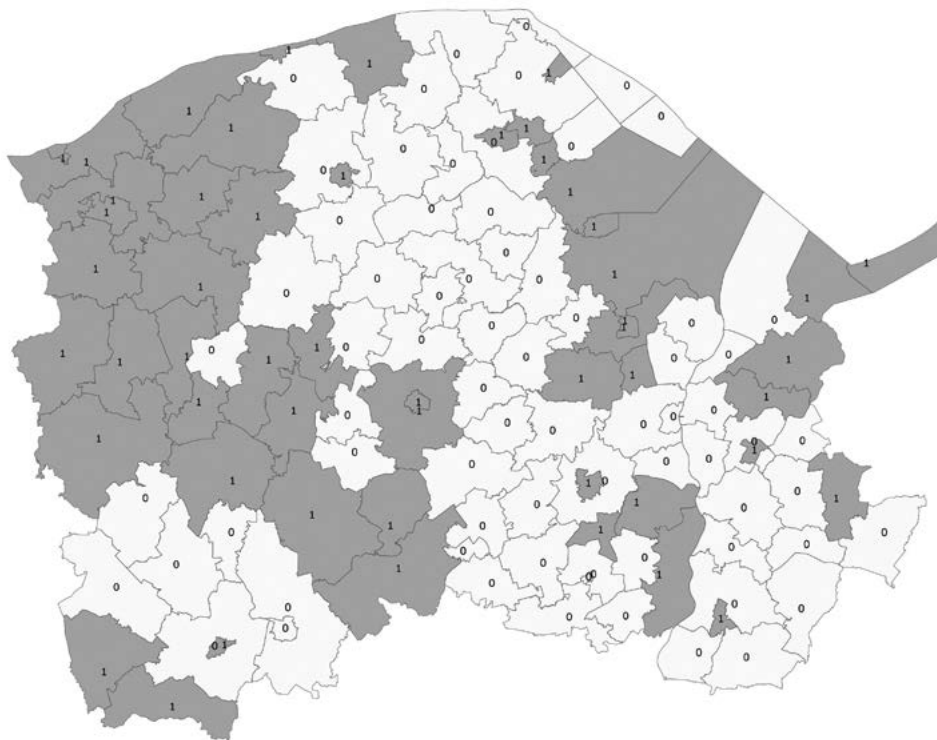
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie podlaskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Augustów	7. Wasilków	13. m. Sejny
2. m. Białystok	8. Dobrzyniewo Duże	14. Puńsk
3. Czarna Białostocka	9. m. Bielsk Podlaski	15. m. Łomża
4. Choroszcz	10. Dąbrowa Białostocka	16. m. Suwałki
5. Łapy	11. m. Sokółka	
6. Supraśl	12. Kulesze Kościelne	

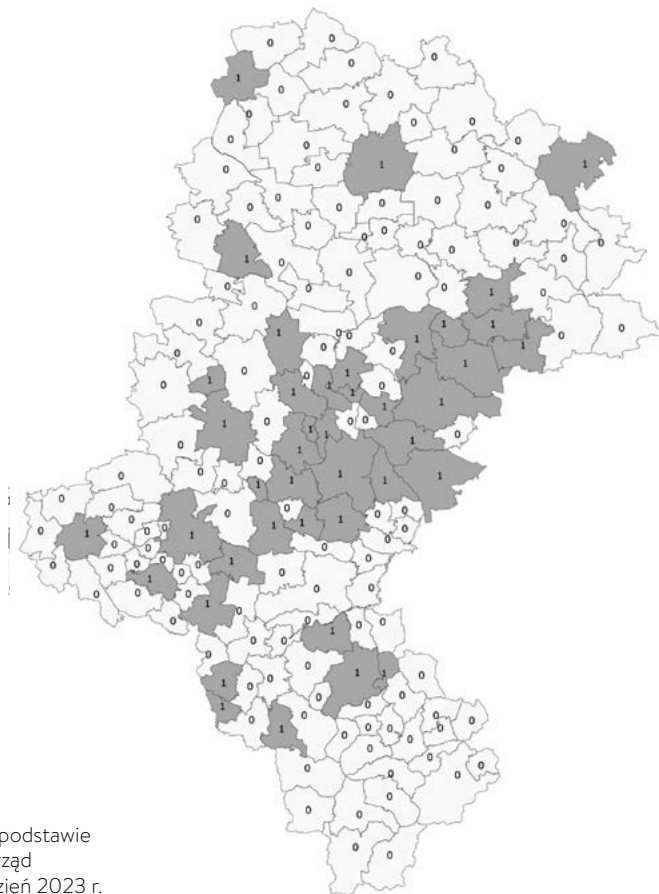
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie pomorskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Gdańsk	19. Lipnica	37. m. Łeba
2. m. Gdynia	20. Miastko	38. m. Malbork
3. m. Sopot	21. Parchowo	39. Nowy Staw
4. m. Słupsk	22. Studzienice	40. Krynica Morska
5. Damnica	23. Trzebielino	41. Nowy Dwór Gdański
6. Dębica Kaszubska	24. Tuchomie	42. Sztutowo
7. Głównicyce	25. Czarne	43. m. Puck
8. Kępice	26. m. Człuchów	44. Bobowo
9. Kobylnica	27. Debrzno	45. m. Starogard Gdański
10. Potęgowo	28. Pszczółki	46. m. Dzierżgoń
11. Słupsk	29. m. Pruszcz Gdański	47. Peplin
12. Smtodzino	30. Juszkowo	48. Gniew
13. m. Ustka	31. Trąbki Wielkie	49. Choczewo
14. Ustka	32. Karsin	50. m. Reda
15. m. Bursy	33. m. Kościerzyna	51. m. Rumia
16. Czersk	34. Kościerzyna	52. m. Wejherowo
17. Bytów	35. m. Kwidzyń	
18. Kołczygłowy	36. m. Lębork	

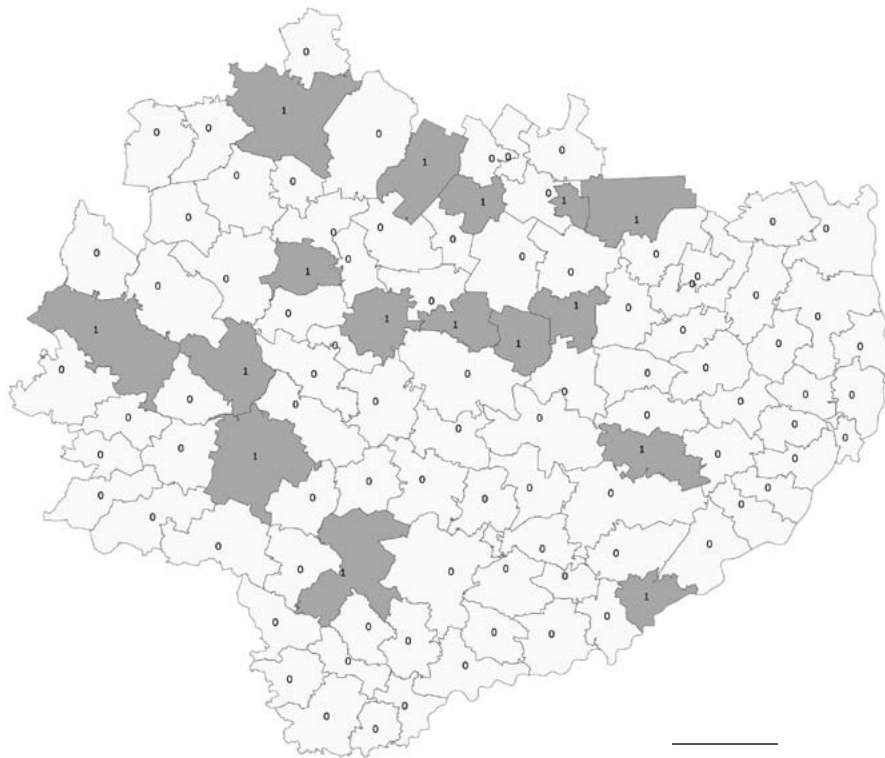
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie śląskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2023 r.

1. m. Bielsko-Biała	18. m. Będzin	35. Łazy
2. m. Bytom	19. Bobrowniki	36. Ogrodzieniec
3. m. Chorzów	20. Siewierz	37. m. Poręba
4. m. Częstochowa	21. m. Ustroń	38. Włodowice
5. m. Dąbrowa Górnicza	22. Koniecpol	39. m. Zawiercie
6. m. Gliwice	23. m. Lubliniec	40. Czechowice-Dziedzice
7. m. Jastrzębie-Zdrój	24. m. Pyskowice	41. Kozy
8. m. Jaworzno	25. m. Racibórz	42. m. Cieszyn
9. m. Katowice	26. m. Tarnowskie Góry	43. Hażlach
10. m. Mysłowice	27. m. Wodzisław Śląski	44. m. Ustroń
11. m. Piekary Śląskie	28. m. Wojkowice	45. Koniecpol
12. m. Ruda Śląska	29. Krzepice	46. m. Lubliniec
13. m. Rybnik	30. m. Mikołów	47. m. Pyskowice
14. m. Sosnowiec	31. Ornontowice	48. m. Racibórz
15. m. Świętochłowice	32. Wiry	49. m. Tarnowskie Góry
16. m. Tychy	33. Bujaków	50. m. Wodzisław Śląski
17. m. Żory	34. Orzesze	

Gminne/miejskie rady seniorów w województwie świętokrzyskim

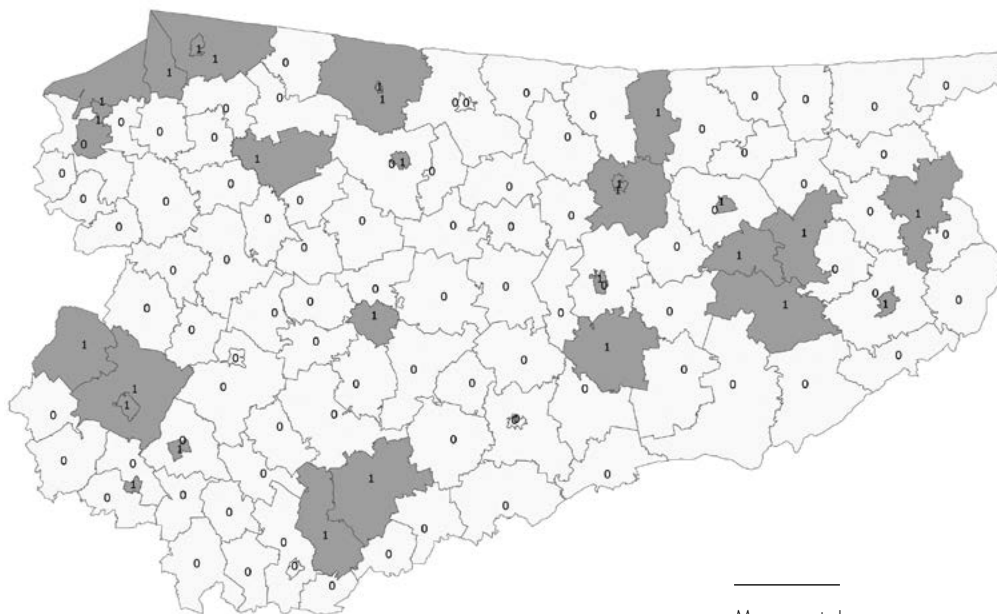
Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Kielce
2. Górnó
3. Nowa Słupia
4. Bieliny
5. Strawczyn
6. Brody

7. m. Starachowice
8. Suchedniów
9. Bliżyn
10. Jędrzejów
11. Małogoszcz
12. Końskie

13. Pińczów
14. Bogoria
15. Połaniec
16. Włoszczowa

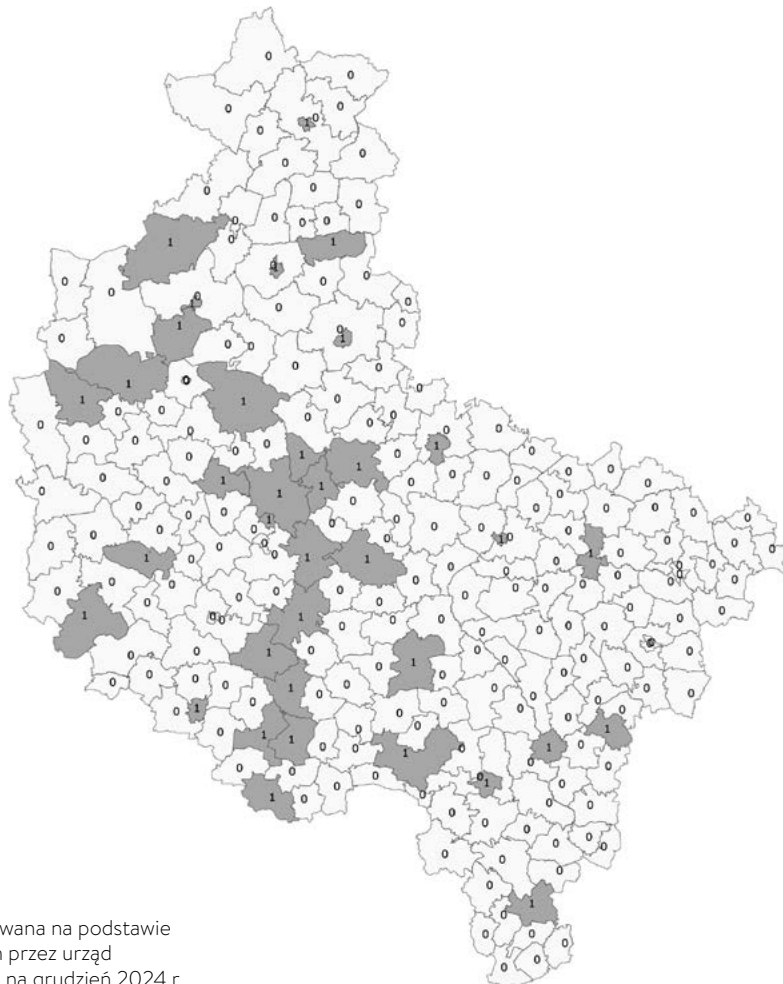
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie warmińsko-mazurskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Górowo Iławeckie	11. Wydminy	21. Nidzica
2. Górowo Iławeckie	12. m. Iława	22. Kozłowo
3. m. Braniewo	13. Iława	23. Lidzbark Warmiński
4. Braniewo	14. m. Lubawa	24. Orneta
5. Frombork	15. Susz	25. m. Nowe Miasto Lubawskie
6. Elbląg	16. Srokowo	26. m. Olsztyn
7. Tolkmicko	17. m. Kętrzyn	27. Orzysz
8. m. Ełk	18. Kętrzyn	28. m. Olecko
9. m. Giżycko	19. Piecki	
10. Miłki	20. m. Mrągowo	

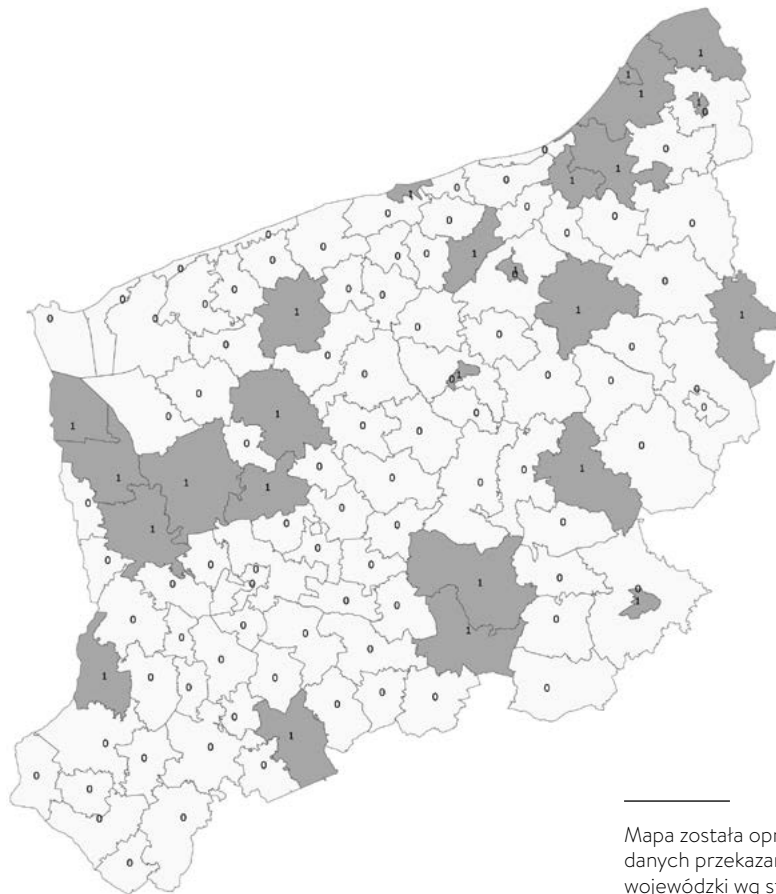
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie wielkopolskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Poznań	14. m. Złotów	27. Sieraków
2. m. Kalisz	15. m. Gniezno	28. Oborniki
3. m. Leszno	16. m. Gostyń	29. m. Ostrów Wielkopolski
4. m. Konin	17. Poniec	30. m. Słupca
5. Kórnik	18. Krobia	31. m. Wągrowiec
6. Tarnowo Podgórne	19. Grodzisk Wielkopolski	32. Wolsztyn
7. Czerwonak	20. m. Chodzież	33. Śrem
8. m. Luboń	21. Szamocin	34. Środa Wielkopolska
9. Pobiedziska	22. Koźminek	35. Wronki
10. Swarzędz	23. Jarocin	36. Rawicz
11. Lubasz	24. Kępno	
12. m. Czarnków	25. Krzywiń	
13. Trzcianka	26. Krotoszyn	

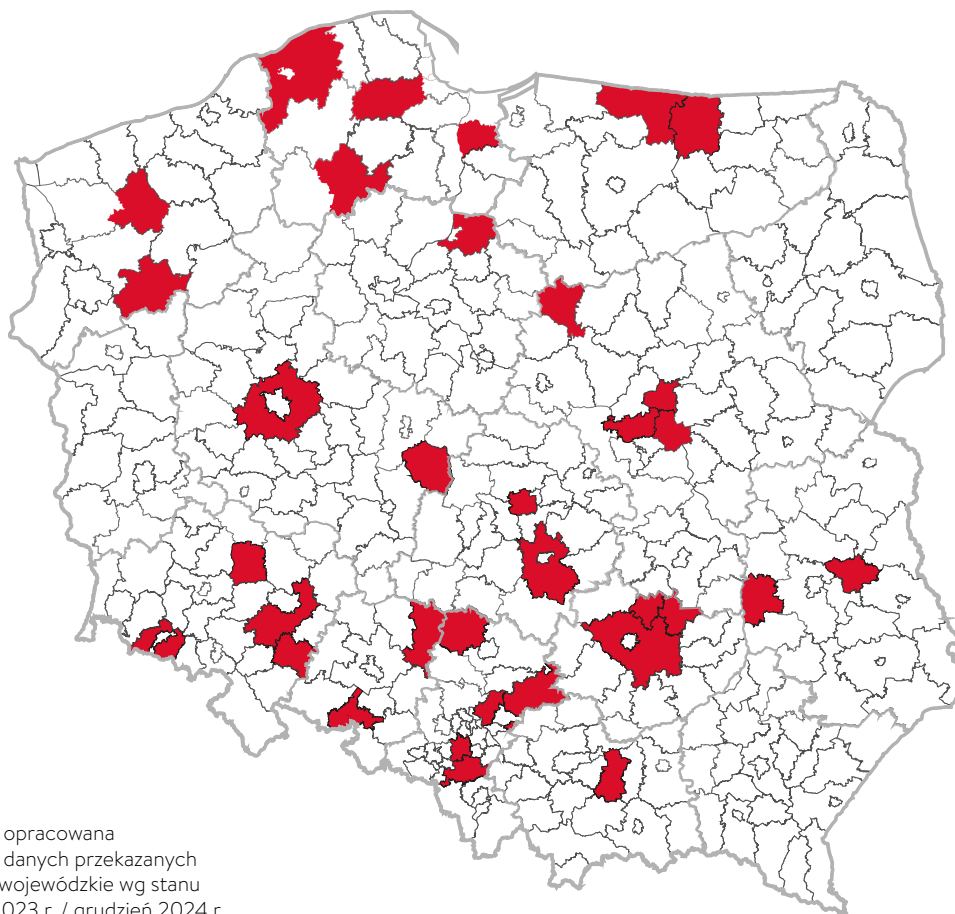
Gminne/miejskie rady seniorów w województwie zachodniopomorskim

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urząd wojewódzki wg stanu na grudzień 2024 r.

1. m. Białogard	10. Gryfice	19. Darłowo
2. m. Karlino	11. Widuchowa	20. m. Sławno
3. Tychowo	12. m. Kołobrzeg	21. Postomino
4. Drawno	13. m. Koszalin	22. m. Szczecin
5. Czaplinek	14. Sianów	23. Biały Bór
6. Kalisz Pomorski	15. m. Barlinek	24. m. Świdwin
7. Goleniów	16. Police	25. m. Wałcz
8. Maszewo	17. Nowe Warpno	
9. Nowogard	18. m. Darłowo	

Powiatowe rady seniorów w Polsce

Mapa została opracowana na podstawie danych przekazanych przez urzędy wojewódzkie wg stanu na grudzień 2023 r. / grudzień 2024 r.

Powiaty, w których funkcjonują powiatowe rady seniorów

1. karkonoski
(woj. dolnośląskie)	12. warszawski zachodni
(woj. mazowieckie)	26. starachowicki
(woj. świętokrzyskie)
2. strzeliński
(woj. dolnośląskie)	13. żuromiński
(woj. mazowieckie)	27. skarżyski
(woj. świętokrzyskie)
3. wołowski
(woj. dolnośląskie)	14. oleski (woj. opolskie)	28. bartoszycki
(woj. warmińsko-mazurskie)
4. wrocławski
(woj. dolnośląskie)	15. prudnicki (woj. opolskie)	29. kętrzyński
(woj. warmińsko-mazurskie)
5. grudziądzki
(woj. kujawsko-pomorskie)	16. słupski (woj. pomorskie)	30. poznański
(woj. wielkopolskie)
6. łęczyński (woj. lubelskie)	17. kartuski (woj. pomorskie)	31. turecki (woj. wielkopolskie)
7. opolski (woj. lubelskie)	18. chojnicki (woj. pomorskie)	32. choszczeński
(woj. zachodniopomorskie)
8. piotrkowski (woj. łódzkie)	19. malborski (woj. pomorskie)	33. łobeski
(woj. zachodniopomorskie)
9. łódzki (woj. łódzkie)	20. będziński (woj. śląskie)	
10. m. st. Warszawa
(woj. mazowieckie)	21. kłobucki (woj. śląskie)	
11. legionowski
(woj. mazowieckie)	22. mikołowski (woj. śląskie)	
	23. pszczyński (woj. śląskie)	
	24. zawierciański (woj. śląskie)	
	25. kielecki
(woj. świętokrzyskie)	

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego